KIỆT TÁC

SÂN KHẤU THẾ GIỚI

GÔGÔN

QUAN THANH TRA

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU

KIỆT TÁC SÂN KHẤU THẾ GIỚI

GÔGÔN

QUAN THANH TRA

HÀI KỊCH NĂM HỒI

VŨ ĐỨC PHÚC *dịch*

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU
HÀ NỘI - 2006

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

*Tủ sách **Kiệt tác Sân khấu thế giới** ra mắt bạn đọc là công sức của nhiều thế hệ Sân khấu nối tiếp sưu tầm, nghiên cứu, dịch thuật và giới thiệu với bạn đọc Việt Nam suốt hơn nửa thế kỷ qua, có ảnh hưởng lớn không chỉ về Sân khấu mà có tầm ảnh hưởng đến phát triển văn học nghệ thuật Việt Nam nói chung. Tất nhiên tiếp nhận và giao lưu văn hóa nghệ thuật không diễn ra một chiều mà tác động qua lại.*

Bắt đầu từ các tác phẩm cổ đại Hy Lạp, Trung Quốc, Ấn Độ với các tên tuổi hàng đầu về bi kịch và hài kịch như: Exkhin, Ơripít, Xôphốc, Vương Thừa Phủ, Kaliđáx... bộ sách trải rộng qua nhiều thời kỳ rực rỡ của Sân khấu thế giới như thời đại Phục Hưng, Lãng mạn và Hiện đại... giới thiệu những kiệt tác chói sáng có sức

sống xuyên qua nhiều thế kỷ của những nhà viết kịch kiệt xuất như Sếchxpia, Sinlơ, Môlie, Coócnây, J.Gớt, Gôgôn, Ípxen, Muyxê, Ghenman, B.Brếch, Sêkhốp, Bếckét, Raxin, Jăng Anui, Camuy, Tào Ngu... Nhiều tác phẩm ra đời từ hàng ngàn năm trước nhưng tư tưởng và nghệ thuật vẫn đồng hành với bạn đọc và khán giả hôm nay.

Tác phẩm của ba tác giả Sân khấu Việt Nam: Đào Tấn, Nguyễn Huy Tưởng, Nguyễn Đình Thi có mặt trong Tủ sách Kiệt tác Sân khấu thế giới đã đáp ứng đòi hỏi của đông đảo bạn đọc.

***Nhà xuất bản Sân khấu** cảm ơn Hội đồng tuyển chọn gồm các nhà Sân khấu học tiêu biểu do NSND Trọng Khôi - Chủ tịch Hội nghệ sĩ Sân khấu Việt Nam làm Chủ tịch và Công ty Minh Thành - Bộ Chỉ huy Quân sự TP Hồ Chí Minh đã giúp đỡ tận tình, trách nhiệm cao để Tủ sách kiệt tác kịp thời ra mắt bạn đọc trọn vẹn 100 cuốn trong năm 2006, chào mừng những sự kiện trọng đại của đất nước.*

Xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc.

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU

NIKÔLAI GÔGÔN VÀ VỞ HÀI KỊCH "QUAN THANH TRA"

Nikôlai Vaxiliêvich Gôgôn (1809 - 1852) là một nhà văn hiện thực lớn của nước Nga và của toàn thế giới thế kỷ XIX. Ông sinh ra ở Pôntava thuộc Ukren ngày 20 - 3 - 1809. Ngay từ nhỏ, ông đã được gia đình giáo dục về lịch sử anh dũng của nhân dân Ukren. Mặc dầu sống trong một nhà khá giả, ông đã yêu mến những người nông dân Ukren và đã chú ý tìm hiểu đời sống của họ. Ông rất ưa thích văn học dân gian Ukren và hay gần gũi các nghệ nhân lưu động. Khi theo học tại một trường trung học, Gôgôn đã tỏ ra là một học sinh có tài về văn nghệ, đã sáng tác thơ, kịch, truyện ngắn, và thường tham gia diễn kịch ở trường. Chịu ảnh hưởng của phong trào các nhà cách mạng tháng Chạp, Gôgôn căm ghét chế độ nông nô ở nước Nga, ủng hộ các nhà văn và trí thức tiến bộ bị Nga hoàng đàn áp hồi ấy. Ông đã có lý tưởng muốn cống hiến cuộc đời mình cho nhân dân và tổ quốc. Năm 1827, ông viết thư cho mẹ như sau: "Con thử đem sức mình thực hiện một sự nghiệp

quan trọng và cao cả, mục đích làm cho tổ quốc thêm tốt đẹp, đồng bào được hạnh phúc, nhân loại được ấm no". Năm 1828, sau khi tốt nghiệp trung học, Gôgôn tới thủ đô Pêtecbua để kiếm việc. Nhưng chật vật lắm, đến cuối năm 1829 ông mới được làm một công chức nhỏ. Sau ông chuyển sang nghề viết văn và cũng có một thời kỳ ông dạy học. Cuộc gặp gỡ Puskin đã có một ảnh hưởng rất lớn tới đời viết văn của Gôgôn. Nhà đại thi hào của nước Nga đã ra sức khuyến khích, giúp đỡ Gôgôn phát triển tài năng của mình.

Tác phẩm nổi tiếng đầu tiên của Gôgôn là tập truyện ngắn *Những buổi tối ở ấp gần làng Đikanka* (1831 - 1832) miêu tả những con người xứ Ukren mạnh mẽ, can đảm, tháo vát, yêu lao động, rất lạc quan. Tập truyện "có nhiều đoạn thơ thật tuyệt diệu" (Puskin) gợi lên những cảnh đẹp đẽ, mơ màng ở Ukren với những bài dân ca tình tứ.

Tác phẩm lớn thứ hai là tập *Miagôrốt* (1835) gồm có bốn truyện: nổi tiếng nhất là truyện lịch sử *Tarat Bunba* miêu tả cuộc đấu tranh của nhân dân Ukren chống lại phong kiến Ba Lan để giành độc lập cho tổ quốc. Trong văn học nước Nga trước Cách mạng tháng Mười, nhân vật Tarat Bunba là điển

hình thành công nhất về người anh hùng dân tộc. Nhưng Gôgôn say sưa ca ngợi quá khứ bao nhiêu thì lại càng chán nản với cuộc sống trước mắt bấy nhiêu: ba truyện ngắn khác trong *Miagôrôt* đều đả kích cuộc đời vô vị, nhỏ nhen của bọn địa chủ, quý tộc đương thời. Qua giọng văn trào phúng sâu cay, người ta thấy được tâm trạng buồn bã của tác giả. Với những truyện viết về các chủ đề khác nhau như thế, *Miagôrôt* một mặt nói lên truyền thống anh dũng của nhân dân, lòng tin ở sức mạnh của người Nga mà không một thế lực hắc ám nào có thể khuất phục nổi, mặt khác lại phủ nhận cuộc sống trước mắt. Vì vậy tập truyện đã làm cho những người tiến bộ phấn khởi, đồng thời khiến bọn phản động đả kích Gôgôn một cách điên cuồng.

Cùng năm 1835, Gôgôn cho xuất bản tập truyện *Truyện ngắn về Pêtecbua*. Tập truyện như những bức tranh vẽ lên cảnh tương phản giữa cái bề ngoài hào nhoáng của đô thành với cuộc sống âm thầm tủi nhục của những hạng người nghèo khổ. "Khi đọc những truyện này ai cũng phải buồn cười, nhưng đọc xong, gấp sách lại, người ta cảm thấy buồn bã và đau khổ" (Biêlinxki).

Năm 1835, Gôgôn cũng viết vở hài kịch *Quan thanh tra* mà chúng tôi sẽ nói tới kỹ ở phần dưới.

Tác phẩm lớn nhất của Gôgôn là *Những linh hồn chết*. Tác giả đã mất nhiều năm sáng tác công trình vĩ đại này, nhưng đến lúc chết vẫn chưa hoàn thành được. Tập đầu *Những linh hồn chết* ra đời năm 1842, dựng lên cả một bức tranh rộng lớn về nước Nga dưới chế độ nông nô. Tập truyện miêu tả đủ các loại địa chủ, nói chung đều nhàn rỗi, lười biếng, thô tục, tham lam, bóc lột nông dân một cách hết sức dã man, nhưng có đứa thì keo kiệt, đứa thì ăn chơi như phá... Những nhân vật địa chủ do Gôgôn sáng tạo trong cuốn sách này đều trở nên những điển hình bất hủ. *Những linh hồn chết* là một bản cáo trạng chống lại các giai cấp bóc lột thống trị và chế độ Nga hoàng. Bên cạnh lòng căm thù đối với bọn địa chủ là nhiệt tình của tác giả đối với tổ quốc, lòng tin tưởng vào tương lai dân tộc, ước mong một đời sống tự do, hạnh phúc cho nhân dân. Với một lối văn điêu luyện và nhiều đoạn trữ tình nói lên mơ ước đó, *Những linh hồn chết* được coi là một tập thơ, một bản trường ca, mặc dầu viết bằng văn xuôi.

Những năm cuối cùng của Gôgôn là những năm bi thảm không tìm được lối thoát trước tình hình hiện tại, lại chịu ảnh hưởng của một số bạn bè thuộc giai cấp quý tộc, Gôgôn đã cho xuất bản *Tuyển tập thư gửi cho bạn*, trong đó ông tỏ rõ có xu hướng thần

bí, đề cao quý tộc. Biêlinxki liền phê bình ông kịch liệt trong một bức thư nổi tiếng (1847). Tư tưởng Gôgôn trải qua một thời kỳ khủng hoảng. Ông viết đi viết lại nhiều lần tập thứ hai truyện *Những linh hồn chết*, nhưng khi gần mất, ông lại đốt đi. Hiện nay chỉ còn lại một số chương. Ông chết ở Mạc-tư-khoa năm 1852. Mặc dầu chính quyền Nga hoàng tìm mọi cách ngăn cản, nhân dân Mạc-tư-khoa vẫn đi đưa đám ông rất đông.

Ảnh hưởng của Gôgôn rất lớn đối với văn học Nga. Những nhà văn hào như Tuôcgêniep, Tônxtôi, Gôntsarôp v.v... nhiều lần tự nhận là chịu ảnh hưởng sâu sắc của Gôgôn, là học trò của ông. Ông cũng có ảnh hưởng lớn đến nhiều nhà văn xô - viết và nhiều nhà văn tiến bộ khác trên thế giới. Năm 1952, Hội đồng hoà bình thế giới đã tổ chức kỷ niệm 100 năm ngày ông tạ thế.

*

* *

Gôgôn viết xong *Quan thanh tra* vào đầu tháng 12 - 1835, đến năm 1841 thì sửa lại. Thời kỳ này là một thời kỳ đen tối nhất trong lịch sử nước Nga. So với các nước Tây Âu hồi ấy, nước Nga là một nước kinh tế rất lạc hậu. Nông dân Nga bị kiệt quệ vì

chế độ nông nô (nhiều công nhân cũng vẫn là nông nô). Nga hoàng đóng vai trò "hiến binh quốc tế" trong thời đại "Liên minh thần thánh" (1815 - 1823) mà các vua chúa châu Âu, "dưới danh nghĩa tôn giáo", cam kết với nhau đàn áp cách mạng ở bất kỳ nước nào. Những người quý tộc cách mạng muốn tiến hành một cuộc đảo chính, nhưng vì không tập hợp được quần chúng nhân dân nên cuộc khởi nghĩa của những "người tháng Chạp" (1825) chống lại Nga hoàng, định thiết lập một nền quân chủ lập hiến (cũng có một số người muốn chế độ cộng hoà), đã bị thất bại. Cuộc khởi nghĩa bị Nga hoàng Nikôlai đàn áp một cách khốc liệt. Để củng cố ngai vàng và chế độ chuyên chế, y thẳng tay khủng bố các phần tử yêu nước, bóp nghẹt các phong trào đòi cải cách xã hội. Cả nước Nga biến thành nhà tù và trại lính. Nhiều nông dân, công nhân phải đi lính đến hai mươi nhăm năm. Một màng lưới mật thám chăng khắp hang cùng ngõ hẻm, ngày đêm theo dõi, bắt bớ những người nói phạm đến đạo chính thống và chế độ quân chủ độc đoán. Về văn hóa, bọn bồi bút của Nga hoàng ra sức tuyên truyền cho đạo chính thống để ru ngủ nhân dân, ca ngợi sự phục tùng vua quan, đề cao những phong tục mê tín hủ bại và tư tưởng trung quân, gọi đó là "tính nhân dân thuần khiết" của dân tộc Nga. Trong bộ máy nhà

nước phong kiến ấy, từ thủ đô Pêtecbua đến các thị trấn nhỏ, quan lại tham nhũng dựa lẫn vào nhau ức hiếp bóc lột dân nghèo. Lênin đã viết: "Không một nước nào lại có nhiều quan lại như ở nước Nga và bọn đó như một khu rừng rậm đứng trên đầu trên cổ lớp dân thấp cổ bé miệng. Đội quân quan lại dăng một tấm mạng nhện chằng chịt và con người giãy giụa như ruồi trong cái mạng nhện ấy" (*Lênin toàn tập*, bản tiếng Nga, tập 6, tr. 334). Nhưng lưỡi lê và nhà tù không tiêu diệt được tinh thần đấu tranh của nhân dân Nga. Chỉ từ 1826 đến 1835 đã có tới một trăm bốn mươi nhăm cuộc bạo động của nông dân. Trong những năm 1830 - 1840, chế độ nông nô và quân chủ độc đoán ở nước Nga đã khủng hoảng và bị lung lay đến tận gốc rễ. Thời kỳ này, Gôgôn đã cùng với các nhà văn hào lớn như Puskin, Biêlinxki, dũng cảm đứng về phía quần chúng lao động bị áp bức, dùng ngòi bút lên án chế độ bóc lột tàn bạo của phong kiến địa chủ. Ông sử dụng một vũ khí rất lợi hại: đó là lối văn trào phúng mà ông rất sở trường. Gôgôn đã tự đặt cho mình nhiệm vụ "phục vụ cái cười". Theo Gôgôn, nhân vật tích cực trong *Quan thanh tra*, chính là cái cười. Ông viết: "Khi ta cười, tốt hơn hết là cười thật khoẻ và cười những cái gì thật đáng chế nhạo. Trong *Quan thanh tra*, tôi có ý định tập hợp

thành một khối và biến thành trò cười tất cả những điều xấu xa ở Nga mà tôi được biết, tất cả những điều bất công đã xảy ra ở những nơi và trong những trường hợp cần phải hết sức công bằng." Cái cười trong *Quan thanh tra* là để quất mạnh vào "những vết thương của xã hội", vào tất cả những cái gì là "đê tiện và đáng khinh bỉ" trong cuộc đời hồi ấy.

Cốt kịch dựa theo một câu chuyện do Puskin gợi ý cho Gôgôn: một anh công chức nhỏ được bọn quan lại trong một thị trấn tưởng nhầm là quan thanh tra từ Pêtecbua tới kiểm tra. Vốn là những kẻ tham nhũng, bọn chúng lo sợ, tìm cách mua chuộc, hối lộ cho "quan lớn". Nhân dịp đó, chúng tố cáo lẫn nhau, nói xấu nhau để tâng công. Tệ hơn nữa, viên thị trưởng còn định lợi dụng cả vợ và con gái hòng leo cao hơn trên bậc thang danh vọng, chiếm một địa vị to hơn, vững hơn để áp bức, bóc lột nhân dân được nhiều hơn. Chuyện tuy xảy ra ở một nơi hẻo lánh, song với thiên tài khái quát tuyệt diệu của Gôgôn, *Quan thanh tra* đã phơi bày toàn bộ chế độ mục nát của Nga hoàng với bộ máy quan lại công chức gồm rặt phường trộm cướp trắng trợn không làm được việc gì có ích cả. Vở kịch cũng quất mạnh vào mặt tiêu cực của giai cấp tư sản đang bắt đầu phát triển ở Nga, đồng thời phản ánh sự căm hờn của nhân dân lao

động trước những thủ đoạn độc ác, tàn nhẫn của chế độ quân chủ.

Với một chủ đề lớn như vậy, *Quan thanh tra* đã đưa lên sân khấu đủ mọi hạng người. Nhân vật Khlextakôp có hai tính chất. Trước hết, y là một công chức vô dụng, tiêu biểu cho đa số công chức trong bộ máy của Nga hoàng. Mặt khác, tuy là một "quan thanh tra giả" nhưng chính y đại diện cho quan thanh tra thật, loại quan lớn huênh hoang, khoác lác, ba hoa nhưng đầu óc rỗng tuếch, chẳng được việc gì. Bọn quan lại nhỏ có thể tưởng lầm Khlextakôp là quan thanh tra, chính vì các quan lớn thay mặt cho nhà vua đều là những kẻ như Khlextakôp, sống trên đời chỉ biết ăn chơi, thấy tiền và gái thì híp mắt lại. Những quan lại bên dưới thì như Liapkin - Tiapkin, viên chánh án, chỉ thích ăn hối lộ và đi săn; Actêmy, viện trưởng Viện tế bần, thâm hiểm, phản phúc, nhưng bề ngoài vẫn ra vẻ nhũn nhặn, tử tế, coi rẻ mạng người như ruồi, cướp miếng ăn của người nghèo khổ ốm yếu, phè phỡn bên đống xác chết; Luka Lukich, viên kiểm học, hèn hạ một cách thảm hại, thấy quan trên thì run bắn người lên, nhồi sọ cho học sinh những tư tưởng nô lệ và thần bí; Spêkin, viên chủ sự bưu vụ, coi việc bóc trộm thư từ của nhân dân ra xem là thú vui lớn nhất trên đời. Tiêu biểu nhất cho quan lại là viên thị trưởng. Y xuất thân từ một địa vị hèn kém và có rất nhiều thủ đoạn: luồn lọt, quy

luỵ quan trên, nhưng lại hết sức hách dịch với kẻ dưới, ăn nói khi mềm mỏng, khi thô lỗ, hiền lành đấy và cũng tàn ác phũ phàng ngay đấy, mềm nắn rắn buông, biết làm lành với kẻ chống lại mình, không từ những cách đê tiện và nhục nhã nhất như lợi dụng cả vợ và con gái để tiến thân, cũng như không bỏ qua một mối lợi nhỏ nhất, trong khi vẫn biết thả tiền một cách rộng rãi nếu cần. Tất cả những nét ấy trong tính cách của thị trưởng đều xuất phát từ ý muốn được giàu sang của y. Động cơ đó đã biến y thành một con người mất hết nhân cách. Gia đình y cũng khá tiêu biểu cho một gia đình quan lại thối nát: vợ thì lẳng lơ, hám hư danh, con gái mới lớn lên đã giống mẹ, xứng đáng với dòng dõi!

Trong bộ máy cai trị của bọn phong kiến, cả đến những tên tay sai nhỏ nhất như bọn cảnh sát cũng là những kẻ tham lam ty tiện, rượu chè be bét, lúc nào cũng hầm hè, dùng lối đấm đá để "giữ trật tự", thực ra là để bảo vệ bọn quan lại mục nát.

Bọn lái buôn, tư sản tuy cũng căm thù quan lại vì thường bị khảo của nhưng chính vì phải cung phụng cho quan lại nên chúng đã được phép ăn cắp của công, lừa dối nhân dân để làm giầu.

Chung quanh bọn nói trên, còn có những tên địa chủ nhàn rỗi, chỉ vì một chút hư vinh mà thì thọt ở nhà quan, mang tin, mách lẻo; chúng là những kẻ

ngu độn, sống một cuộc đời trống rỗng, giống các nhân vật địa chủ mà Gôgôn đã mô tả trong tập *Miagôrôt*. Lại còn có một số công chức hưu trí và những tên trọc phú cùng bầu đoàn thê tử họp thành cái giới thượng lưu trong xã hội hàng quận, chuyên nói xấu người sau lưng nhưng phỉnh nịnh trước mặt để cầu cạnh một chút địa vị, quyền lợi.

Có những nhân vật phản diện tuy không xuất hiện trên sân khấu nhưng cũng thấp thoáng qua vở kịch, như bọn viết báo tồi có thể giễu cợt cả bố đẻ để kiếm tiền, câu độc giả.

Gôgôn tuy không đưa nhiều điển hình nhân dân lao động vào vở kịch song tiếng nói đầy căm phẫn của họ đã vang lên qua người đại diện cho họ là chị vợ anh thợ khoá. Nhân vật này, chỉ xuất hiện trên sân khấu có dăm phút, nhưng đã làm mưa làm gió, mạt sát cái chế độ bóc lột bất công với những lời lẽ tuy thô lỗ nhưng rất chân thực và để lại cho khán giả những ấn tượng vô cùng sâu sắc.

Nghệ thuật miêu tả người của Gôgôn là không cường điệu hoá nhân vật một cách quá đáng, như một số nhà viết kịch thường làm. Ông không biến nhân vật thành những người quái dị, khác thường. Trong *Quan thanh tra*, từ nhân vật chính đến nhân vật phụ, từ nhân vật có mặt suốt năm hồi của vở kịch đến nhân vật chỉ lướt qua sân khấu, đều là những người

bằng xương bằng thịt, rất hiện thực và rất điển hình. Mỗi câu nói đều vẽ ra một nét trong tính cách con người. Tính cách nhân vật phong phú, phức tạp, khác nhau nhiều với những tính cách đơn giản trong một số hài kịch cổ điển của nước Pháp thế kỷ XVII. Lênin và nhiều lãnh tụ khác của giai cấp vô sản đã từng mượn hình tượng Khlextakôp để ví với bọn mensêvich huênh hoang và với những kẻ thù khác của giai cấp vô sản. Tên những nhân vật khác cũng thường được nhắc đến, như viên cảnh sát Đêjimorđa đã trở thành danh từ chung để chỉ "đội xếp" (flic) dưới thời Nga hoàng.

Sở dĩ tính cách các nhân vật trở nên điển hình là vì hoàn cảnh trong vở kịch cũng là hoàn cảnh điển hình. Mỗi lớp là một cảnh đặc sắc, một cảnh tiêu biểu: hội nghị của bọn quan lại, cảnh õng ẹo của phụ nữ nhà quan trong phòng the, cảnh thì thọt khi hối lộ, cảnh say sưa phè phỡn, cảnh chim chuột trong sinh hoạt thường ngày của viên chức, cảnh quan lại hống hách với nhân dân, cảnh chuyện trò phù phiếm... Không có một lớp nào là không thu hút được sự chú ý của khán giả. Những lớp sau hậu trường, không có người trên sân khấu, lớp câm mà tất cả nhân vật như chết đứng trên sân khấu, đều là những sáng tạo độc đáo của Gôgôn.

Gôgôn đã sử dụng tất cả những thủ pháp nghệ

thuật có thể gây được tiếng cười, từ những đối thoại tế nhị, đến những tiếng chửi mà người lao động trước Cách mạng tháng Mười quen dùng. Không có một chỗ nào là lối gây cười công thức, rẻ tiền. Dù là một lời nói thô tục, một cảnh xô xát, hay một cử chỉ bất ngờ của nhân vật v.v. tất cả đều có ý nghĩa và rất đúng chỗ, rất hợp lý, đồng thời gây được tiếng cười sảng khoái. Khán giả cười nhưng cảm thấy căm ghét khi nghe nhân vật Actêmy nói về cách y đối đãi với người ốm. Cái cười trước thái độ lẳng lơ của vợ và con thị trưởng là cái cười khinh bỉ. Cái cười khi nghe đoạn độc thoại của Ôxip ở đầu hồi II là một cái rất vô tư. Nhiều lớp khác khiến người ta mỉm cười một cách tế nhị, hoặc bật cười rồi mới suy nghĩ đến tính cách của nhân vật (như lớp Bôpchinxky ngã sóng xoài trên sân khấu), hoặc nghe xong suy nghĩ rồi mới cười (như lớp III, hồi III khi vợ và con gái thị trưởng mỉa mai nhau). Cái cười của Gôgôn thật cũng lắm hình dạng!

Do những ưu điểm về tư tưởng và nghệ thuật nói trên mà *Quan thanh tra* được coi là một vở kịch hay nhất trong văn chương cổ điển Nga, đồng thời cũng là một trong những vở hài kịch cổ điển có giá trị nhất thế giới.

Cũng cần phải nói rằng sự xuất hiện của quan thanh tra thật ở cuối kịch đã phần nào thể hiện quan điểm còn bị hạn chế của Gôgôn là chưa muốn phủ

định hoàn toàn chế độ quân chủ. Về nghệ thuật, có nhiều đoạn độc thoại quá dài, cho nên khó biểu diễn. Màn I, đọc thì hay, nhưng động tác phát triển hơi chậm ở mấy lớp đầu.

Vũ Đức Phúc

(Với sự cộng tác của Lê Thanh Nam)

LỜI NGƯỜI DỊCH

Vở kịch này mới đầu được dịch theo bản tiếng Pháp của Mac Xêmênôp (Mare Sêmênov), có tham khảo thêm bản dịch của Prôxpe Mêrimê (Prosper Mérimée). Bản dịch đó đã được diễn thử tại Hà Nội năm 1958, và được Hội nghệ sĩ sân khấu in rônéô để làm tài liệu tham khảo. Sau chúng tôi tìm được bản nguyên văn tiếng Nga, so sánh đối chiếu lại với các bản dịch tiếng Pháp, thấy rằng bản dịch của Mêrimê tuy hay nhưng có nhiều chỗ dịch sai hoặc dịch không sát, còn bản dịch của Xêmênôp tuy đúng nhưng vì dịch để biểu diễn nên có nhiều chỗ lược dịch, nhiều câu bỏ không dịch. Do đó, chúng tôi đã sửa chữa lại bản dịch cũ hoàn toàn theo nguyên văn tiếng Nga. Trong công việc này, chúng tôi được bạn Lê Thanh Nam giúp đỡ một số ý kiến rất tốt về Nga văn và bạn Hồ Tố Ngọc tham khảo bản dịch tiếng Trung Quốc cũng góp cho một vài ý kiến hay. Vì vậy, nhân dịp bản dịch được ra mắt công chúng, xin có lời cảm ơn hai bạn.

NHÂN VẬT

ANTÔN ANTÔNÔVICH XKVÔNICH - ĐMUKHANỐPXKY, Thị trưởng thành phố

ANNA ANĐRÊIEPNA	Vợ thị trưởng
MARIA ANTÔNÔPNA	Con gái thị trưởng
IUKA LUKICH KHLÔPÔP	Kiểm học
VỢ KIỂM HỌC,	Vợ kiểm học
AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH LIAPKIN - TIAPKIN	Hánh án
ACTÊMY PILIPPÔVICH ZEMLIANKA,	Viện trưởng viện tế bần
IVAN KUZMICH SPÊKIN	Chủ sự bưu vụ
PIÔT IVANÔVICH ĐÔPCHINXKY *PIÔT IVANÔVICH BÔPCHINXKY*	địa chủ quý tộc ở quận
IVAN ALÊCHXANĐRÔVICH KHLÊXTAKÔP	Công chức ở Pêtecbua
ÔXIP,	Đầy tớ Khlêxtakôp
KHRIXTIAN IVANÔVICH GHIPNE	Thày thuốc quận

XTÊPAN IVANÔVICH KÔRÔPKIN, ***IVAN LAZARÊVICH BAXTAKÔPXKY,*** ***FIÔĐO ANĐRÊIÊVICH LIULIUKÔP,***	công chức hưu trí, những nhân vật có tai mặt trong thành phố
XTÊPAN ILICH UKHÔVIORTÔP	Cảnh sát trưởng
XVIXTUSÔP, ***PUGÔVITXƯN,*** ***ĐECJIMORĐA,***	Cảnh sát
APĐULIN	Nhà buôn
FÊVRÔNIA PÊTRÔPNA PÔSLIÔPKINA,	Vợ một người thợ khoá
VỢ MỘT VIÊN ĐỘI	
MISKA	Đầy tớ thị trưởng
MỘT NGƯỜI BỒI QUÁN TRỌ	

MỘT SỐ KHÁCH KHỨA NAM NỮ, NHÀ BUÔN, TƯ SẢN NHỎ, NGƯỜI ĐẾN KÊU CẦU.

TÍNH CÁCH CÁC VAI VÀ TRANG PHỤC

Lời chỉ dẫn các diễn viên

THỊ TRƯỞNG THÀNH PHỐ: Công chức già đời trong nghề, một người không ngu lắm. Tuy hay ăn hối lộ, y cũng biết cách cư xử như một người rất đạo mạo. Ra vẻ khá đứng đắn, hơi lý sự, y không nói to, không nói nhỏ, không nói ít cũng không nói nhiều. Mỗi lời của ý đều có ý nghĩa. Nét mặt cục mịch, khắc khổ như tất cả những công chức xuất thân từ một chức vụ nặng nhọc ngạch bậc rất thấp kém. Y chuyển khá nhanh từ sợ hãi đến vui mừng, từ những cử chỉ khúm núm ti tiện đến bộ điệu hống hách như những người quen thô bạo. Quan phục thường lệ, mang ủng kỵ binh, tóc hoa râm cắt ngắn.

ANNA ANĐRÊIEPNA: Vợ thị trưởng: Một mụ ở tỉnh nhỏ hay làm dáng, trung niên, nửa

chịu ảnh hưởng của tiểu thuyết, tranh ảnh, nửa chịu ảnh hưởng của thói quen lo việc ăn uống giặt giũ trong gia đình. Rất hay tò mò; có dịp liền biểu lộ ngay đầu óc hám hư vinh. Có lúc, mụ ta sỏ chân lỗ mũi anh chồng, chỉ vì chồng mụ không đối đáp lại được với mụ. Nhưng mụ chỉ ra oai trong những chuyện vặt vãnh bằng những lời trách móc chế giễu. Anna thay áo dài bốn lần trong các màn.

KHLÊXTAKÔP: - Thanh niên hai mươi ba tuổi, mảnh khảnh, gầy còm, cũng hơi ngốc nghếch, có thể gọi là một anh chàng bạ đâu nói đấy. Một trong số công chức vào loại đoảng vị, không được việc gì. Y nói năng và hành động không suy xét, cân nhắc, không có khả năng tập trung tư tưởng vào một vấn đề gì. Giọng nói trúc trắc, ngắt quãng, thường buột mồm nói những tiếng bất ngờ. Diễn viên đóng vai này càng có vẻ ngây thơ, tự nhiên càng tốt. Ăn mặc đúng thời trang.

ÔXIP: - Một anh đầy tớ như tất cả những người đầy tớ hơi luống tuổi. Nói năng trịnh trọng, đầu hơi cúi, luôn mồm lý sự và thích tự nói với mình để giảng đạo đức cho chủ. Giọng nói lúc nào cũng gần như đều đều; khi nói với chủ, ra vẻ nghiêm khắc, nói xoẳn cục, thậm chí đôi lúc có vẻ thô lỗ nữa. Hắn thông minh hơn chủ, nhận xét tình hình nhanh hơn, nhưng không thích nói ra, và im lặng để xỏ ngầm. Y phục: mặc áo lễ dài liền vạt[1] xám hoặc xanh, sờn rách.

BÔPCHINXKY VÀ ĐÔPCHINXKY: - Cả hai đều thấp bé, rất tò mò, rất giống nhau. Cả hai đều hơi béo bệu, nói láu táu, khi nói thì khoa chân múa tay. Đôpchinxky lớn hơn và nghiêm nghị hơn Bôpchinxky một chút, nhưng Bôpchinxky hoạt bát, cử chỉ tự nhiên hơn Đôpchinxky.

LIAPKIN TIAPHIN: Chánh án: Người đã đọc dăm sáu quyển sách do đó cũng hiểu biết

(1) Xiuôrtuc (Redingote).

đôi chút. Rất thích đoán mò, vì vậy nhấn mạnh mỗi lời nói của mình. Diễn viên đóng vai này lúc nào cũng phải giữ vẻ bệ vệ. Nói giọng trầm trầm, rè rè, kéo dài mỗi chữ, và khò khe như những chiếc đồng hồ cũ kê sè sè trước khi đánh chuông.

ZEMLIANKA: Quản lý Viện tế bần: Người rất to béo, phục phịch, cử chỉ có vẻ vụng về, đù đờ, nhưng lại rất tinh ranh, và hay lừa lọc. Ra vẻ rất bận rộn và ân cần sốt sắng.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Người bộc tuệch đến mức ngây thơ.

Các vai khác không cần phải chỉ dẫn điều gì đặc biệt; những kiểu người như họ gần như lúc nào cũng như phơi bày trước mắt mọi người.

HỒI THỨ NHẤT

Một căn phòng nhà thị trưởng

LỚP MỘT

Thị trưởng, quản lý Viện tế bần, kiểm học, chánh án, cảnh sát trưởng, thầy thuốc, hai lính cảnh sát.

THỊ TRƯỞNG: - Thưa các ngài, tôi mời các ngài đến để báo một tin hết sức không vui. Có quan thanh tra đến chỗ chúng ta.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Thế nào! Quan thanh tra à?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Thế nào! Quan thanh tra à?

THỊ TRƯỞNG: - Quan thanh tra ở Pêtecbua[1] đến, một cách bí mật, lại mang theo mật lệnh.

(1) Thủ đô của nước Nga xưa, còn gọi là Lêningrat

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Thế mới chết!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Thật là đang yên đang lành bỗng sinh chuyện thế đấy!

LUKA LUKICH: - Lại mang theo cả mật lệnh kia ư, hở trời!

THỊ TRƯỞNG: - Hình như tôi đã cảm thấy việc đó từ trước: suốt đêm qua, tôi nằm mơ thấy hai con chuột cống kỳ quái. Thật tôi chưa hề thấy loại chuột nào như thế bao giờ: nó đen, mà to lớn lạ thường! Chúng bò tới, đánh hơi, rồi biến mất. Đây, tôi đọc cho các ngài nghe bức thư này của Anđrây Ivanôvich Tchimưkhôp gửi cho tôi; ông Actêmy Filippôvich, ông biết lão ta chứ gì! Lão ta viết thế này: "Bạn thân mến, bạn cánh hẩu và ân nhân" *lẩm bẩm, đưa mắt đọc lướt bức thư...* "và báo cho đằng ấy biết". À! đây: "mình cấp tốc báo thêm cho đằng ấy biết là có một viên quan đã tới; ông ta có lệnh phải xem xét toàn tỉnh và đặc biệt là quận nhà *giơ ngón tay lên một cách có ý nghĩa*. Mình đã biết việc này từ những người đáng tin cậy nhất, mặc dù ông

ta giả làm thường dân. Theo như mình biết, đằng ấy cũng như mọi người, thường hay phạm lỗi lặt vặt, vì đằng ấy là người thông minh, không ưa bỏ qua những món lọt đến tay..." *ngừng lại*, không sao, ở đây là cánh ta cả... "cho nên mình khuyên đằng ấy nên hết sức đề phòng, bởi vì ông ta có thể đến bất kỳ lúc nào, nếu không phải là đã đến rồi, lẩn quẩn ở đâu một cách bí mật... Hôm qua, mình..." Hừ, đoạn này là việc gia đình: "em gái mình, Anna Kirilôvich cùng chồng nó đã đến thăm chúng mình; Ivan Kirilôvich béo ra nhiều lắm và vẫn chơi vi-ô-lông như thường" vân vân... vân vân... Đấy tình hình như thế đấy.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Phải, tình hình như vậy... thật là không bình thường, rất không bình thường. Không dưng sao lại có chuyện được.

LUKA LUKICH: - Sao lại có chuyện ấy nhỉ, ông Antôn Antônôvich? Quan thanh tra đến vùng ta làm quái gì nhỉ?

THỊ TRƯỞNG: - Còn sao nữa! Rõ ràng là số kiếp xui

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Thế mới chết!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Thật là đang yên đang lành bỗng sinh chuyện thế đấy!

LUKA LUKICH: - Lại mang theo cả mật lệnh kia ư, hở trời!

THỊ TRƯỞNG: - Hình như tôi đã cảm thấy việc đó từ trước: suốt đêm qua, tôi nằm mơ thấy hai con chuột cống kỳ quái. Thật tôi chưa hề thấy loại chuột nào như thế bao giờ: nó đen, mà to lớn lạ thường! Chúng bò tới, đánh hơi, rồi biến mất. Đây, tôi đọc cho các ngài nghe bức thư này của Anđrây Ivanôvich Tchimưkhôp gửi cho tôi; ông Actêmy Filippôvich, ông biết lão ta chứ gì! Lão ta viết thế này: "Bạn thân mến, bạn cánh hẩu và ân nhân" *lẩm bẩm, đưa mắt đọc lướt bức thư...* "và báo cho đằng ấy biết". À! đây: "mình cấp tốc báo thêm cho đằng ấy biết là có một viên quan đã tới; ông ta có lệnh phải xem xét toàn tỉnh và đặc biệt là quận nhà *giơ ngón tay lên một cách có ý nghĩa*. Mình đã biết việc này từ những người đáng tin cậy nhất, mặc dù ông

khiến ra như vậy! *Thở dài.* Từ trước tới nay, ơn nhờ Bề trên, họ mò đến các thành phố khác. Bây giờ đến lượt vùng chúng ta đây.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ông Antôn Antônôvich, tôi nghĩ rằng việc này có nguyên nhân gì lắt léo, hơn nữa, nguyên nhân chính trị đây. Như thế nghĩa là: nước Nga... phải... nước Nga muốn tiến hành chiến tranh; và trên Bộ, các ngài thấy đấy, cử một vị quan đến điều tra xem có vụ phản bội nào không.

THỊ TRƯỞNG: - Hừ, sao lại nghĩ xa xôi như thế! Thế mà cũng là con người thông minh! Trong một thành phố ở quận như thế này mà lại xảy ra vụ phản bội! Làm như đây là một thị trấn biên giới không bằng! Từ ở đây, dù có phốc lên ngựa mà phi đến ba năm cũng chưa tới một nước ngoài nào cả.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Không, tôi nói rằng, về việc đó ông không... Ông không... Quan trên có con mắt sáng suốt tinh vi: dù là nơi xa xôi, quan trên cũng phải để tâm tới chứ.

THỊ TRƯỞNG: - Để tâm hay chẳng để tâm, không biết; nhưng thưa các ngài, tôi đã báo trước cho các ngài biết tin rồi. Coi chừng đấy, các ngài ạ! Về phần tôi, tôi đã xếp đặt một số việc, tôi cũng khuyên các ngài nên làm như vậy. Nhất là ông, ông Actêmy Filippôvich! Không còn nghi ngờ gì nữa, quan thanh tra qua đây sẽ muốn xem xét trước tiên các nhà tế bần do ông quản lý; vì vậy, ông phải làm thế nào cho mọi cái đều được lịch sự dễ coi: mũ vải của bệnh nhân phải sạch sẽ, bệnh nhân không được ăn mặc nhem nhuốc như thợ rèn ấy như chúng thường ăn mặc ở nhà.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Được, vấn đề đó cũng không đáng ngại lắm! Được, có thể kiếm mũ vải cho họ đội, mũ sạch.

THỊ TRƯỞNG: - Phải, và trên mỗi đầu giường bệnh nhân, cũng phải viết bằng tiếng Latinh hay bằng bất cứ thứ tiếng nào khác... việc này thuộc phần ông, ông Khrixtian Ivanôvich, - tất cả những tên bệnh, tên người ốm và khi nào người đó bị ốm, ngày hôm nào, thứ

mấy... Bệnh nhân của ông hút một thứ thuốc lá nặng khé cổ, thực không tốt, người ta vừa vào chỗ họ đã bị sặc khói. Tốt nhất là nên giảm bớt số người ốm: nếu không, người ta sẽ cho là bệnh nhân không được chăm nom săn sóc chu đáo, hoặc thầy thuốc tồi.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Ồ! Về phương pháp điều trị bệnh nhân thì tôi và ông Khrixtian Ivanôvich đây đã có cách riêng: lối chữa bệnh càng gần với tự nhiên bao nhiêu càng tốt bấy nhiêu. Chúng tôi không cần dùng thuốc men đắt tiền. Con người ta giản dị lắm: nếu kẻ nào chết, tự khắc hắn chết; nếu kẻ nào khỏi, tự khắc hắn sẽ khỏi mà thôi! Vả lại, việc giải thích cho bệnh nhân đối với ông Khrixtian Ivanôvich đây thực rất khó: ông ta có biết một tiếng Nga nào đâu.

KHRIXTIAN IVANÔVICH: *(Thốt ra một tiếng nghe không rõ, chỉ thấy một phần nào giống âm i và âm iê[1]).*

---

(1) Khrixtian là người Đức. Bọn quý tộc Đức phục vụ cho Nga hoàng là những kẻ kiêu ngạo. Gôgôn muốn nhạo bọn đó, liền dựng một nhân vật nói năng ấm ớ.

THỊ TRƯỞNG: - Còn ông nữa, ông Ammôt Fiôđôrôvich, tôi muốn khuyên ông nên chú ý trông nom toà án quận. Trước toà án, chỗ những người đến khiếu nại thường đợi để ra toà, bọn gác trụ sở lại nuôi cả một đàn ngỗng để cho ngỗng lớn ngỗng con chạy loăng quăng luồn cả vào chân, vào cẳng người ta. Việc chú ý đến sinh hoạt của gia đình cố nhiên là hết sức đáng khen, và ai cấm bọn gác không được nuôi ngỗng kia chứ? Nhưng, ông thấy đấy, nuôi ngỗng ở một chỗ như thế thực chẳng còn ra thể thống gì... Trước đây, tôi định nói cho ông biết, nhưng không hiểu sao, tôi quên khuấy đi mất.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ấy, chính ngày hôm nay, tôi sẽ ra lệnh cho vào bếp tất cả đàn ngỗng. Nếu ông vui lòng, xin mời ông đến dùng tạm bữa chiều.

THỊ TRƯỞNG: - Ngoài việc đó ra, chỗ xử án của ông lúc nào cũng có đủ các thứ bẩn thỉu căng lên phơi, thực bất tiện quá; trên tủ, giấy má hồ sơ để lẫn với roi ngựa đi săn. Tôi biết ông rất thích đi săn,

nhưng lúc này đây tốt hơn là nên cất cái roi ấy đi, khi quan thanh tra đi thì mời ông lại cứ việc treo nó lên. Còn viên bồi thẩm của ông... cố nhiên hắn ta là con người có kiến thức, nhưng người hắn ta nặng mùi quá, như là lúc nào vừa ở lò rượu ra - điều ấy cũng không tốt. Đã từ lâu, tôi định nói với ông, nhưng không hiểu vì lẽ gì, tôi quên bẵng đi. Nếu thực đó là cái mùi cha sinh mẹ đẻ ra, hắn đã có, như lời hắn nói, thì cũng có cách trị được. Có thể bảo hắn ăn tỏi, hành hoặc một thứ đồ ăn gì khác. Trường hợp này, ông Khrixtian Ivanôvich cũng có thể tìm thuốc nọ, thuốc kia giúp hắn.

KHRIXTIAN IVANÔVICH: - *Cũng thốt ra một tiếng không nghe rõ như lúc nãy.*

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Tôi chắc rằng chả còn cách nào có thể trị được mùi ấy cả: hắn nói khi hắn còn nhỏ, vú em nuôi hắn đã đánh ngã hắn làm hắn bị thương, thế là từ đấy lúc nào người hắn cũng thoang thoảng có mùi rượu.

THỊ TRƯỞNG: - Tôi cũng chỉ nói qua cho ông để ý tới việc đó. Còn vấn đề trong nội bộ chúng ta ấy, và cái mà lão Anđrây gọi là "lỗi vặt" trong bức thư, tôi không thể nói gì được nữa. Vả lại, chẳng ai lạ gì, không có người nào lại không có một vài tội lỗi nào đó. Trời sinh chúng ta đều như thế cả kia mà, và các nhà triết học đồ đệ của Vonte[1] phản đối điều đó thực là vô ích.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ông Antôn Antônôvich, ông cho thế nào là tội lỗi! Cũng năm bảy đường tội lỗi chứ. Tôi không giấu ai là tôi cũng có nhận của hối lộ, nhưng của hối lộ đó là những vật gì? Chẳng qua là một vài con chó săn con mà thôi. Như thế khác chứ.

THỊ TRƯỞNG: - Này, chó mà hay vật gì khác cũng đều là của hối lộ tất.

---

(1) Vonte: nhà triết học và nhà văn vĩ đại Pháp thế kỷ XVIII (1694 - 1778). Ông rất sở trường về lối văn trào phúng, đã phê phán sâu sắc giáo hội và chế độ phong kiến. Trong nhiều cuốn sách, thí dụ trong chất phác, ông đả kích bọn quan lại hay ăn hối lộ, lợi dụng chức vụ làm càn.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ấy, không phải, ông Antôn Antônôvich ạ! Đây nhé, thí dụ có kẻ được biếu một cái áo khoác bằng lông thú đáng giá năm trăm rúp, thêm cái khăn san cho vợ hắn ta...

THỊ TRƯỞNG: - Thật ra, ông chỉ ăn hối lộ bằng chó săn con thì cũng không đáng kể. Nhưng ông lại không tin Chúa; ông không đi lễ nhà thờ bao giờ; còn tôi, ít ra tôi cũng vững lòng tin, và chủ nhật nào tôi cũng đi nhà thờ. Còn ông... Ôi, tôi biết ông lắm: mỗi khi ông bắt đầu nói về sự sáng thế[1] là tóc cứ dựng ngược lên.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Chính là do tôi có đầu óc thông minh biết mày mò tìm tòi nên mới hiểu được như vậy chứ.

THỊ TRƯỞNG: - Này, có trường hợp ngu si hưởng thái bình, hoàn toàn dốt nát còn hơn thông minh quá đấy ông ạ. Vả lại, tôi chỉ nhắc đến toà án quận như vậy thôi; nhưng nói cho đúng, chưa chắc có

---

(1) Kinh thánh, Cựu ước bắt đầu bằng thiên nói về Chúa trời sáng tạo ra vũ trụ trong sáu ngày

kẻ nào có dịp ngó ngàng đến nơi ấy: đó là một chỗ đáng thèm muốn, được cả Chúa phù hộ, che chở. Còn ông, ông Luka Lukich, ông là kiểm học, ông phải đặc biệt chú ý đến bọn giáo viên. Cố nhiên, họ là những người có học thức, được đào luyện trong nhiều trường, nhưng họ có nhiều hành động, cử chỉ kỳ quái lắm, như tự nhiên gắn chặt với nghề giáo dục của họ. Đây là một thí dụ: một anh chàng trong bọn họ, cái anh gì có bộ mặt phinh phính... tôi không nhớ tên, không lần nào lên bục giảng bài mà anh ta không nhăn mặt lại một cái. Đây, như thế này này *(nhăn mặt)*. Rồi anh ta lại rút cái bàn tay luồn ở phía dưới cà-vạt ra để mân mê bộ râu. Cố nhiên, anh ta nhăn mặt như vậy trước bọn học sinh thì cũng chẳng hề gì, có lẽ đối với chúng cần làm như vậy, tôi không dám có ý kiến gì về việc đó, nhưng các ngài thử nghĩ xem, nếu anh ta làm như thế trước mặt khách lạ đến thăm, thì có thể xảy ra chuyện rất không hay đấy: quan

thanh tra hay một người nào khác có thể hiểu lầm rằng anh ta tỏ vẻ khinh bỉ họ. Rồi lại sinh chuyện lôi thôi không thể lường được.

LUKA LUKICH: - Thật quả tôi không biết làm thế nào được đối với hắn! Tôi đã nói với hắn nhiều lần rồi. Đây này, mấy hôm trước đây, vị đại diện quý tộc địa phương chúng ta rẽ vào thăm lớp học, hắn ta lại nhăn cái bộ mặt lại một cách tôi chưa từng thấy bao giờ. Hắn nhăn mặt như vậy chẳng có chủ ý gì, nhưng tôi bị khiển trách là tại sao để cho thanh niên bị tiêm nhiễm những tư tưởng tự do chứ[1].

THỊ TRƯỞNG: - Tôi cũng phải nói để ông chú ý tới viên giáo sư dạy khoa sử nữa. Thật rõ ràng là hắn ta đầy một bụng chữ, hắn

---

(1) Sau cuộc bạo động tháng Chạp của một số trí thức và quý tộc tiến bộ, Nga hoàng Nikôlai I kiểm soát rất ngặt việc giáo dục thanh niên. Trong các trường học, học sinh được giáo dục bằng mọi chương sặc mùi tôn giáo và tinh thần tôn quân. Các giáo sư tiến bộ bị đào thải. Học sinh bị trừng phạt bằng roi. Mật thám luôn luôn dò xét.

ta có vẻ hiểu biết rộng, nhưng chỉ phải cái là hắn ta giảng bài một cách nhiệt thành quá đến nỗi quên cả mình đi. Có một lần, tôi đã nghe hắn giảng: này nhé, khi hắn nói về xứ Atxyri hay thành Babylon cũng chưa có gì phải bận tâm, nhưng khi hắn giảng tới đoạn nói về vua Alêchxanđrơ xứ Maxêđoan, thực tôi không thể tả cho các ngài nghe được hành động của hắn lúc ấy. Tôi tưởng cháy nhà. Trời! hắn từ trên bục đi xuống, nắm lấy một cái ghế, hết sức quật mạnh xuống sàn. Ai chả biết vua Alêchxanđrơ xứ Maxêđoan là một bậc anh hùng kia chứ; nhưng tại sao lại quật gãy ghế? Chỉ tổ thiệt cho công quỹ.

LUKA LUKICH: - Phải, hắn ta nóng tính; đã nhiều lần, tôi nói cho hắn biết... Hắn trả lời: "Các ông muốn sao thì muốn, chứ đối với khoa học, đến cả thân tôi, tôi cũng chả tiếc!"

THỊ TRƯỞNG: - Phải. Đó là quy luật huyền bí của số mạng: một người thông minh nếu

không là một tay nát rượu thì cũng luôn luôn nhăn nhó đến thánh cũng không chịu được.

LUKA LUKICH: - Nghề giáo dục thật là cái nghề chết tiệt; cái gì cũng sợ. Ai cũng can thiệp vào được; người nào cũng muốn tranh khôn.

THỊ TRƯỞNG: - Những điều đó lẽ ra cũng không đáng kể. Nhưng còn cái lão thanh tra giấu mặt chết tiệt ấy! Bất thình lình, lão ta có thể ngó vào, nói: "A, các ngài thân mến, các ngài ở đây cả à! Thế ai là chánh án? - Dạ thưa Liapkin - Tiapkin - Mời ông Liapkin - Tiapkin lại đây! Thế ai là quản lý các viện tế bần? - Dạ thưa Zemlianka - Mời ông Zemlianka lại đây!..." Đấy, cái cái ấy mới là tai hoạ.

LỚP II

Các vai trên, thêm chủ sự bưu vụ

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Thưa các ngài, các ngài cho tôi biết có vị quan nào đến đấy?

THỊ TRƯỞNG: - Thế ông không nghe thấy gì ư?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Tôi có nghe thấy Piôt Ivanôvich Đôpchinxky nói. Hắn vừa ở chỗ tôi, nhà bưu vụ.

THỊ TRƯỞNG: - Vậy thì sao? Ông nghĩ thế nào về việc này?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Tôi nghĩ thế nào ấy à? Chiến tranh với nước Thổ sẽ xảy ra.[1]

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Thật là khớp với ý tôi! Tôi cũng đã nghĩ như vậy mà.

THỊ TRƯỞNG: - Đúng là hai ông này mắt quáng gà cho nên nhìn lẫn rồi!

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Thật đấy, chiến tranh với nước Thổ Nhĩ Kỳ. Đó là do bọn Pháp gây ra cả.

---

(1) Thổ Nhĩ Kỳ là nước hay gây sự, xâm chiếm các nước Đông Âu, châu Á và châu Phi. Năm 1827, Nga cùng với Anh, Pháp đánh nhau với Thổ để tranh cướp đất đai của nhau. Do cuộc chiến tranh này mà nước Hy Lạp trước bị phụ thuộc vào Thổ nổi lên chống lại Thổ từ 1821, giành được độc lập năm 1829. Khi Gôgôn viết Quan thanh tra thì chiến tranh Nga - Thổ (1827 - 1829) vừa kết liễu. Nhưng sau đó Anh, Pháp cũng nấp sau lưng Thổ, gây mâu thuẫn với Nga, và còn xảy ra nhiều cuộc đánh nhau nữa. - Viên chủ sự bưu vụ đây (hồi ấy chưa có điện vụ) trông coi cả trạm ngựa.

THỊ TRƯỞNG: - Chiến tranh với nước Thổ Nhĩ Kỳ cái gì! Chỉ có bọn mình đây này gặp tai hoạ chứ không phải là người Thổ Nhĩ Kỳ đâu nhé. Việc này đã rõ ràng rồi: tôi có thư đây này.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Nếu vậy thì... không phải là chuyện chiến tranh với nước Thổ rồi.

THỊ TRƯỞNG: - Thế ông nghĩ sao về việc này, ông Ivan Kuzmich?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Tôi nghĩ sao ấy à? Thế ông nghĩ sao, ông Antôn Antônôvich?

THỊ TRƯỞNG: - Tôi nghĩ sao ấy à? Tôi chẳng sợ gì nhưng thế này, kể cũng hơi... Bọn thương gia và đám dân thành phố cũng làm cho tôi lúng túng khó nghĩ. Người ta nói rằng tôi hơi quá tay với chúng; nhưng thề có trời, nếu tôi có xoay của đứa nào ít nhiều thì cũng chẳng phải là tại tôi thù hằn gì nó cả, thực thế. Tôi lại nghĩ rằng *(nắm lấy cánh tay chủ sự bưu vụ, kéo y ra bên cạnh, nói riêng)*, tôi lại nghĩ rằng không biết có đơn từ khiếu nại gì về tôi không. Thật vậy, không biết quan

thanh tra đến đây làm khỉ gì nhỉ? Này, Ivan Kuzmich, vì lợi ích chung của chúng ta, ông có thể, tất cả những thư từ ông nhận được ở bưu cục ấy mà, thư đi, thư đến, ông biết không, ông có thể khẽ bóc ra như thế này này và đọc qua được không: xem là báo cáo hay là thư thường. Nếu không có gì; ta lại dán vào; vả lại, thư đã bóc rồi vẫn có thể giao cho người nhận.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Tôi biết, tôi biết. Ông không cần phải dạy tôi việc đó; xưa nay tôi làm như vậy không phải để đề phòng gì, nhưng vì tò mò mà thôi[1]; tôi thèm biết những chuyện mới lạ trên đời, thèm đến chết đi được. Tôi nói để ông biết là đọc những thư từ đó thích thú vô cùng! Có bức thư xem rất khoái: tả những

---

(1) Trong các tỉnh nhỏ ở nước Nga cũ, bọn công chức làm việc tại các bưu cục thường bóc trộm thư của nhân dân xem chơi. Nhưng việc bóc trộm thư để điều tra ở nước Nga xưa là việc phổ biến. Nhà phê bình Biêlinxky sau này viết thư cho Gôgôn có nói: "Nếu ở trong nước Nga, tôi sẽ không viết thư thế này, vì bọn "Spêkin" sẽ bóc thư của người ta không những để mua vui mà còn được lệnh tìm xem có gì thì tố giác nữa".

chuyện nọ, chuyện kia không ai ngờ được... lại có ý nghĩa dạy đời... Thực là hay hơn cả báo *Tin tức Mạc-tư-khoa.*

THỊ TRƯỞNG: - Này, thế ông cho tôi biết ông có đọc thấy điều gì về vị quan nào ở Pêtecbua đến không?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Không, không có gì nói về quan ở Pêtecbua cả, nhưng có rất nhiều thư nói về quan lại, công chức ở Kôxtrôma và Xaratôp[1]. Nhưng ông không đọc những thư đó kể cũng đáng tiếc. Có những đoạn tuyệt hay. Như vừa rồi đây, một viên quan hai viết thư cho bạn, mô tả một cuộc khiêu vũ với lối văn linh hoạt rất vui... hay lắm, hay lắm. Hắn viết: "Này bạn ạ, mình như đang sống ở nơi tiên cảnh: ở đây có vô khối công nương, tiếng nhạc vang vang, quân kỳ phất phới..." đấy, hắn cứ tả như thế với rất nhiều tình cảm, rất nhiều. Tôi liền giữ ngay cái thư ấy lại. Ông có muốn tôi đọc cho ông nghe không?

---

(1) Kôxtrôma: thành phố nhỏ nước Nga. Xaratôp: thành phố nước Nga, trên bờ sông Vônga.

THỊ TRƯỞNG: - Hừ, bây giờ còn bụng dạ nào để ý đến bức thư ấy nữa! Ivan Kuzmich, xin ông làm như thế này nhé: nếu thấy đơn khiếu nại hay báo cáo gì, ông cứ giữ ngay lại không cần suy nghĩ gì cả nhé!

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Rất vui lòng!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Hãy coi chừng! Làm thế có khi bị rầy rà đấy.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Ấy, trời!

THỊ TRƯỞNG: - Không hề gì, không hề gì. Nếu ta làm cái gì một cách công khai thì mới sợ, chứ đây là chuyện trong nhà với nhau ấy mà.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Phải, chúng ta đang gặp một việc chẳng lành đây! Nhưng ông Antôn Antônôvich, tôi thú thật là lại đây vì mục đích muốn biếu ông con chó con, con chó cái cùng nòi với con chó săn của tôi, ông đã biết đấy mà. Chắc ông đã nghe thấy nói rằng Cheptôvich và Vackhôvinxky kiện nhau chứ! Vì vụ kiện đó mà bây giờ tôi

lại được món béo bở: tôi sẽ săn thỏ ở đất nhà cả hai thằng [1]

THỊ TRƯỞNG: - Trời ơi, chuyện đi săn của ông đối với tôi bây giờ thật chẳng thú vị gì. Cái lão thanh tra giấu mặt chết tiệt ấy đang làm tôi rối beng cả đầu óc lên đây. Cứ chờ đợi như thế này, rồi bỗng thấy cửa mở toang, thế là đi đời...

LỚP III

Các vai trên, Bôpchinxky và Đôpchinxky

(Cả hai gã vào, cùng thở hổn hển)

BÔPCHINXKY: - Chuyện lạ lắm!

ĐÔPCHINXKY: -Tin bất ngờ!

MỌI NGƯỜI: - Cái gì? Có việc gì thế?

ĐÔPCHINXKY: - Chuyện không ai đoán trước được: chúng tôi đến khách sạn...

BÔPCHINXKY: *(Ngắt lời)* - Anh Piôt Ivanôvich và tôi cùng đến khách sạn. ..

---

(1) Tiếng Pháp "săn hai con thỏ một lúc" có nghĩa bắt cá hai tay. Trên đây theo nguyên văn tiếng Nga, vì Gôgôn muốn nói đến chuyện săn thỏ theo nghĩa đen (N.D).

ĐÔPCHINXKY: *(Ngắt lời)* - Kìa, Piôt Ivanôvich, xin phép anh, để tôi kể.

BÔPCHINXKY: - Ê, không, xin lỗi anh để tôi... xin phép anh, xin phép anh... anh không có tài kể chuyện như tôi.

ĐÔPCHINXKY: - Nhưng anh hồi hộp ấp úng rồi không nhớ được hết chuyện.

BÔPCHINXKY: - Tôi nhớ, tôi xin thề là tôi nhớ hết. Ấy đừng ngăn cản tôi, để tôi nói. Anh đừng ngăn cản tôi! Thưa các ngài, các ngài làm ơn bảo anh Piôt Ivanôvich đừng ngăn cản tôi.

THỊ TRƯỞNG: - Trời ơi, xin các anh, các anh nói đi, chuyện gì đấy? Trống ngực tôi đang đập thình thịch đây này. Thưa các ngài, mời các ngài ngồi! Ghế đây! Piôt Ivanôvich, ngồi đây! *Mọi người ngồi quanh hai anh Piôt Ivanôvich*. Nào, chuyện gì, chuyện gì thế?

BÔPCHINXKY: - Xin phép, xin phép: tôi kể có thứ tự từ đầu đến cuối. Khi tôi được cái hân hạnh ở nhà ông ra, lúc ông đang bối rối vì nhận được lá thư, phải... thế là tôi chạy... Ấy, tôi xin anh, đừng ngắt

lời tôi, Piôt Ivanôvich. Tôi đã biết hết, biết hết, biết hết rồi chứ. - Thế là tôi chạy, các ngài thấy đấy, tôi chạy đến nhà Kôrôpkin. Nhưng không thấy Kôrôpkin ở nhà, tôi lại quay đến nhà Raxtakôpxky; không tìm thấy Raxtakôpxky tôi lại chạy đến nhà ông Ivan Kuzmich đây, để báo cho ông ta biết cái tin ông vừa nhận được; rồi khi ở đấy ra, tôi gặp anh Piôt Ivanôvich...

ĐÔPCHINXKY: *Ngắt lời* - Ở gần quán bán bánh ấy.

BÔPCHINXKY: - Ở gần quán bán bánh. Phải, vừa gặp Piôt Ivanôvich, tôi nói: "Anh có biết cái tin ấy ấy mà, cái tin mà ông Antôn Antônôvich nhận được do một người đáng tin cậy viết thư báo cho biết không?" Thì ra Piôt Ivanôvich đã được con sen Apđôtia nhà ông báo cho biết tin ấy rồi, con sen được ông cho đến nhà Filip Antônôvich Pôchêchuôp không hiểu về việc gì.

ĐÔPCHINXKY: *(Ngắt lời)* - Về việc kiếm một chiếc thùng nhỏ để đựng rượu Pháp.

BÔPCHINXKY: *(Gạt Đôpchinxky ra)* - Về việc kiếm một chiếc thùng nhỏ để đựng rượu

Pháp. Thế là tôi và anh Piôt Ivanôvich này cùng đi tới nhà Pôchêchuôp... Kìa, anh Piôt Ivanôvich... đừng làm thế... đừng ngắt lời tôi, tôi xin anh, để cho tôi nói!... Chúng tôi đến nhà Pôchêchuôp; trong lúc đi đường, Piôt Ivanôvich nói: "Hãy rẽ vào hiệu ăn. Tôi đã kiến bò bụng rồi đây,... từ sáng đến giờ chưa được miếng gì, đói thót cả ruột lại..." phải, anh Piôt Ivanôvich đã đói bụng; anh ấy lại nói: "Trong hiệu mới có món cá tươi, ta vào ăn xem". - Chúng tôi vừa mới bước vào khách sạn, bỗng một người trẻ tuổi...

ĐÔPCHINXKY: *(Ngắt lời)* - Vẻ người cũng khá, mặc thường phục...

BÔPCHINXKY: - Vẻ người cũng khá, mặc thường phục, đi đi lại lại như thế này trong phòng, bộ mặt có vẻ đang suy nghĩ, nét mặt... cử chỉ, và ở đây *(khoa tay trước trán)* nhiều, nhiều vấn đề lắm, đủ cả. Tôi như có linh tính báo trước và nói với anh Piôt Ivanôvich: "Ở chỗ này có cái gì không phải chuyện thường đây, đáng nghi lắm". Thật thế. Còn anh Piôt Ivanôvich này ngoắt ngón tay ra

hiệu gọi lão chủ khách sạn lại, lão chủ Vlat. Vợ lão ra đã ở cữ ba tuần nay, được một thằng cu rất kháu, chắc sau này cũng sẽ mở hàng ăn như bố nó. Sau khi gọi lão Vlat đến, Piôt Ivanôvich hỏi nhỏ: "Người trẻ tuổi kia là ai thế?" Lão Vlat trả lời: "Đấy là..." Này, đừng ngắt lời người ta, Piôt Ivanôvich, tôi xin anh, đừng ngắt lời tôi! Anh không thể kể lại được đâu mà, thật đấy, không thể kể lại được mà! Anh cứ rít như còi ấy; tôi biết, trong mồm anh có một chiếc răng sứt, nói cứ rít lên... Lão nói: "Người trẻ tuổi ấy là một công chức, phải, từ Pêtecbua đến"... Lão nói: "Tên hắn ta là Ivan Alêchxanđrôvich Khlextakôp". Lão nói: "Hắn đi Xaratôp"... Lão nói: "Thái độ rất lạ: hắn ở đây hơn một tuần rồi mà không rời cửa hàng, mọi thứ đều ăn chịu hết chẳng muốn trả một xu nào." Lão vừa nói với tôi xong, tôi như sáng ra điều gì! Tôi bảo anh Piôt Ivanôvich: "Này!"

ĐÔPCHINXKY: - Không phải, Piôt Ivanôvich, tôi gọi: "Này!" chứ anh à!

BÔPCHINXKY: - Đầu tiên anh nói, sau tôi nói tiếp. Thế là tôi nói với Piôt Ivanôvich: "Này! Hắn phải đi tỉnh Xaratôp thì việc quái gì lại ở lỳ đây. nhỉ!" Phải! Chính hắn ta, chính ông quan đó đây rồi.

THỊ TRƯỞNG: - Ai, quan gì?

BÔPCHINXKY: - Ông quan ấy ấy mà, ông quan được nói tới trong bức thư họ gửi cho ông ấy mà, quan thanh tra.

THỊ TRƯỞNG: *(Hãi hùng)* - Trời! Anh nói gì thế! Không phải quan thanh tra.

ĐÔPCHINXKY: - Phải chứ! Không trả tiền này, không đi này. Không phải quan thanh tra còn là ai nữa? Giấy đi đường của hắn ta đề rõ đi đến Xaratôp.

BÔPCHINXKY: - Quan thanh tra đấy, phải, tôi cam đoan, quan thanh tra đấy... Hắn ta quan sát mọi việc kỹ lắm: không để cái gì lọt qua mắt. Trông thấy tôi và anh Piôt Ivanôvich này ăn cá , nhất là vì cái bụng của anh Piôt Ivanôvich... phải. Hắn ta ngó vào đĩa ăn của chúng tôi như thế này này. Hắn ta nhìn chòng chọc đến nỗi tôi rùng mình vì khiếp sợ.

THỊ TRƯỞNG: - Trời! Xin Chúa thương xót chúng tôi là kẻ có tội! Thế hắn ở phòng nào trong khách sạn đằng ấy?

ĐÔPCHINXKY: - Phòng số 5, dưới cầu thang.

BÔPCHINXKY: - Đúng cái phòng bọn sĩ quan đi qua đánh nhau, năm ngoái.

THỊ TRƯỞNG: - Thế hắn đến đã lâu chưa?

ĐÔPCHINXKY: - Độ hai tuần nay rồi. Hắn đến vào ngày lễ thánh Vaxili người Ai Cập.[1]

THỊ TRƯỞNG: - Hai tuần lễ! *Nói riêng*. Trời ơi, bố ơi! Lạy trời, lạy thánh, phù hộ cho con! Trong hai tuần nay, vợ một viên hạ sĩ quan bị đánh[2]. Tù không được cấp phát lương thực. Phố xá lúc nào cũng lộn xộn mất trật tự[3] rác rưởi ngập ngụa. Thật là xấu hổ! Thật là nhục nhã! *Giơ hai tay ôm đầu.*

---

(1) Tức là ngày 19 - 2

(2) Vợ hạ sĩ quan có quyền tự do hơn người dân thường đôi chút. Nếu chị ta phạm lỗi gì, phải đem ra toà xử đã rồi mới được ra hình.

(3) Nguyên văn: na ulixac kabac. Kabac hiện nay có nghĩa là "quán ăn". Nhiều bản tiếng Pháp dịch câu trên này là "phố xá từ quán ăn". Thực ra kabac có một nghĩa cổ rất ít khi dùng tới, là "sự ồn ào, lộn xộn".

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Làm thế nào, ông Antôn Antônôvich, ta xếp hàng đi diễu tới khách sạn chứ?

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Không, không. Phải để cho quan đầu tỉnh đi trước, tiếp đến các cha cố, rồi đến các thương gia. Đấy là điều đã được chỉ dẫn trong cuốn sách *Hành động của Jôn Maxơn*(1).

THỊ TRƯỞNG: - Không, không; các ngài cho phép tôi tự quyết định. Trong đời, tôi đã gặp nhiều trường hợp gay go, vậy mà tôi đã thoát khỏi, lại còn được khen ngợi là đằng khác nữa; có lẽ bây giờ Chúa cũng phù hộ tôi. *Nói với Bôpchinxky*: Anh nói rằng hắn ta còn ít tuổi phải khôbg?

BÔPCHINXKY: - Còn trẻ tuổi, độ hăm ba, hăm bốn, hoặc hơn một chút thôi.

THỊ TRƯỞNG: - Càng tốt: đối với một gã trẻ tuổi, ta càng tìm hiểu mau hơn. Nếu là một thằng quỷ già thì thực tai hoạ, nhưng

---

(1) Một cuốn sách của người Anh trong Hội tam điểm chỉ dẫn những điều hội viên cần biết. Ammôt là người trong Hội tam điểm.

một thằng trẻ có gì dễ lộ ra hết. Các ngài, các ngài đi xếp đặt công việc của mình đi, còn tôi thân hành đi, hay là, này, tôi đi với Piôt Ivanôvich cũng được, làm như đi viêc riêng, đi chơi, xem hành khách có được tiếp đãi tử tế không. Ê! Thằng Xvixtunôp!

XVIXTUNÔP: - Dạ, thưa ông cần gì?

THỊ TRƯỞNG: - Chạy đi ngay tìm ông cảnh sát trưởng nhé, hay không, tao cần mày làm việc khác. Bảo thằng nào ngoài ấy là đi mời ông cảnh sát trưởng lại đây ngay lập tức, tao cần gặp nhé; xong rồi mày vào đây. *Viên cảnh sát vừa ra vừa chạy.*

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Ông Ammôt Fiôđôrôvich, ta đi đi, ta đi đi. Phen này, có thể gặp tai hoạ thực đấy.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ông thì sợ cái gì? Chỉ cần có mũ vải sạch đội cho người ốm, thế là yên chuyện.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Mũ miếc gì! Tôi được lệnh cho bệnh nhân ăn cháo bột kiều mạch, vậy mà khắp các hành lang ở viện tế

bần, chỉ thấy mùi bắp cải hăng lên sộc vào mũi.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Còn tôi thì yên tâm lắm về việc này. Thực thế, ai rẽ vào toà án quận làm gì chứ? Và nếu có kẻ ngó vào một tập hồ sơ nào đó, thì hắn sẽ phát ngấy lên, cả đời chẳng thầy thú vị gì nữa. Đã mười lăm năm nay tôi ngồi ở ghế chánh án, nhưng hễ khi nào nhìn vào hồ sơ, giấy tờ, tôi cũng đến bó tay chịu. Đến vua Xalômông[1] cũng không xét xử được xem việc gì phải, việc gì trái qua đống giấy tờ ấy. *Chánh án, quản lý viện tế bần, kiểm học, chủ sự bưu vụ đi ra, đến cửa vấp phải viên cảnh sát đang đi trở vào.*

LỚP IV

Thị trưởng, Bôpchinxky, Đôpchinxky, và lính cảnh sát

THỊ TRƯỞNG: - Thế nào, xe ngựa đã xong, ở ngoài ấy rồi phải không?

---

(1) Xalômông: Vua Do Thái, trong Kinh thánh, con vua Đavit. Nổi tiếng là người sáng suốt, cai trị giỏi.

CẢNH SÁT: - Bẩm xong rồi ạ.

THỊ TRƯỞNG: - Mày chạy ra phố... hay thôi, đợi đấy! Chạy đi mang... Nhưng những đứa khác đâu? Chẳng lẽ chỉ có một mình mày thôi ư? Tao đã ra lệnh cho thằng Prôkhôrôp phải túc trực ở đây cơ mà. Nó đâu?

CẢNH SÁT: - Prôkhôrôp hiện nay nằm ở đồn, nhưng không làm việc được ạ.

THỊ TRƯỞNG: - Sao lại thế?

CẢNH SÁT: - Thưa, như thế này: sáng nay người ta vực anh ấy về, anh ấy say mềm bất tỉnh nhân sự. Đã đổ lên người anh ấy hai thùng nước, nhưng đến bây giờ anh ấy vẫn chưa tỉnh rượu.

THỊ TRƯỞNG: *(Ôm đầu)* - Chà! Trời ơi, trời ơi là trời! Mày chạy mau ra phố, hay thôi, hãy vào phòng tao đã, nghe chưa! Lấy thanh kiếm và cái mũ lông mới đưa ra đây cho tao. Thế nào, Piôt Ivanôvich, ta đi chứ[1].

BÔPCHINXKY: - Còn tôi, còn tôi... cho phép tôi đi với, ông Antôn Antônôvich.

---

(1) Chỗ này, thị trưởng nói với Đôpchinxky.

THỊ TRƯỞNG: - Không, không, Piôt Ivanôvich, không thể được, không thể được! Như vậy không tiện, vả lại thêm người không lên hết vào xe được.

BÔPCHINXKY: - Không hề gì, không hề gì, thế này nhé: tôi đi bộ một chút, đi bộ một chút, tôi chạy theo đằng sau xe. Tôi chỉ muốn nhìn một tí qua khe cửa mà thôi, để xem cử chỉ của ông ta như thế nào...

THỊ TRƯỞNG: *(Cầm kiếm, nói với cảnh sát)* - Chạy đi ngay lập tức, lấy mười tên phu, và bảo bọn chúng mỗi thằng cầm lấy... Hừ, cái kiếm này han rỉ quá! Thằng chủ hiệu Apđulin khốn nạn, nó thấy kiếm của quan thị trưởng cũ rồi mà nó không đưa đến cho quan một cái mới. Hừ, bọn cáo già tinh quái! Mình chắc bọn lường đảo ấy đang bí mật chuẩn bị làm đơn kêu đây. Bảo mỗi tên phu cầm lấy một phố, - quỷ thật, cầm lấy một phố! - cầm lấy một cái chổi, và quét sạch phố từ đầu đến cuối, cái phố đi đến hiệu ăn ấy, và phải quét thật

sạch sẽ. Nghe chưa? Còn mày! Mày ấy! phải coi chừng! tao biết mày: mày lân la trò chuyện ở đây để xoáy những cùi dìa bạc nhét vào ủng nhé! Coi chừng, tao để ý rồi đấy!... Mày xoay của thằng lái buôn Checniaep thế nào, hử? Nó cho mày hai ác-sin[1] dạ để may đồng phục, thế mà mày ăn cắp cả tấm. Coi chừng! mày ăn quá cái địa vị của mày đấy, con ạ! Thôi cút!

LỚP V

Các vai trên, thêm viên cảnh sát trưởng

THỊ TRƯỞNG: - À, ông Xtêpan Ilich, ông làm ơn nói cho tôi biết ông rúc vào đâu mà biệt tăm? Thế là thế nào?

CẢNH SÁT TRƯỞNG: - Tôi vẫn ở đây, ngay ngoài cổng.

THỊ TRƯỞNG: - Này, Xtêpan Ilich, ông nghe đây! Có một vị quan từ Pêtecbua đến. Ông đã xếp đặt gì chưa?

---

(1) Đơn vị đo chiều dài, bằng 0m71.

CẢNH SÁT TRƯỞNG: - Thưa đã, theo như lệnh ông truyền. Tôi đã cho viên cảnh sát Pugôvitxưn cùng bọn phu vệ sinh đi quét sạch hè phố.

THỊ TRƯỞNG: - Thế còn thằng Đejimorđa đâu?

CẢNH SÁT TRƯỞNG: - Nó đã đến chỗ bơm chữa cháy rồi.

THỊ TRƯỞNG: - Còn thằng Prôkhôrôp say phải không?

CẢNH SÁT TRƯỞNG: - Say.

THỊ TRƯỞNG: - Làm sao ông lại dung túng cho chúng nó như thế?

CẢNH SÁT TRƯỞNG: - Tôi biết làm thế nào được; đến trời cũng chịu. Hôm qua ở ngoại ô xảy ra một vụ đánh nhau, Prôkhôrôp đi giữ trật tự ở đấy, lúc trở về nó say bí tỉ.

THỊ TRƯỞNG: - Nghe đây, ông làm như thế này nhé: thằng đội sếp Pugôvitxưn ấy... nó cao lớn, vì vậy cho nó đứng trên cầu ấy để giữ trật tự. Lại còn phải dỡ cho nhanh cái hàng rào cũ, ở gần nhà thằng thợ giày, để ở đấy ít cọc, làm mốc, cho có vẻ đang dự định làm lại. Càng xáo lộn

lên bao nhiêu, lại càng tỏ ra mình tích cực hoạt động để cai quản thành phố bấy nhiêu. À, trời ơi, tôi quên mất, cạnh cái hàng rào ấy, rác rưởi chất đầy có đến bốn mươi xe bốn bánh chứa cũng vừa. Thật là bọn dân khốn kiếp: vừa dựng nên một công trình để kỷ niệm gì ở đâu, hoặc chỉ dựng một cái hàng rào thôi, cũng thấy ngay đủ các vật bẩn thỉu từ đâu quăng ra, thánh cũng không biết được! *(Thở dài).* Và nếu quan thanh tra có hỏi bọn ông rằng làm việc có mãn nguyện không, thì yêu cầu trả lời: "Bẩm quan lớn, chúng tôi mãn nguyện cả ạ!" nhé, và nếu kẻ nào nói rằng hắn không được mãn nguyện thì sau này tôi sẽ cho hắn được mãn nguyện như lời hắn nói... Ôi! Chao ôi! Chao ôi! bao nhiêu tội lỗi, biết bao nhiêu tội lỗi. *(Cầm nhầm phải cái hộp đựng mũ).* Lạy Chúa, xin Ngài phù hộ cho con tai qua nạn khỏi, sau con xin thắp cúng một ngọn nến chưa có kẻ nào từng cúng: con sẽ bắt mỗi thằng lái buôn bịp bợm phải nộp ba

pút sáp làm nến. Ôi trời ơi, trời ơi! Piôt Ivanôvich, ta đi đi! *(Định đội mũ nhưng lại đội cái hộp bằng giấy các - tông).*

CẢNH SÁT TRƯỞNG: - Ông Antôn Antônôvich, đấy là cái hộp đấy, không phải mũ đâu.

THỊ TRƯỞNG: *(Quẳng cái hộp)* - Hộp mới hiệc này. Quỷ thật! Và nếu người ta có hỏi tại sao chưa xây cái nhà thờ ở gần viện tế bần, cái nhà thờ năm năm trước đây ta đã lĩnh tiền chi đó mà, thì không được quên nói rằng đã bắt đầu xây, nhưng rồi bị cháy nhé... Tôi đã đệ trình cả một bản báo cáo về việc ấy. Nếu tôi không nói thì có lẽ có kẻ nào ngu ngốc quên bẵng mất, sẽ cho rằng nhà thờ chưa được bắt đầu xây. Cũng phải nói cho thằng Đejimorđa biết là không nên đấm đá quá đáng cho thích thì thôi nhé; mỗi khi muốn giữ trật tự, không cần phải trái gì, nó cứ đánh người ta tối tăm mặt mày thế này này. Đi đi, ta đi đi, Piôt Ivanôvich. *(Đi ra xong lại trở lại).* Và lính tráng nếu

không ăn mặc chỉnh tề thì không được cho ra phố nhé: bọn lính đồn khốn kiếp ấy chỉ mặc áo ca-pôt bên ngoài áo sơ-mi, còn chẳng mặc quần áo gì bên trong nữa cả. *(Tất cả ra)*.

LỚP VI

Anna Anđrêiepna và Maria Antônôpna chạy vào sân khấu

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Đâu rồi, họ đâu rồi? Trời ơi... *Mở cửa*. Nhà tôi đâu! Cậu Antôn! Antôn! *(Nói nhanh)*. Chỉ tại mày, chỉ tại con ranh này thôi. Đủng đa đủng đỉnh: con tìm cái kim găm, con tìm cái khăn choàng... *(Chạy ra cửa sổ và kêu lên):* Antôn, đi đâu, đi đâu hử? Sao, đến rồi à? Quan thanh tra à? Ngài có râu mép à? Có râu mép thế nào?(1)

TIẾNG THỊ TRƯỞNG: - Chốc nữa, chốc nữa, mợ nhé.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Chốc nữa à? Chốc nữa còn

---

(1) Thị trưởng ở nơi xa nói câu gì nghe không rõ hoặc để tay lên mồm "hôn gửi", nên mụ vợ tưởng là hoặc ra hiệu là quan thanh tra có râu mép.

nói chuyện gì! Tôi không muốn để đến chốc nữa... Cho tôi biết cái này thôi: ngài là gì, có phải là đại tá không?[1] Thế nào? *(Tỏ vẻ khinh bỉ)*. Đi rồi! Tôi nhớ đấy, anh nhé? Chỉ tại cái con này cả thôi: mợ ơi, mợ ơi, đợi con mấy, con gài chiếc khăn một cái; con xong ngay bây giờ đây mà. Thật đáng đời mày! Chỉ vì mày mà bây giờ chẳng biết gì cả đấy! Chỉ tại cái thói làm dáng dơ đời của mày tất cả: chả là cô ả nghe nói có thằng chủ sự bưu vụ ở đây nên ngắm ngắm vuốt vuốt, õng à õng ẹo trước gương mà: nào lượn bên này, nào lượn bên kia. Cô ả cứ mơ tưởng hão thằng cha nó chim cô, nhưng mỗi khi mày quay lưng đi là nó chỉ chun mũi nó lại.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Mợ ơi, con biết làm thế nào được? Trong hai giờ nữa, chúng ta sẽ biết tất cả, cũng được chứ có làm sao!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Trong hai giờ nữa! Cám ơn cô lắm! Đấy, nó trả lời thế đấy. Sao mày không nói bừa đi là trong hai

(1) Bộ máy điều tra của Nga hoàng có nhiều võ quan.

tháng nữa thì có thể biết được kỹ hơn. *(Cúi nhìn ra ngoài cửa sổ)*. Này, Apđôtia! Thế nào! Mày có nghe nói ai đến đằng ấy không?... Không nghe được gì à? Con đĩ dại! Ông ấy xua tay à? Cứ kệ ông ấy xua tay, nhưng mày không tìm cách hỏi dò gì được ông ấy à? Con này thì còn có thể biết được cái gì! Đầu óc nó lúc nào cũng thẫn thờ tơ tưởng đến lũ trai kia mà. Sao hử? Họ đi nhanh à! Thế mày chạy theo xe có được không! Chạy đi, chạy đi, chạy đi! Mày nghe đấy chưa, chạy đi hỏi dò xem, họ đi đâu, hỏi cặn kẽ nhé, người khách lạ mới đến là ai, ông ta thế nào, mày nghe đấy chứ! Nhìn trộm qua khe cửa ấy, để biết hết nhé, xem mắt ông ta thế nào: có đen hay không, rồi chạy tốc về ngay, nghe không! Nhanh lên, nhanh lên kìa, bảo nhanh lên, nhanh nữa lên chứ! *(Vợ thị trưởng kêu lên khi mà chưa hạ. Trong khi màn hạ, con gái thị trưởng lại bên cửa sổ, cùng đứng với mụ. Đúng lúc ấy thì màn khép).*

HỒI THỨ HAI

Một căn phòng nhỏ trong khách sạn. Một cái giường, một cái bàn, một va-li, một chai không, một đôi ủng, một bàn chải quần áo, v.v...

LỚP I

ÔXIP

ÔXIP: *(Nằm trên giường chủ)* - Chó thật, thèm ăn quá đi mất; bụng mình cứ kêu sùng sục như cả một trung đoàn lính đang thổi kèn. Đấy, thế là mãi không về nhà được! Làm cách nào bây giờ? ở Pêtecbua ra đi đến nay đã hai tháng rồi! Dọc đường cậu chủ quý hoá của tôi có bao nhiêu tiền sài nhẵn cả, bây giờ cụp đuôi ngồi, chẳng còn lồng lộn lên nữa. Đáng lẽ có đủ tiền thuê ngựa trạm, lại còn thừa thãi nữa kia,

nhưng không, các ngài biết không, đến thành phố nào ông tướng ấy cũng muốn ra vẻ ta đây là con người sang trọng kia. *Nhại giọng chủ*: "Ê, Ôxip, chạy đi xem phòng thế nào, thuê cho tao một cái lịch sự nhất ấy nhé, bảo nó dọn một bữa ăn sang nhất ấy: tao không thể ăn tồi được đâu, cần phải có các món ăn thượng hảo hạng." Ví thử đúng là một nhân vật quan trọng thì chẳng nói làm gì, đằng này ông tướng ấy chỉ là một anh cạo giấy hạng bét thôi. Khi đi đường, làm quen ngay với một người khách, rồi xoay ra đánh bài, thế là đánh cho đến khi nhẵn túi như thế đấy! Chà, tôi đã chán ngấy cuộc sống như thế này rồi! Thực đấy, ở nhà quê còn thú vị hơn. Nông thôn không phải là chốn phồn hoa đô hội, đúng, nhưng như thế càng đỡ phiền; lấy béng một cô ả nhà quê này, xong chỉ việc nằm suốt đời trên cái xó gác xép mà ăn thôi. Cố nhiên, sống ở Pêtecbua là tốt nhất, thật thế, còn ai dám cãi nữa. Chỉ cần có tiền là sống lịch sự, là đời tươi: nào là rạp hát, nào là trò chó

nhảy đầm, muốn gì cũng có ngay. Người ta ăn nói nhã nhặn, lịch sự không kém gì ở nhà vua nhà quan; anh đến chợ Xukin[1] ư, thế là mấy bác lái buôn vội chào lớn: "Thưa tôn ông!"; anh đi đò qua sông ư, lập tức anh được ngồi cùng với một ông quan; anh muốn có bạn ư, anh cứ tới một quán nhỏ, sẽ gặp một bác lính đeo mề đay, kể chuyện về đời sống doanh trại, và giảng cho anh nghe ý nghĩa của mỗi ngôi sao trên trời, cứ như là thoáng nhìn một cái đã biết hết tất cả. Một mụ vợ sĩ quan già, rẽ vào thăm anh; thỉnh thoảng một chị sen lại liếc nhìn anh một cái như thế này này... úi chao, úi chao, úi! *(Cười tủm tỉm, đầu gật gù)*. Người ta ăn nói, cử chỉ nhã nhặn bỏ mẹ đi ấy chứ! Không bao giờ anh nghe thấy một tiếng thô tục, ai cũng gọi anh bằng *ông*. Anh không muốn đi bộ nữa ư, xin mời anh nhảy lên xe ngựa ngồi chễm chệ như một ông chúa vậy; và nếu anh không muốn

---

(1) Chợ lớn ở Pêtecbua

trả tiền xe, xin cứ tự nhiên: nhà nào cũng có cổng thông nhau, thế là anh luồn cho nhanh thì đến quỷ sứ cũng không lùng ra anh được. Chỉ phải mỗi cái tội, là khi thì anh ăn uống lu bù, khi thì bị đói xuýt chết nhăn răng, như bây giờ đây chẳng hạn. Mà chính cậu chủ tôi là thủ phạm gây ra mọi chuyện. Làm gì được hắn ta cơ chứ? Cụ bô gửi cho một số tiền, tưởng hắn biết giữ gìn, nhưng hắn mốc cần!... Hắn đi chơi lu bù, nào lên xe xuống ngựa, nào hàng ngày sai lấy vé và xem hát, thế là được một tuần, lại nhẵn túi, phải cho mang cả lễ phục mới may ra chợ giời bán. Có khi thua bạc, bán đến cả cái sơ-mi cuối cùng, chỉ còn mỗi một chiếc áo ngoài cũn cỡn và một chiếc áo khoác cà khổ, thực thế! Có những bộ áo dạ sang trọng, đúng hàng nước Anh, đáng giá một trăm rưởi rúp, thế mà mang ra chợ bán, chỉ được năm chục, còn quần thì thực không cần nói làm gì, chẳng bán được mấy hột. Tại sao thế? Có gì đâu, chỉ tại ông tướng ấy không đi làm: đáng lẽ đến bàn giấy,

ông ấy lại đi dạo chơi trên đường Nepxky, lại ham mê quân bài lá bạc kia. Hừ, nếu cụ bô mà biết chuyện ấy thì... có lẽ cụ chẳng cần chú ý gì đến anh là viên chức nhà nước, cụ cứ tốc áo sơ-mi của anh lên, phết cho một trận ra trò, đến ba bốn ngày sau còn ê ẩm cả người lên ấy chứ lại. Đã mang thân đi hầu thì cứ phải hầu hạ người ta thôi. Nhưng bây giờ lão chủ quán trọ đây lại bảo nếu không trả hết tiền nợ cũ trước đã thì lão không cho ăn. Hừ, thế nhỡ không trả tiền thì làm sao? *Thở dài.* Trời ơi, giá được món xúp bắp cải mà chén nhỉ? Ăn đến thùng bất chi thình mất. Ai gõ cửa, chắc ông tướng ấy đấy. *(Vội vã từ trên giường nhảy xuống).*

LỚP II

ÔXIP, KHLEXTAKÔP

KHLEXTAKÔP: - Này, cầm lấy cái này. *Đưa mũ lưỡi trai và can.* Á à, mày lại vừa lăn lộn trên giường tao phỏng?

ÔXIP: - Tôi lăn lộn trên giường làm gì kia chứ? Có phải tôi chưa được trông thấy giường bao giờ đâu?

KHLEXTAKÔP: - Mày nói dối; mày có nằm; trông kia, giường nệm sộc sệch thế kia...

ÔXIP: - Tôi không cần giường; dễ thường tôi không biết giường là cái gì chắc? Tôi có hai chân, tôi có thể đứng được. Tôi cần nằm giường của cậu làm gì?

KHLEXTAKÔP: *(Đi lại trong phòng)* - Xem trong bao ở túi áo kia có còn thuốc lá không?

ÔXIP: - Còn đâu nữa! Cậu hút nhẵn cả đã ba hôm nay rồi.

KHLEXTAKÔP: *(Tiếp tục đi lại, cắn môi đủ mọi kiểu. Sau cùng, nói to, giọng có vẻ cương quyết)* - Ê, Ôxip, nghe đây!

ÔXIP: - Cậu cần gì kia ạ?

KHLEXTAKÔP: *Nói to, nhưng giọng không cương quyết như trước* - Mày đi đằng ấy đi.

ÔXIP: - Đi đâu kia ạ?

KHLEXTAKÔP: *(Hạ thấp giọng, không cương quyết, gần như khẩn khoản)* - Đi xuống dưới nhà, xuống nhà ăn... Bảo chúng nó ở dưới ấy cho tao ăn bữa trưa.

ÔXIP: - Chịu thôi, tôi không muốn đi.

KHLEXTAKÔP: - Đồ ngu, mày lại dám thế à!

ÔXIP: - Thế này nhé, dù có xuống hay không cũng thế thôi, chẳng nước non gì đâu. Lão chủ đã bảo là không cho ăn nữa.

KHLEXTAKÔP: - Lão lại dám không cho ăn à! Nói láo!

ÔXIP: - Lão nói: "Tao còn đến trình ông thị trưởng cho mà xem. Đã ba tuần nay rồi mà chủ mày không trả tiền". Lão nói: "Bọn chúng mày cả chủ lẫn tớ là đồ lường đảo, chủ mày là thằng bịp bợm". Lão nói: "Chúng tao biết rồi, bọn mày là đồ bần tiện, đi ăn quịt!"

KHLEXTAKÔP: - Đồ súc vật, mày nhắc lại tất cả như thế cho tao nghe, sướng lắm đấy hả?

ÔXIP: - Lão nói: "Nếu đứa nào cũng đến đây ở lì, không chịu trả tiền, người ta không làm cách nào đuổi đi được thì hàng tao còn ra thế nào". Lão nói: "Tao không đùa đâu nhé, tao cứ lên thẳng sở cảnh sát kêu là vào tù ráo".

KHLEXTAKÔP: - Này, này, đồ ngu, đủ rồi. Đi đi, đi

bảo với lão. Đồ cục súc đến thế thì thôi...!

ÔXIP: Thưa cậu, có lẽ gọi lão chủ lên đây nói chuyện với cậu thì tốt hơn.

KHLEXTAKÔP: - Gọi lão chủ làm gì? Mày phải đi nói với lão.

ÔXIP: - Dạ, thưa ông ạ, thực là...

KHLEXTAKÔP: - Quái thật, mày có đi ngay không! Gọi lão chủ ra mà nói chuyện. *Ôxip ra.*

LỚP III

KHLEXTAKÔP *một mình*

KHLEXTAKÔP: - Đói quá đi mất. Mình đi một lát như vậy, tưởng qua được cơn đói bụng, thế mà vẫn thấy đói chứ lại, khỉ thật! Phải, nếu không ăn chơi lu bù ở Penza[1], có lẽ còn đủ tiền để về nhà. Lão quan ba bộ binh chó má ấy chơi bài cừ thật, làm mình bị một vố cay. Nó ngồi chơi trước sau chưa đầy một khắc đồng hồ mà đã lột mình trùi thũi

---

(1) Thành phố nhỏ nước Nga, miền Vonga trung.

lụi. Vậy mà mình còn say mê muốn chơi với hắn một ván nữa kia chứ. Chỉ tại số mình đen quá. Cái thành phố bẩn tiện khốn nạn này! Không có cái cửa hàng hoa quả nào bán chịu cho người ta cái gì. Thực là đốn mạt. *Huýt sáo đoạn đầu bài* "Rôbe" *sau đến bài:* "Mợ ơi, đừng khâu cho tôi nữa", *sau cùng huýt sáo lung tung.* Chẳng thấy ma nào đến cả.

LỚP IV

KHLEXTAKÔP, ÔXIP, BỒI QUÁN TRỌ

BỒI: - Ông chủ bảo tôi lên hỏi ông muốn gì?

KHLEXTAKÔP: - À, anh bạn, chào anh! Thế nào, mạnh khoẻ chứ?

BỒI: -Bẩm, nhờ trời...

KHLEXTAKÔP: - Thế nào, khách sạn dạo này ra sao? Mọi việc khá cả chứ?

BỒI: - Bẩm, nhờ trời cũng khá.

KHLEXTAKÔP: - Đông khách chứ?

BỒI: - Vâng, cũng đủ.

KHLEXTAKÔP: - Này chú, nghe đây nhé, đến bây giờ họ vẫn chưa cho anh ăn trưa đấy nhé; vậy chú làm ơn mau bảo họ nhanh nhanh lên nhé, hiểu không, sau bữa ăn, anh mắc bận ngay đấy.

BỒI: - Nhưng ông chủ nói rằng không để cho ông đi đâu nữa. Có lẽ hôm nay ông ấy muốn đến chỗ quan thị trưởng để kiện ông đấy.

KHLEXTAKÔP: - Kiện cái gì mới được chứ? Chú thử nghĩ xem, có phải không? Anh phải ăn mới được chứ? Nếu cứ thế này thì anh gày lõ xương ra mất. Anh đói lắm rồi, anh không nói đùa đâu nhé.

BỒI: - Thật vậy đấy. Ông chủ nói: "Chừng nào nó còn chưa trả hết tiền nó chịu thì tao còn không cho nó ăn". Ông ấy trả lời như vậy rồi đấy.

KHLEXTAKÔP: - Nhưng chú phải thuyết phục chứ, phải nói cho ông ấy rõ.

BỒI: - Nhưng tôi biết nói với ông ấy thế nào?

KHLEXTAKÔP: - Phải nói mạnh vào, nói cẩn thận

vào, rằng tao cần phải ăn. Tiền ư? Cố nhiên là... Lão nhà quê ấy tưởng mọi người đều như lão, nhịn ăn một ngày thì chưa hề gì. Lạ thật!

BỒI: - Thôi được, tôi xin nói...

LỚP V

KHLEXTAKÔP *một mình*

KHLEXTAKÔP: - Kể ra nếu nó không cho mình ăn gì thì cũng nguy. Đói quá, thực ra chưa bao giờ đói như thế này. Hay là đem cầm tạm một cái áo nào? Hay bán một cái quần? Không, thà nhịn đói còn hơn, sau này ta về nhà với bộ quần áo may ở thủ đô Pêtecbua chứ! Tiếc thật, lão Iôkhim[1] không cho mình thuê một cỗ xe ngựa; được cưỡi xe về nhà, thực là oai khiếp đi ấy chứ, rồi tạt vào đỗ sịch ở gần trước thềm nhà một thằng cha địa chủ láng giềng nào đó, trước xe có đèn lồng, thằng Ôxip thì ngồi đằng

(1) Chủ cho thuê xe ngựa có tiếng ở Pêtecbua hồi ấy.

sau, ăn mặc quần áo đầy tớ nhà quan. Mình tưởng tượng lúc ấy cả bọn chúng kinh ngạc hỏi nhau: "Ai đấy nhỉ, cái gì đấy nhỉ?" Rồi thằng hầu mặc áo vàng choé vào. *Y thẳng người bắt chước thằng hầu*: "Có ông Ivan Alêchxanđrôvich Khlextakôp ở Pêtecbua đến, các ngài cho nghênh tiếp". Bọn chúng nó thô lỗ đần độn hiểu sao được câu "các ngài cho nghênh tiếp"! Ở nơi chúng, mỗi khi có thằng địa chủ ngốc nghếch nào đến thì nó chạy sồng sộc như gấu ấy vào thẳng phòng khách. Rồi mình tiến lại gần một cô ả xinh như mộng nào đó: "Thưa quý nương, tôi rất..." *xoa hai tay và cộc giày đánh bộp một cái.* Khạc, phù, *nhổ*, đói quá, bụng cứ cồn cào cả lên.

LỚP VI

KHLEXTAKÔP, ÔXIP RỒI BỒI

KHLEXTAKÔP: - Thế nào?

ÔXIP: - Họ mang thức ăn lên đấy.

KHLEXTAKÔP: *(Vỗ tay, nhảy nhảy trên ghế)* - Họ cho ăn rồi! Họ cho ăn rồi! Họ cho ăn rồi!

BỒI: *(Mang khăn và các đĩa, bát thức ăn)* - Ông chủ bảo cho ăn lần này là lần chót đấy!

KHLEXTAKÔP: - Hừ, ông chủ, ông chủ... Kệ xác ông chủ nhà anh! Có những món gì đó?

BỒI: - Xúp và thịt quay.

KHLEXTAKÔP: - Sao, chỉ có hai món thôi à?

BỒI: - Thế thôi.

KHLEXTAKÔP: - Láo thế thì thôi! Tao không ăn cái này. Bảo cho lão biết thế này là cái quái gì!... Ít quá.

BỒI: - Không ít đâu; ông chủ bảo như thế cũng nhiều đấy.

KHLEXTAKÔP: - Tại sao lại không có món xốt nào?

BỒI: - Không có xốt.

KHLEXTAKÔP: - Vì lẽ gì không có? Lúc qua bếp, chính mắt tao trông thấy làm rất nhiều món. Sáng nay, ở phòng ăn, tao thấy hai người thâm thấp nào đó ăn cá chét và bao nhiêu món khác nữa.

BỒI: - Có lẽ có mà cũng có lẽ không.

KHLEXTAKÔP: - Sao lại không?

BỒI: - Không có thật.

KHLEXTAKÔP: - Cá chét này, các món cá này, thịt băm rán này, đâu?...

BỒI: - Các món ăn ấy để cho khách hàng lịch sự hơn.

KHLEXTAKÔP: - Mày là đồ ngu.

BỒI: - Phải, tôi ngu.

KHLEXTAKÔP: - Đồ chó đểu... Tại sao họ ăn được mà tao lại không được ăn? Vì lẽ quỷ gì, đồ trời đánh, mà tao lại không được như họ? Tao không phải là khách hàng như họ hay sao, hử?

BỒI: - Rõ ràng là họ không như ông.

KHLEXTAKÔP: - Họ không như tao thế nào?

BỒI: - Rất dễ hiểu! Ai cũng biết là họ trả tiền sòng phẳng.

KHLEXTAKÔP: - Đồ dốt, tao không thèm cãi lý với mày nữa. *(Cầm đĩa xúp ăn)*; xúp gì thế này? Nước lã đây chứ có phải xúp đâu: ăn chẳng ra vị gì, chỉ thấy hôi xì xì. Tao không ăn cái thứ xúp này, làm cho tao món khác.

BỒI: - Không ăn thì đưa đây. Ông chủ nói rằng nếu ông không ăn thì mặc kệ ông.

KHLEXTAKÔP: *(Lấy tay giữ đĩa xúp)* - Này, này, thôi... để đấy anh, đồ ngốc; anh quen đối đãi với người khác như thế, nhưng người anh em ạ, tay này không phải như họ đâu nhé! Đừng trêu vào tay này nhé... *Ăn*. Trời, xúp khốn xúp nạn! *(Tiếp tục ăn)*. Có lẽ chưa có một người nào trên thế giới lại chịu ăn cái món xúp như thế này. Không phải bơ mà lều bều toàn những lông gì ấy. *(Cắt thịt gà)*. Ối, ối, ối, gà quỷ gì thế này!... Đưa món thịt quay đây!... Ôxip, còn thừa ít xúp, phần mày đấy. *(Cắt thịt quay)*. Thịt quay gì mà thế này? Không phải thịt quay.

BỒI: - Không phải thịt quay thì là gì?

KHLEXTAKÔP: - Thánh cũng không biết được là món gì, nhưng chỉ biết rằng không phải thịt quay. Lưỡi rìu rán đây chứ không phải thịt. *Ăn*. Đồ bịp bợm, đồ khốn nạn, chúng nó cho người ta ăn

như thế đấy! Vừa ăn một miếng đã trẹo quai hàm. *Lấy ngón tay móc kẽ răng*. Đồ chó má! Thật dai như vỏ cây ấy, không thể lôi ra được, ăn những món như thế này, răng mình đến sâu đen cả mất thôi; thật là đồ lường đảo! *Lấy khăn lau mồm*. Không còn gì nữa à?

BỒI: - Không.

KHLEXTAKÔP: - Đồ khốn nạn! Đồ chó má! Một món xốt thôi cũng không có, bánh ngọt cũng không có. Thật là đồ ăn cướp, nó chỉ quen lột da khách hàng thôi.

Bồi cùng Ôxip dọn dẹp bát đĩa mang ra.

LỚP VII

KHLEXTAKÔP *rồi* ÔXIP

KHLEXTAKÔP: - Thật chẳng khác gì chưa ăn tí gì: càng thấy thèm ăn tợn. Giá có ít tiền sai nó ra chợ mua bánh mì trắng thôi mà chén nhỉ!

ÔXIP: *(Vào)* - Dưới kia có ông thị trưởng nào ấy đến đang hỏi han điều tra gì về cậu.

KHLEXTAKÔP: *(Hoảng sợ)* - Thôi, bỏ mẹ rồi! Lão chủ chó má đã đi kiện rồi! Hay nó cho mình vào tù thực? Hử? Hay là, với một thái độ lịch sự, có lẽ ta cũng... không, không, không được, ở ngoài phố kia có bọn sĩ quan, có nhân dân đi lại nhan nhản, mình lại đang được mọi người chú ý tới, đang tán tỉnh một cô ả con chủ hiệu... Không, không thể ngồi tù được. Vả lại, sao họ lại dám làm thật nhỉ. Mình có phải là lái buôn hoặc thợ thủ công đâu? *Làm bộ can đảm, ưỡn ngực đứng thẳng.* Rồi mình sẽ nói thẳng cho nó biết chứ lại: "Sao anh lại dám thế, hử?..."

Nắm đấm ở cánh cửa quay. Khlextakôp tái mặt, co rúm người lại.

LỚP VIII

Khlextakôp, thị trưởng và Đôpchinxky. Thị trưởng vào, dừng lại. Y và Khlextakôp nhìn nhau một lúc, cả hai cùng sợ hãi, trợn tròn mắt.

THỊ TRƯỞNG: *(Trấn tĩnh lại một chút, đứng nghiêm)* - Tôi xin có lời kính chúc ông được mạnh khoẻ.

KHLEXTAKÔP: *(Chào)* - Chào ông...

THỊ TRƯỞNG: - Xin lỗi ông.

KHLEXTAKÔP: - Không hề gì.

THỊ TRƯỞNG: - Nhân danh là quan cai trị thành phố này, tôi có nhiệm vụ phải để ý chăm lo cho khách qua lại và những người đứng đắn tử tế khỏi bị ai áp bức hoặc làm phiền nhiễu...

KHLEXTAKÔP: *(Lúc đầu hơi ấp úng, nhưng sau cũng nói to)* - Làm thế nào được?... Tôi không có tội... Tôi sẽ trả tiền, thực đấy... Tôi đợi tiền ở nhà quê gửi lên. *(Bôpchinxky ở sau cửa thò đầu vào).* Chính lão chủ mới là người có tội hơn: lão cho tôi ăn thịt rắn như gỗ ấy; còn xúp, không biết lão ném cái quỷ gì vào đấy, tôi phải hắt qua cửa sổ. Lão ta bắt tôi phải chịu đói dài suốt mấy ngày, chết đi được... Nước chè thì, quái thật, tanh sặc tanh sụa lên như mùi cá ấy chứ không phải mùi chè. Vì lẽ gì tôi lại phải... Lạ thật!

THỊ TRƯỞNG: *(Sợ sệt ngập ngừng)* - Xin lỗi ông, thật không phải lỗi tại tôi. Ở ngoài chợ chúng tôi đây, bao giờ thịt bò cũng tươi ngon, do các bác lái thực thà, hạnh kiểm tốt, mang từ Khônmôgo đến bán. Tôi không biết thằng chủ đây mua thịt ở đâu về. Nhưng nếu có điều gì làm ông phật ý... thì... Xin mời ông theo tôi dọn đến một nơi khác ở ạ.

KHLEXTAKÔP: - Không, tôi không bằng lòng. Tôi biết nơi khác là chỗ nào rồi: Ông muốn cho tôi vào tù chứ gì! Nhưng ông có quyền gì hử? Ông lại cả gan dám làm thế à? Tôi đây này... Tôi làm việc quan ở Pêtecbua. *Ra bộ hùng hổ.* Tôi, tôi, tôi...

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Trời, hắn nổi giận ghê quá! Hắn biết tất cả rồi, mấy thằng nhà buôn khốn kiếp đã nói cho hắn biết rõ hết cả rồi!

KHLEXTAKÔP: *(Mạnh dạn lên)* - Dù ông có mang tất cả lính tráng của ông lại đây, tôi cũng không đi đâu nhé! Tôi sẽ kêu thẳng lên quan thượng! *Nắm tay đấm xuống*

bàn. Ông dám làm gì nào? Ông dám làm gì nào, hử?...

THỊ TRƯỞNG: *(Đứng thẳng người, toàn thân run rẩy)* - Xin ông tha cho, không nên làm hại tôi! Tôi có vợ, có con nhỏ... Không nên làm tôi bị khổ nhục.

KHLEXTAKÔP: - Không, tôi không bằng lòng. Lại thế nữa! Việc ấy có liên quan gì tới tôi! Vì ông có vợ có con mà tôi phải vào tù à, hay quá nhỉ! *(Bôpchinxky ở ngoài cửa thò đầu vào rồi lại sợ hãi thụt đầu ra)*. Không, xin kính cẩn cám ơn ông, tôi không bằng lòng.

THỊ TRƯỞNG: *(Run sợ)* - Chỉ vì tôi thiếu kinh nghiệm, trời, chỉ vì tôi thiếu kinh nghiệm. Tôi nghèo quá. Ông thử xét xem. Lương nhà nước cho không đủ tiền chè tiền đường. Của hối lộ cũng có một vài món đấy, nhưng chẳng đáng là bao, chỉ đủ mua món ăn gì đó hay một hai bộ quần áo mà thôi. Còn về mụ gái goá vợ một viên hạ sĩ quan, mụ bán hàng ấy, chắc họ đã trình ông rằng tôi đánh mụ ấy; đó là chuyện vu

cáo, tôi xin thề là họ vu cáo tôi. Bọn khốn kiếp chúng nó thù hằn tôi đã bịa ra việc đó; chúng là những đứa sẵn sàng hại tôi.

KHLEXTAKÔP: - Thế thì sao? Tôi chẳng dính dáng gì với bọn chúng cả. *(Suy nghĩ).* Tôi không hiểu vì lẽ gì ông lại nói tới bọn khốn nạn ấy, và cái mụ gái goá vợ một viên hạ sĩ quan nào ấy... Vợ một viên hạ sĩ quan là một chuyện hoàn toàn khác, nhưng tôi ấy à, ông đừng có cả gan mà đánh tôi nhé. Đánh được tôi còn là khó... Lại thế nữa! Coi chừng đấy... Tôi sẽ trả, tôi sẽ trả tiền, nhưng hiện nay tôi không có. Tôi chẳng còn xu nào, vì lẽ đó nên tôi phải ngồi ở đây.

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Ồ, thằng cha thật láu cá! Bịa chuyện tài thực! Hắn làm cho rối mù cả lên thế đấy! Chẳng hớ hênh chỗ nào. Thật không biết đằng nào mà dò được ý hắn. Được, ta thử xem ra sao! Cứ liều thử một cái, xảy ra chuyện gì thì xảy. *(Nói to).* Nếu thật ông cần tiền

hay vật gì khác, thì đây, tôi xin sẵn sàng đưa hầu ông ngay. Bổn phận tôi là phải giúp đỡ khách qua lại.

KHLEXTAKÔP: - Ông cho tôi vay, cho tôi vay ít tiền, tôi trả nợ ngay lão chủ quán. Tôi chỉ cần độ hai trăm rúp, hoặc ít hơn cũng được...

THỊ TRƯỞNG: *(Đưa một tập giấy bạc)* - Đúng hai trăm rúp đấy, thôi ông không cần phải đếm làm gì nữa.

KHLEXTAKÔP: *(Cầm tiền)* - Xin cám ơn ông hết sức; về quê, tôi sẽ gửi trả ông ngay. Chẳng qua cũng là nhỡ nhàng thôi... Ông thật là một người tốt bụng. Thực khác với điều trước kia tôi tưởng.

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Phúc quá! Hắn cầm tiền rồi. Bây giờ có lẽ mọi việc trôi chảy cả. Mình đã đưa cho hắn bốn trăm rúp chứ không phải hai trăm.

KHLEXTAKÔP: - Ê, Ôxip! *Ôxip vào*. Gọi thằng bồi lên đây! *(Nói với thị trưởng và Đôpchinxky)*. Kìa sao các ông lại đứng thế? Xin mời các ông ngồi. *Nói với Đôpchinxky*. Ngồi đi chứ, xin mời ông.

THỊ TRƯỞNG: - Không sao, chúng tôi đứng như thế này cũng được.

KHLEXTAKÔP: - Xin mời các ông ngồi. Bây giờ tôi thấy rõ ông thật là người thẳng thắn, niềm nở; lúc nãy tôi xin thú thực là tôi tưởng ông đến để đưa tôi... *Nói với Đôpchinxky:* Kìa, ngồi đi. *Thị trưởng và Đôpchinxky ngồi. Bôpchinxky ở ngoài cửa lại thò đầu vào nghe*

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Phải mạnh dạn lên chứ! Hắn muốn người ta phải giữ bí mật, coi hắn như một người thường. Tốt lắm, ta cũng tìm chuyện nhăng nhít nói với hắn được: cứ vờ như hoàn toàn không biết hắn là ai. *Nói to.* Tôi và anh Piôt Ivanôvich Đôpchinxky, địa chủ địa phương này, chúng tôi dạo chơi xem xét công việc, nhân tiện rẽ vào khách sạn này, xem chủ có tiếp đãi khách hàng tử tế không, vì tôi như thị trưởng khác, chẳng thiết gì đến chuyện đó, còn như tôi, ngoài công việc thị trưởng, tôi còn muốn làm theo lòng nhân đạo của Chúa để cho bất cứ

người trần ở đây cũng được tiếp đón chu đáo; được dịp làm quen với ông, thật tôi như được Chúa ban phước cho vậy.

KHLEXTAKÔP: - Tôi cũng rất vui mừng. Thú thật, không có ông, có lẽ tôi còn phải ở đây lâu nữa; thực không biết lấy gì trả họ.

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Phải, ngài cứ nói thế, không biết lấy gì trả! *Nói to*. Tôi đánh bạo hỏi ông điều này khí không phải, ông đi đâu, về miền nào đấy ạ?

KHLEXTAKÔP: - Tôi về tỉnh Xaratôp, về quê đấy ạ.

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng, nét mặt ra vẻ chế nhạo)* - Về tỉnh Xaratôp. Nói thế mà không biết ngượng! Ồ, ta phải chú ý để phòng hắn ta mới được. *Nói to.* Ông được về quê thú nhỉ. Bởi vì về việc đi đường thì người ta thường nói: một mặt thì phải cái khó chịu là chậm có ngựa, mặt khác lại có những trò tiêu khiển cho tâm hồn. Nhưng tôi chắc là ông đi chơi đi bời thôi chứ gì?

KHLEXTAKÔP: - Không, cụ bố tôi bắt phải về; ông lão phát cáu là vì đến tận bây giờ, ở

Pêtecbua tôi vẫn không được các quan trên nâng đỡ gì. Ông ấy tưởng cứ đến đây là lập tức được thưởng mề đay Vlađimia ngay. Phải đâu thế, tôi cứ muốn mời ông cụ đích thân đến gõ cửa phòng giấy các quan kêu xin, thì sẽ biết.

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Thấy chưa, tài bịa thực thôi; lại đưa cả bố già ra nữa! *(Nói to)*. Vậy ông đi lâu chứ?

KHLEXTAKÔP: - Quả thật, tôi không biết. Vì bố tôi là kẻ cố chấp ngu dốt, là một ông già cổ lỗ[1] không chịu được[2]. Tôi cứ nói thẳng cho ông ấy biết, chẳng cần gì: "Con không thể sống rời Pêtecbua được. Vì lẽ gì con lại phải phí cuộc đời, sống mãi với cái bọn nhà quê kia chứ? Ngày nay, người ta có những nhu cầu khác, tâm hồn con khao khát được hiểu biết, học tập...".

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Khéo giấu quanh thực!

---

(1) Có bản in Quan thanh tra có mấy chữ "ông già cổ lỗ" này, có bản không. (xtarưi khren).

(2) Nguyên văn: Kat brepno, như một đoạn gỗ, một chiếc xà gỗ.

Nói dối cứ lem lém! Vậy mà trông người thì thấp bé, mặt mũi chẳng có vẻ gì là dễ thương. Cứ búng một cái, có lẽ hắn cũng chết quay. Nhưng hãy khoan, tôi sẽ làm cho anh phải lộ tẩy. Tôi sẽ bắt anh phải phun chuyện ra nhiều hơn nữa! *(Nói to)*. Ông nhận xét rất đúng. Ở một cái xó hẻo lánh còn làm được trò gì? Ngay như ở đây: tôi làm việc đêm không ngủ, hết sức phụng sự tổ quốc, hy sinh tất cả không nề hà gì, thế mà chưa biết đến bao giờ mới được quan trên khen thưởng đấy. *(Đưa mắt nhìn quanh căn phòng)*. Hình như phòng này cũng hơi ẩm thấp đấy nhỉ?

KHLEXTAKÔP: - Cái phòng khốn nạn, rệp lúc nhúc kinh người, tôi chưa hề thấy ở đâu như vậy: nó cắn tôi như chó cắn ấy.

THỊ TRƯỞNG: - Tội thật! Một vị khách có học thức như vậy mà lại chịu đựng được cảnh rệp cắn ư? Cái giống rệp đê mạt bẩn thỉu đáng lẽ không nên để cho sinh ra ở đời. Hình như phòng lại tối lắm, có phải không?

KHLEXTAKÔP: - Phải, tối ghê lắm; lão chủ có thói quen không cho thắp nến. Thỉnh thoảng, tôi muốn làm việc gì, muốn đọc sách, hay hứng lên muốn sáng tác thơ văn; nhưng không thể được chứ lại: phòng cứ tối như mực, như mực ấy.

THỊ TRƯỞNG: - Tôi đánh bạo hỏi ông... Nhưng thôi, tôi thật không xứng.

KHLEXTAKÔP: - Có việc gì thế?

THỊ TRƯỞNG: - Thôi, thôi ạ, thật không dám, thật không xứng.

KHLEXTAKÔP: - Nhưng việc gì mới được chứ?

THỊ TRƯỞNG: - Xin mạn phép ông... Nhà tôi có một căn phòng rất đẹp muốn để ông dùng, phòng sáng sủa yên tĩnh lắm. Nhưng thôi, tôi cảm thấy nếu được ông chiếu cố tới thì vinh dự cho tôi quá đấy ạ, tôi thực không xứng... Xin ông đừng giận. Tôi thề là thành tâm mời ông đến đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - Trái lại, được ông mời, tôi hết sức vui lòng, xin nhận lời ngay; tôi được ở nhà riêng thì dễ chịu gấp mấy ở cái quán trọ này.

THỊ TRƯỞNG: - Chà, thật sung sướng quá! Vợ tôi chắc nó mừng lắm! Thưa ông, tính tôi như vậy: từ thuở cha sinh mẹ đẻ tôi đã biết quý khách, nhất là khách lại là người có học thức. Xin ông đừng nghĩ rằng tôi nói như vậy để nịnh hót. Không, tôi không có thói xấu ấy, tôi nói ra những ý nghĩ tự đáy lòng đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - Cám ơn ông vạn bội. Tôi cũng thế, tôi không thích những người hai mặt đâu. Tính ông thực thà, ân cần, khiến tôi bằng lòng lắm; thú thực tôi không đòi hỏi gì, chỉ cần người ta đối với tôi tỏ ra tận tình và tôn trọng, tôn trọng và tận tình.

LỚP IX

Các vai trên, thêm bồi quán trọ sau bồi là Ôxip; Bôpchinxky thò đầu qua cửa

BỒI: - Ông cho gọi tôi?

KHLEXTAKÔP: - Phải, tính tiền.

BỒI: - Mới đây tôi đã đưa cho ông một cái hoá đơn rồi.

KHLEXTAKÔP: - Tao không nhớ những hoá đơn lăng nhăng của mày. Cứ nói mồm thôi, bao nhiêu tiền?

BỒI: - Hôm đầu tiên, ông sai dọn bữa trưa, hôm sau ông chỉ ăn món cá chét, rồi sau ông toàn ăn chịu cả.

KHLEXTAKÔP: - Đồ ngu, mày lại tính toán tỉ mỉ rồi. Tao hỏi mày tất cả là bao nhiêu kia mà?

THỊ TRƯỞNG: - Xin ông không cần phải bận tâm, để sau trả nó cũng được. *Nói với bồi.* Cút đi, rồi người ta sẽ tính với mày.

KHLEXTAKÔP: - Phải đúng đấy. *Bỏ tiền vào túi. Bồi ra. Bôpchinxky ở ngoài cửa thò đầu vào.*

LỚP X

THỊ TRƯỞNG, KHLEXTAKÔP, ĐÔPCHINXKY

THỊ TRƯỞNG: - Bây giờ, ông có muốn đi thăm vài cơ quan ở thành phố chúng tôi không ạ, như Viện tế bần hoặc các nơi khác.

KHLEXTAKÔP: - Nhưng ở đấy có gì?

THỊ TRƯỞNG: - Thế này ạ, ông sẽ xem xét chúng tôi tiến hành công việc như thế nào, xếp đặt trật tự ra sao...

KHLEXTAKÔP: - Rất vui lòng, xin sẵn sàng. *Bôpchinxky ngoài cửa lại thò đầu vào.*

THỊ TRƯỞNG: - Nếu ông muốn, ta lại sẽ đến trường học quận, xem xét trật tự và cách giảng dạy khoa học ở chỗ chúng tôi như thế nào.

KHLEXTAKÔP: - Được, được.

THỊ TRƯỞNG: - Sau nữa, nếu ông yêu cầu thăm nhà pha và nhà ngục thành phố, xin mời ông đến đấy để nghiên cứu xem chúng tôi đối đãi với phạm nhân như thế nào.

KHLEXTAKÔP: - Thăm nhà tù làm gì? Ta đi xem Viện tế bần hơn.

THỊ TRƯỞNG: - Vâng, xin tuỳ ý ông. Ông có định dùng xe riêng không, hay cùng ngồi xe với tôi ạ?

KHLEXTAKÔP: - Được, tôi cùng ngồi xe đi với ông hơn.

THỊ TRƯỞNG: *(Nói với Đôpchinxky)* - Này Piôt Ivanôvich, bây giờ xe không còn chỗ cho anh ngồi nữa đâu.

ĐÔPCHINXKY: - Không hề gì, được thôi.

THỊ TRƯỞNG: *(Nói khẽ với Đôpchinxky)* - Nghe đây này: anh chạy ba chân bốn cẳng mang hai cái thư, đưa một cái cho ông Zemlianka ở Viện tế bần, còn một cái đưa cho nhà tôi. *(Nói với Khlextakôp).* Xin ông cho tôi mạn phép viết vài chữ cho nhà tôi, để nó chuẩn bị tiếp đón khách quý ạ.

KHLEXTAKÔP: - Viết làm gì cơ chứ? ... Vả lại ở đây có mực, còn giấy thì không biết... Thôi, ông viết vào cái hoá đơn này vậy.

THỊ TRƯỞNG: - Được, để tôi viết vào đấy. *Vừa viết vừa nói riêng một mình.* Thử xem sau một bữa chén với mấy chai bố, công việc sẽ ra sao! Mình có thứ rượu Bồ Đào Nha chính cống, trông thì rất xoàng, nhưng có thể quật ngã voi được. Có điều là phải tìm hiểu xem hắn ta như thế nào và đáng sợ đến mức nào. *Viết xong lá thư đưa cho Đôpchinxky. Đôpchixky lại gần cửa, nhưng vừa lúc ấy cánh cửa đổ nhào và Bôpchinxky nghe trộm ở bên ngoài cửa cũng ngã bổ nhào trên sân khấu theo*

cánh cửa. Mọi người cùng kêu lên. Bôpchinxky đứng dậy.

KHLEXTAKÔP: - Thế nào? Có sây sát chỗ nào không?

BÔPCHINXKY: - Không hề gì, không hề gì, không bị đau ở đâu cả, chỉ có mũi bị va hơi sưng thôi. Tôi sẽ lại chỗ ông Khrixtian Ivanôvich, ông ta có loại thuốc cao, dán vào là khỏi ngay.

THỊ TRƯỞNG: *(Ra hiệu trách móc Bôpchinxky. Sau nói với Khlextakôp)* - Không hề gì đâu. Xin phép ông, ta đi thôi! Tôi sẽ bảo đày tớ ông mang va-li đi. *(Nói với Ôxip)*. Này anh bạn, mang tất cả hành lý lại đằng tôi nhé, nhà thị trưởng ấy, ở đây ai cũng biết chỗ, họ sẽ chỉ đường cho anh đi. Xin mời ông! *(Nhường Khlextakôp đi trước, mình theo sau, nhưng lại quay lại, trách mắng Bôpchixky)* - Khéo cái anh này! Không tìm chỗ nào khác mà ngã! Khỉ thật, sao lại ngã sóng xoài ở đây như thế! *(Đi ra, Bôpchinxky theo sau).*

Màn hạ.

HỒI THỨ BA

Căn phòng như hồi đầu

LỚP I

Anna Anđrêiepna, Maria Antônôpna, cả hai cùng đứng ở cửa sổ như cuối hồi thứ nhất.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thế là đợi đúng một giờ rồi; chỉ tại cái thói õng ẹo làm đỏm ngu ngốc của mày mà ra cả; đã ăn mặc chỉnh tề rồi, nhưng mày còn đủng đỉnh mãi kia... Đáng lẽ tôi không nên nghe cái con này một tí nào mới phải. Tức thật! Chẳng có ma nào cả, như là chúng nó cố ý trêu chọc mình! Có lẽ chúng nói chết tiệt cả rồi chắc.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Mợ ạ, chỉ độ hai phút nữa là mình biết hết thôi, thực đấy. Con

Apđôtia trở về ngay bây giờ đấy mà. *(Nhìn qua cửa sổ và kêu)*. Kìa, mợ ơi, mợ ơi! Có ai đi kia, ở cuối phố kia kìa.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Ai đi đâu nào? Mày thì suốt đời chỉ tưởng tượng; ừ mà có người đi thật. Ai đi kia ấy nhỉ? Người thâm thấp... mặc lễ phục... ai đấy nhỉ? Hử? Tức quá đi mất! Không biết ai đấy nhỉ?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Bác Đôpchinxky đấy, mợ ạ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Bác Đôpchinxky nào? Mày lúc nào cũng chỉ nghĩ những cái vớ vẩn như thế thôi! Không phải bác Đôpchinxky tị nào. *(Lấy khăn tay vẫy)*. Này, bác kia, chạy lại đây, nhanh lên!

MARIA ANTÔNÔPNA: - Đúng rồi, mợ ạ, bác Đôpchinxky.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Đấy, mày chỉ muốn cố tình gai ngạnh với tao thôi.

Người ta đã bảo mày là không phải bác Đôpchinxky mà.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Chẳng phải là gì kia? Chẳng phải là gì kia, mợ? Mợ nhìn xem, chính là bác Đôpchinxky.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Ờ phải, bác Đôpchinxky, bây giờ tao thấy rồi; mày còn cãi làm gì nữa hử? *(Kêu qua cửa sổ)*. Nhanh lên, nhanh nữa lên! Anh đi như rùa ấy. Này thế nào, họ ở đâu? Hử? Cứ đứng ở đấy nói cũng được. Thế nào, nghiêm lắm hả? Sao? Còn nhà tôi, nhà tôi đâu? *Bỏ cửa sổ, lùi lại một chút, giận dữ.* Đồ ngu đến thế thì thôi: nó chưa vào đến phòng thì cấm mở miệng nói câu gì!

LỚP II

Các vai trên, thêm Đôpchinxky

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thế nào, xin anh nói đi chứ: anh không biết xấu hổ à? Tôi tin cậy anh, coi anh là người tử tế nhất trong cả bọn: bất thình lình, họ bỏ đi cả, anh cũng theo đuôi họ nốt! Thế là đến bây giờ tôi vẫn chưa tìm được ai để hỏi rõ đầu đuôi cả! Anh không biết ngượng à? Tôi đỡ đầu cho thằng Vanieska và con Lizanka nhà anh, vậy mà anh đối xử với tôi như thế đấy.

ĐÔPCHINXKY: - Thưa bà mẹ đỡ đầu cháu, tôi xin thề rằng đã chạy hết tốc lực, bở hơi tai để đến hầu bà đây. Kính chào cô, cô Maria Antônôpna.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Chào bác, bác Piôt Ivanôvich.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Này thế nào? Kể đi chứ: đằng ấy có chuyện gì, tình hình như thế nào?

ĐÔPCHINXKY: - Ông Antôn Antônôvich gửi bà bức thư.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Phải, nhưng Ngài là người như thế nào? Nguyên soái phải không?

ĐÔPCHINXKY: - Không, không phải nguyên soái, nhưng cũng chẳng kém cạnh gì một vị nguyên soái. Ngài học rộng và ăn nói, cử chỉ sang trọng quá đi mất!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - À! Thế là cái người mà họ viết thư báo cho nhà tôi đấy.

ĐÔPCHINXKY: - Đúng đấy. Tôi và Piôt Ivanôvich khám phá ra được Ngài trước tiên.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Vậy anh kể đi: việc gì, tình hình thế nào?

ĐÔPCHINXKY: - Vâng, nhờ trời, mọi việc đều êm đẹp cả. Lúc đầu Ngài tiếp ông nhà cũng hơi có vẻ nghiêm khắc, giận dữ, vâng, Ngài nổi nóng, nói rằng ở khách sạn cái gì cũng tồi, tuyên bố là không đến chỗ ông nhà, không muốn ngồi tù thay cho ông nhà, nhưng sau Ngài biết ông nhà không có lỗi gì, và câu chuyện giữa hai người trở nên thân mật hơn, thế là lập tức Ngài đổi ý, và nhờ trời, mọi việc đều trôi chảy cả. Bây giờ mọi người đi thăm Viện tế bần... Nhưng này bà ạ, tôi xin nói thực là có lúc ông Antôn Antônôvich tưởng có đứa nào bí mật tố cáo; chính tôi cũng hơi run.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Anh thì việc gì phải sợ? Anh có phải là công chức đâu.

ĐÔPCHINXKY: - Bà biết đấy, khi một vị quan tai to mặt lớn nói thì làm gì mà chẳng phát sợ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Cái ấy thì... những chuyện ấy thực là khỉ quá; anh nói đi, Ngài thế nào? Già hay trẻ?

ĐÔPCHINXKY: - Trẻ, trẻ măng, độ hăm ba tuổi,

nhưng ăn nói hoàn toàn như một vị lão thành. Ngài nói: "Được, tôi sẽ đến chỗ này, tôi sẽ đến chỗ kia..." *(Vung tay)*. Ngài cứ nói như thế một cách rất hay. Ngài bảo: "Tôi thích viết, thích đọc sách, nhưng bị trở ngại..." Ngài bảo: "Vì phòng hơi tối".

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thế tóc Ngài thế nào: đen hay vàng?

ĐÔPCHINXKY: - Không, tóc ngài màu nâu nhạt, mắt ngài tinh như mắt chuột, làm cho người ta nhìn thấy đâm luống cuống.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Không biết ông ấy viết gì cho tôi đây. *Đọc*: "Mợ yêu, tôi vội báo cho mợ biết là đã có lúc tình hình tôi rất đáng lo, nhưng, nhờ trời rủ lòng thương, hai quả dưa gang muối và nửa đĩa trứng cá một rúp hai mươi nhăm kô-pêch..." *(Dừng lại)*. Tôi chẳng hiểu gì cả, sao lại có dưa gang muối và trứng cá ở đây nhỉ?

ĐÔPCHINXKY: - Trong lúc vội, ông Antôn Antônôvich viết tạm trên một mảnh giấy lộn, một mảnh hóa đơn tính tiền gì đấy ạ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - À phải, đúng thế. *(Đọc tiếp)* "nhưng, nhờ trời rủ lòng thương, có lẽ mọi việc sẽ êm đẹp cả. Mợ hãy sửa soạn nhanh một căn phòng cho vị khách quan trọng này, cái phòng tường dán giấy vàng ấy. Không nên làm thêm món gì vào bữa ăn chiều cho phiền, vì chúng tôi sẽ đánh chén ở Viện tế bần, chỗ ông Actêmy Filippôvich. Nhưng cần phải có nhiều rượu vang; bảo lão chủ hiệu Apđulin gửi cho mình thứ thượng hạng ấy; nếu nó không cho mang đến, tôi sẽ đến lục tung cả hầm nhà nó lên. Mợ yêu quý, hôn bàn tay xinh xinh của mợ, Antôn Xkvôznich Đmukhanôpxky của mợ..." Ối trời! Thế này thì phải nhanh lên mới được! Này, có đứa nào đấy không? Miska!

ĐÔPCHINXKY: *(Chạy ra phía cửa, kêu)* - Miska! Miska! Miska! *(Miska vào).*

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Nghe đây này: mày chạy quàng đến nhà ông Apđulin. .. thôi, hãy đợi đấy, tao viết thư đưa cho mày. *Ngồi vào bàn vừa viết vừa nói*. Mày

đưa cái thư này cho thằng đánh xe Xiđo bảo nó chạy ngay đến nhà ông chủ hiệu Apđulin và mang rượu vang về đây. Còn mày, đi sửa soạn ngay căn buồng đón khách cho tử tế. Dọn giường, lấy chậu rửa mặt, mọi thứ, nghe không?

ĐÔPCHINXKY: - Còn tôi, bà Anna Anđrêiepna ạ, tôi chạy nhanh xem họ đang lại thăm đằng ấy thế nào nhé.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Đi đi, đi đi, tôi không giữ anh đâu.

LỚP III

Anna Anđrêiepna và *Maria Antônôpna*

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Này, Masenka, bây giờ mày với tao phải đi trang điểm đi. Ngài là con người ở thủ đô lại chứ có phải chơi đâu, lạy trời phù hộ cho ngài đừng chê cười gì mình. Mày mặc cái áo màu xanh da trời viền đăng ten nhỏ ấy, trông được đấy.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Ối mợ ơi, áo xanh da trời ấy à! Con không thích tí nào cả; bà Liapkina Tiapkina cũng mặc áo màu xanh da trời. Không, con mặc cái áo nào màu sặc sỡ ấy, đẹp hơn cơ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Màu sặc sỡ! thực mày cứ mở miệng ra là rình cãi lại tao. Mày mặc áo xanh da trời đẹp hơn, vì tao muốn mặc áo màu vàng nhạt cơ mà; tao rất thích màu vàng nhạt.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Ứ ừ, mợ ạ, mợ mặc áp màu vàng nhạt không hợp.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Tao mà mặc áo màu vàng nhạt không hợp à?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Không, con đánh cuộc với mợ rằng không hợp: cặp mắt phải đen nhánh thì mặc áo màu vàng nhạt mới hợp chứ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Hay chưa, thế mắt tao không đen à? Đen nhánh đi đến đâu ấy chứ. Mày nói ngu đến thế thì thôi! Tao bói bài bao giờ cũng được bà Đầm chuồn mà mắt tao lại không đen sao được.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Ứ ừ, mợ ạ, mợ là bà Đầm tim thì đúng hơn[1].

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Mày nói ngu lắm, ngu như lợn! Tao không bao giờ là bà Đầm tim cả. *Hai mẹ con cùng ra một cách vội vã. Mụ Anna Anđrêiepna vẫn nói trong hậu trường*. Bỗng dưng nó lại vờ vĩnh[2], như thế đấy! Bà Đầm tim! Có trời biết thế là cái gì! *Hai mẹ con vừa ra thì cửa mở, và Miska vào quét nhà. Ôxip vai vác va-li vào một cửa khác.*

LỚP IV

MISKA VÀ ÔXIP

ÔXIP: - Để đâu được, hử?

---

(1) Những người mê tín thường cho rằng bói bài được con bài Đầm chuồn (Q chuồn, Q tép) là may về danh vọng, được con bài Đầm tim là may về tình duyên. Ý mụ Anna muốn nói vì mụ có sắc đẹp nên được quan trên chú ý, được có danh vọng. Con gái mụ muốn nói mỉa rằng vì mụ lẳng lơ nên mới bói được con bài Đầm tim. Đây là một nét trào phúng rất tế nhị của Gôgôn.

(2) Ý mụ Anna muốn nói là con gái muốn chim quan thanh tra nhưng lại vờ vĩnh đổ cho mụ lẳng lơ.

MISKA: - Đây, bố ơi, để đây.

ÔXIP: - Khoan, để tao thở cái đã. Mẹ kiếp! Bụng rỗng! vác cái gì cũng thấy nặng.

MISKA: - Này, bố ơi, quan nguyên soái Ngài sắp tới có phải không?

ÔXIP: - Quan nguyên soái nào?

MISKA: - Ông chủ bác ấy mà.

ÔXIP: - Chủ tao ấy à? Có phải nguyên soái nguyên siếc gì đâu?

MISKA: - Không phải nguyên soái thực à?

ÔXIP: - Phải, nguyên soái, nhưng mà về mặt khác kia.

MISKA: - Thế nghĩa là to hơn hay nhỏ hơn một quan nguyên soái thực?

ÔXIP: - To hơn.

MISKA: - À ra thế! Thảo nào ở đây cứ cuống cuồng cả lên.

ÔXIP: - Này chú, nghe đây: anh xem chú mày cũng có vẻ nhanh nhảu, chú mày sửa soạn cho anh cái gì để chén chứ.

MISKA: - Nhưng, bố ơi, chưa làm xong món gì để thết bố cả. Những món ăn xoàng thì có lẽ bố không xơi được. Khi nào ông

chủ bố ngồi ăn, thì họ cũng sẽ mời bố ăn như ông chủ của bố.

ÔXIP: - Nhưng, này, món ăn thường có những gì?

MISKA: - Xúp bắp cải, cháo bột kiều mạch đặc, bánh ngọt.

ÔXIP: - Được, cứ cho tao ăn xúp bắp cải, cháo bột kiều mạch đặc, bánh ngọt. Không hề gì: Tao ăn ráo được. Nào, giúp tao một tay khiêng cái va-li này! Thế nào, đằng này cũng có cửa ra vào đấy chứ?

MISKA: - Có. Cả hai mang va-li vào một cái phòng bên cạnh.

LỚP V

Lính cảnh sát mở rông hai cánh cửa. Khlextakôp vào, theo sau là thị trưởng rồi đến viên quản lý Viện tế bần, kiểm học, Đôpchinxky, Bôpchinxky trên mũi có dán lá thuốc cao. Thị trưởng chỉ cho bọn cảnh sát thấy một mẩu giấy trên sàn, bọn này vội vàng chạy đến xô đẩy nhau đi nhặt mẩu giấy.

KHLEXTAKÔP: - Các cơ quan công sở khá lắm. Tôi lấy làm thích thú rằng ở đây các ông thường chỉ dẫn cho khách qua lại xem mọi chỗ trong thành phố. Ở các nơi khác, họ chẳng cho tôi xem gì.

THỊ TRƯỞNG: - Ở các thành phố khác, xin mạn phép báo cáo để ông rõ, các viên thị trưởng và các quan chức chỉ chăm lo đến quyền lợi riêng của họ. Nhưng ở đây, có thể nói rằng chúng tôi không có ý nghĩ gì khác hơn là cai trị được tốt, làm việc sốt sắng để xứng đáng được quan trên chú ý tới thôi ạ.

KHLEXTAKÔP: - Bữa ăn sáng vừa rồi thực ngon tuyệt, tôi ăn ra ăn. Thường ngày các ông vẫn ăn như thế chứ?

THỊ TRƯỞNG: - Chúng tôi sửa soạn bữa ăn như vậy, mục đích chỉ để tiếp đãi vị khách quý đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - Tôi thích chén lắm. Ta sống ở trên đời chỉ cốt để hái những bông hoa khoái lạc. Ta ăn cái món cá gì ấy nhỉ?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: *(Chạy lại)* - Dạ, cá thu nạc muối đấy ạ!

KHLEXTAKÔP:- Ngon tuyệt. Chúng ta ăn ở đâu thế nhỉ? Có phải ở nhà thương không?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Thưa đúng đấy ạ, ở Viện tế bần.

KHLEXTAKÔP: - Phải, tôi nhớ rồi, tôi nhớ rồi, ở đấy có nhiều giường. Thế những người ốm khỏi rồi chăng? Hình như, ở đấy bệnh nhân cũng không nhiều.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Chỉ còn độ mươi người thôi ạ, không hơn; những kẻ khác khỏi tất cả rồi. Họ khỏi là vì ở đây vốn dĩ có nền nếp qui củ. Điều này có lẽ ông tưởng khó lòng tin được: từ khi tôi được cử ra phụ trách, thì tất cả những người ốm, như ruồi ấy, đều khỏi hết. Bệnh nhân vừa đến trạm phát thuốc đã khỏi rồi, họ khỏi do kỷ luật, do liêm khiết hơn là do thuốc men.

THỊ TRƯỞNG: - Tôi mạn phép báo cáo ông rõ là trách nhiệm làm quan đứng đầu thành phố khiến tôi rối beng cả đầu óc! Phải trông coi biết bao công việc, nào giữ vệ sinh thành phố, nào chữa cháy, sửa sang mọi chỗ... tóm lại người thông minh nhất đời cũng phải rối cả

ruột lên, nhưng ơn nhờ Bề trên, tất cả mọi việc đều được tiến hành một cách như ý cả. Tôi chắc rằng một ông thị trưởng khác chỉ nghĩ đến bổng lộc riêng; nhưng còn tôi, xin ông tin cho rằng ngay đến khi lên giường nằm ngủ, tôi cũng vẫn luôn luôn suy nghĩ: "Lạy Chúa, xin Chúa làm thế nào để quan trên thấy được sự sốt sắng của con và được hài lòng"... Quan trên có khen thưởng tôi hay không, cố nhiên cái đó tuỳ lượng các quan, nhưng ít ra lương tâm tôi cũng được yên ổn. Khi thành phố được trật tự, mọi việc xếp đặt đâu ra đấy, khi phố xá được quét dọn sạch sẽ, khi tù nhân được giam giữ cẩn thận, khi có ít những kẻ say rượu... thì tôi còn muốn gì nữa cơ chứ? Thật thế, tôi xin thề rằng tôi không ham gì quyền thế, danh vọng. Cố nhiên, danh vọng cũng đáng thèm khát thực, nhưng so với đạo đức con người thì danh vọng chỉ là tro bụi, là hư vinh thôi ạ.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: *(Nói riêng)* - Thế đấy, thằng cha lười chảy thây, nhưng đến

khéo mồm khéo miệng, thật cũng là cái tài trời cho!

KHLEXTAKÔP: - Đúng đấy. Thú thực là chính tôi nhiều lúc cũng muốn làm con người văn vẻ một cái: có lúc tôi viết văn xuôi, nhưng có lúc thì nhảy vào làm thơ nữa.

BÔPCHINXKY: *(Nói với Đôpchinxky)* - Đúng, thật là đúng quá, anh Piôt Ivanôvich ạ. Có được những nhận xét như vậy... rõ ra người đã nghiên cứu khoa học.

KHLEXTAKÔP: - Xin cho tôi biết: ở đây các ông có trò gì tiêu khiển không nhỉ, có hội nào có thể đến đấy chơi bài được, chẳng hạn, không nhỉ?

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Hừm! Chúng tôi biết rồi ngài ạ, ngài định dò dẫm ai thế! *Nói to*. Đội ơn Bề trên, ở đây chúng tôi không hề nghe thấy nói tới các hội như vậy. Tôi chưa hề cầm tới quân bài bao giờ: tôi cũng không biết người ta chơi bài ra sao nữa. Không bao giờ tôi nhìn thấy cỗ bài mà lại có thản nhiên được. Nếu bất chợt trông thấy quân bài Tây

vuông[1] hay một quân bài nào khác, là tôi thấy tởm, chỉ muốn nôn mửa! Có một bận, muốn làm cho các cháu vui, tôi lấy cỗ bài bầy nhà, thế là sau đó cả đêm tôi nằm mê chỉ toàn thấy những con bài khốn kiếp ấy. Trời ơi, sao người ta lại có thể tiêu phí thì giờ vàng ngọc vào quân bài lá bạc thế nhỉ!

LUKA LUKICH: *(Nói riêng)* - Thằng khốn nạn, hôm kia chơi bài ở nhà mình, nó xơi gọn của mình một trăm rúp.

THỊ TRƯỞNG: - Tôi thích dùng thì giờ ấy để làm lợi cho quốc gia hơn.

KHLEXTAKÔP: - Này, không, như vậy kể cũng khi sai đấy... Tất cả vấn đề là ở chỗ ta đứng về mặt nào mà xét các việc đánh bài đánh bài đấy thôi. Tỉ dụ như, đáng lẽ phải đặt cược gấp đôi gấp ba mà ta lại bỏ ván bài không đánh... như vậy thì, cố nhiên... Không, nói thế chứ, thỉnh thoảng đánh chơi cũng khoái lắm.

---

(1) Quân bài "K vuông".

khéo mồm khéo miệng, thật cũng là cái tài trời cho!

KHLEXTAKÔP: - Đúng đấy. Thú thực là chính tôi nhiều lúc cũng muốn làm con người văn vẻ một cái: có lúc tôi viết văn xuôi, nhưng có lúc thì nhảy vào làm thơ nữa.

BÔPCHINXKY: *(Nói với Đôpchinxky)* - Đúng, thật là đúng quá, anh Piôt Ivanôvich ạ. Có được những nhận xét như vậy... rõ ra người đã nghiên cứu khoa học.

KHLEXTAKÔP: - Xin cho tôi biết: ở đây các ông có trò gì tiêu khiển không nhỉ, có hội nào có thể đến đấy chơi bài được, chẳng hạn, không nhỉ?

THỊ TRƯỞNG: *(Nói riêng)* - Hừm! Chúng tôi biết rồi ngài ạ, ngài định dò dẫm ai thế! *Nói to*. Đội ơn Bề trên, ở đây chúng tôi không hề nghe thấy nói tới các hội như vậy. Tôi chưa hề cầm tới quân bài bao giờ: tôi cũng không biết người ta chơi bài ra sao nữa. Không bao giờ tôi nhìn thấy cỗ bài mà lại có thản nhiên được. Nếu bất chợt trông thấy quân bài Tây

LỚP VI

CÁC VAI TRÊN, *thêm* ANNA ANĐRÊIEPNA *và* MARIA ANTÔNÔPNA

THỊ TRƯỞNG: - Xin giới thiệu gia đình tôi: đây là nhà tôi và cháu gái.

KHLEXTAKÔP: *(Cúi chào)* - Thưa bà, tôi rất sung sướng được cái hân hạnh đặc biệt gặp bà.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Dạ, chúng tôi còn vui mừng hơn khi được gặp một người như tôn ông...

KHLEXTAKÔP: *(Điệu bộ giả tạo)* - Xin lỗi bà, trái hẳn lại, tôi mới là người vui mừng hơn.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Đâu phải thế! Ông nói như thế thực là quá khen chúng tôi. Xin rước ông ngồi ạ!

KHLEXTAKÔP: - Được đứng bên cạnh bà đã là hạnh phúc lắm rồi; nhưng, nếu bà muốn thì tôi xin ngồi ạ. Được ngồi gần bà tôi sướng quá đấy ạ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Xin lỗi ông, quả thực tôi không dám nhận những lời quá khen của ông. Ông quen ở thủ đô, nay phải đi voay-ya-dơ[1], chắc khó chịu lắm đấy nhỉ?

KHLEXTAKÔP: - Thực khó chịu quá sức tưởng tượng. Tôi quen sống trong cái xã hội thượng lưu, *comprenevous*[2], vậy mà bỗng phải đi đường xa: nào hàng quán bẩn thỉu, nào dân đen ngu dốt tối tăm... Xin thú thực là nếu không gặp được dịp may mắn như thế này... *(nhìn kỹ Anna Anđrêiepna và làm điệu bộ giả tạo trước mặt mụ)*, nó đền bù lại tất cả...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Như vậy quả thực ông phải vất vả, khó chịu nhiều lắm.

KHLEXTAKÔP: - Nhưng thưa bà, trong giờ phút này, tôi lại thấy rất dễ chịu.

---

(1) Mụ Anna bắt chước quý tộc Nga là những người hay nói tiếng Pháp nhưng mụ lại nói "tiếng bồi" và phát âm không đúng Voa-ya-dơ tức là Voyage là cuộc du hành, đi nơi này nơi khác

(2) Tiếng Pháp trong nguyên bản: "bà hiểu không? " Khlextakôp cũng sính nói lai, nhưng ý có học đôi chút nên phát âm đúng hơn mụ Anna.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Ông cứ nói quá! Ông làm vinh dự cho tôi nhiều lắm, tôi thật không xứng chút nào.

KHLEXTAKÔP: - Vì lẽ gì không xứng kia ạ? Thưa bà, bà rất xứng đáng...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Tôi ở chốn quê mùa...

KHLEXTAKÔP: - Nhưng, thưa bà, thôn quê cũng có những dòng sông nhỏ, những trái đồi xinh chứ. Tất nhiên ai lại đi so sánh thôn quê với Pêtecbua! Chà, Pêtecbua! Thực đấy, đời sống ở thủ đô sao mà... Có lẽ bà tưởng tôi là một anh thư ký nhì nhằng; không, quan vụ trưởng là bạn thân với tôi đấy. Ngài vỗ vai tôi thế này này, nói: "Người anh em, lại đằng nhà ăn với mình"! Mỗi ngày tôi chỉ đến vụ có hai phút, để ra lệnh làm như thế này, làm như thế kia! Ở đấy đã có một viên công chức, một anh thạo việc bàn giấy, cứ cầm bút xoay một cái là xoạch, xoạch... thảo như bay tất cả công văn cho tôi. Họ muốn cử tôi làm quan phó đoàn tuyển cử[1]. Nhưng

---

(1) Nguyên văn là kôlêcxky axetxor, một chức quan hạng thứ tám, "quan bát phẩm". Nên chú ý là, như tất cả các anh nói khoác,

tôi nghĩ nhận chức ấy làm quái gì. Lại còn một thằng hầu lúc nào cũng cầm bàn chải chạy theo khi tôi lên cầu thang: "Ông Ivan Alêchxanđrôvich, cho phép con đánh giầy hầu ông". *(Nói với viên thị trưởng).* Kìa, sao các ông lại đứng thế? Xin mời các ông ngồi!

THỊ TRƯỞNG: - Dạ, theo ngạch bậc, chúng tôi phải đứng ạ.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Chúng tôi đứng cũng được ạ

LUKA LUKICH: - Ông cứ mặc chúng tôi, xin đừng bận tâm ạ.

(Cùng nói)

KHLEXTAKÔP: - Không cần ngạch bậc, lễ nghi gì cả, mời các ông cứ ngồi. *(Thị trưởng và cả bọn ngồi).* Tôi không thích lễ nghi phiền phức đâu nhé: trái lại, bao giờ tôi cũng cố tìm cách lẩn tránh cho không ai biết mình. Nhưng không tài nào lẩn được chứ lị, không biết làm

---

Khlextakôp nói rất mâu thuẫn. Chức quan này chỉ bằng chức của Ammôt, viên chánh án (xem Hồi IV, Lớp III) kém chức chủ sự bưu vụ. Khlextakôp còn nói mình là bạn một viên võ quan nhỏ. Nhưng ở nhiều chỗ khác, Khlextakôp lại nói khoác mình là quan rất to.

cách nào! Tôi vừa có mặt ở đâu, đã thấy có người nói: "Kìa ông Ivan *(Alêchxanđrôvich)* đi kia kìa. Có lần họ lại tưởng tôi là tổng tư lệnh. Thế là bọn lính từ trong bốt vội vàng nhảy xổ ra, bồng súng chào. Sau đó, viên sĩ quan, vốn biết tôi lắm, nói với tôi rằng: "Kìa, người anh em, thế mà bọn mình cứ tưởng lầm đằng ấy là tổng tư lệnh".

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thế kia đấy!

KHLEXTAKÔP: - Tôi quen nhiều đào hát đẹp lắm, vì tôi cũng có đi xem nhiều vở ca kịch vui... Tôi thường gặp các nhà văn. Tôi là bạn cánh hẩu với Puskin[1]. Nhiều lần, tôi bảo hắn ta: "Thế nào, người anh em Puskin?" Hắn ta trả lời: "Bình thường, người anh em ạ, vẫn như mọi khi thôi"... Hắn là con người rất độc đáo.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Như vậy là ông cũng viết văn nữa kia à? Làm nhà sáng tác chắc thú vị lắm thì phải. Chắc ông cũng gửi bài đăng trên các tạp chí chứ?

KHLEXTAKÔP: - Phải, tôi cũng có cho đăng trên các

---

(1) Puskin (1799 - 1837): đại thi hào Nga

tạp chí nhiều bài. Tôi viết nhiều tác phẩm lắm: *(Đám cưới chàng Figarô; Rôbe, con quỷ; Norma)*[1]. Tôi không nhớ tên nhiều tác phẩm khác. Tôi viết mọi tác phẩm cũng là do tình cờ thôi. Tôi có muốn viết đâu, nhưng ban giám đốc nhà hát bảo tôi: "Người anh em, làm ơn viết cho tôi cái gì đi chứ!" Tôi nghĩ thầm: "Được lắm, người anh em ạ!" Thế rồi hình như chỉ một buổi tối là tôi viết xong tất cả, ai cũng phải kinh ngạc. Tôi suy nghĩ thực dễ dàng lạ lùng. Tất cả những tác phẩm ký tên nam tước Brambêut, *Frêgat Nađietđa, Tin nhanh Mạc-tư-khoa*... tất cả đều do tôi viết[2]

---

(1) Đám cưới chàng Figarô: vở nhạc kịch của Môza viết theo hài kịch bất hủ cùng tên của Bômacse, một nhà viết kịch Pháp thế kỷ XVIII. (Có bản chú thích: đây là Khlextakôp muốn nói tới vở hài kịch của Bômacse chứ không phải vở nhạc kịch của Môza). Rôbe con quỷ: nhạc kịch của Mayecbe. Norma: nhạc kịch của Benlini. Hai vở kịch dưới, thời ấy chưa được phổ biến ở Nga, nhưng vở trên đã được rất nhiều người biết. Khlextakôp nhận liều là của mình tất cả.

(2) Nam tước Brambêut (1818 - 1858): nhà văn và nhà báo ủng hộ chế độ Nga hoàng. - Frêgat Nađietđa: tiểu thuyết của Maclinxky, hồi ấy được rất nhiều người đọc. Tin nhanh Mạc-tư-khoa: tạp chí xuất bản từ 1824 đến 1834

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Vậy ra ông là nam tước Brambêut à?

KHLEXTAKÔP: - Cố nhiên; tôi chữa thơ cho tất cả bọn họ. Thằng Xmirđin phải tặng tôi bốn nghìn rú để tôi làm việc ấy cho nó đấy[1]

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Như vậy, đúng ông là tác giả cuốn Iury Milôxlapxky rồi[2]

KHLEXTAKÔP: - Phải, đó là sáng tác của tôi.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Tôi đoán đúng ngay mà.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Kìa, mợ ơi, cuốn ấy có in rõ tên tác giả là Zagôxkin cơ mà!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Đấy, thấy chưa: tao biết mà, đến ở đây mà mày cũng còn sấp cãi đấy.

KHLEXTAKÔP: - Ờ, đúng đấy, chính Zagôxkin là tác giả cuốn sách đó, nhưng còn một cuốn *Iury Milôxlapxky* khác nữa kia, cuốn ấy mới là của tôi.

---

(1) Xmirđin (1795 - 1897): một nhà xuất bản ở thủ đô Pêtecbua có tiếng nhất hồi bấy giờ

(2) Tiểu thuyết hồi ấy của Zagôxkin. Mụ Anna cũng rất dốt lại sính nói chuyện văn chương, nên khi Khlextakôp đã tự nhận y là Brambêut mụ lại nói đúng y là tác giả cuốn tiểu thuyết của Zagôxkin.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Vậy cuốn tôi đọc đúng là cuốn ông viết đấy. Ông viết hay quá đi mất thôi!

KHLEXTAKÔP: - Thú thật là tôi sống bằng nghề văn đấy. Tôi có cái nhà đẹp nhất ở Pêtecbua. Ai cũng biết nhà của ông Ivan Alêchxanđrôvich. *Nói với cả bọn.* Các ông ạ, sau này nếu có dịp các ông đến Pêtecbua, mời các ông vui lòng lại chơi, lại chơi nhà tôi. Tôi cũng hay mở những cuộc khiêu vũ gia đình lắm.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Tôi chắc rằng những cuộc khiêu vũ do ông mở, tráng lệ huy hoàng không thể tả được.

KHLEXTAKÔP: - Còn phải nói! Này nhé, thí dụ, trên bàn, tôi cho bày một quả dưa hấu đáng giá bảy trăm rúp. Xúp nấu xong để nguyên trong soong, từ thành Pari nước Pháp được chở thẳng sang bằng tàu thuỷ, khi mở nắp soong ra, hơi bốc lên nghi ngút chưa từng thấy ở trên đời này. Ngày nào tôi cũng dự những cuộc khiêu vũ. Rồi thì chúng tôi họp nhau chơi bài câm, quan thượng thư

Bộ ngoại giao, các vị đại sứ đặc mệnh toàn quyền nước Pháp, nước Anh, nước Đức[1] và tôi. Chơi có thể nói là mệt lử đi như sắp chết mới thôi. Khi về nhà, chạy nhanh lên tầng gác thứ tư, chỉ kịp nói với mụ bếp: "Này, Maruska, đưa áo khoác đây". Tôi nói lẩm nhẩm gì ấy nhỉ? À, quên mất, tôi ở ngay gác hai. Chỉ có mỗi một cầu thang để leo lên thôi... Mỗi khi tôi ngủ dậy, ai mà ghé nhìn chỗ hành lang nhà tôi thì sẽ thấy lạ lắm. Bá tước, hoàng thân lúc nhúc xô đẩy nhau, nói lào xào như ong ấy, chỉ nghe thấy tiếng giè... giè... giè...[2]. Đôi khi có cả quan thượng thư... *(Thị trưởng và mọi người khác khúm núm đứng cả dậy).* Họ viết thư cho tôi đề: "Kính gửi Cụ lớn". Có lần tôi điều khiển cả một vụ. Câu chuyện kể cũng lạ: một hôm quan vụ trưởng biến đi đâu mất, không ai biết là đi nơi nào. Cố nhiên thế là mọi người bàn

(1) Thực ra hồi này chưa có đại sứ Đức ở Nga

(2) Chỗ này Khlextakôp vừa nói vừa làm điệu bộ

tán xôn xao: ai thế chân bây giờ? Vô số anh nguyên soái cũng muốn tấp tểnh leo lên, nhưng, xin các anh, khó lắm, không cáng đáng được đâu. Mới nhìn tưởng dễ, nhưng đi sâu vào xem, chà, hắc búa lắm! Không biết làm cách nào, họ phải cầy cục tìm đến tôi. Thế là lập tức ngoài phố nhan nhản những phái viên được cử đến chỗ tôi, hết phái viên, phái viên, lại phái viên... các ông tưởng tượng xem, có đến ba vạn năm nghìn phái viên! Hoàn cảnh khó xử quá, tôi hãy hỏi các ông làm thế nào? Họ nói: "Ivan Alêchxanđrôvich, xin mời ông ra điều khiển vụ ngay!" Thú thật là lúc ấy tôi cũng hơi bối rối, mặc cả quần áo ngủ ra tiếp, định bụng từ chối, nhưng lại nghĩ nếu mình làm thế thì việc sẽ đến tai Hoàng thượng; rồi công việc làm ăn của mình lại... Thế là tôi nói: "Thưa các ngài, được, xin vui lòng, tôi nhận nhiệm vụ, tôi nhận, làm thì làm, tôi nhận, nhưng đối với tôi ấy à, không lơ mơ đâu nhé, không. Tôi để

ý đấy nhé! Tôi..." Mà thật, khi tôi qua bên vụ, thật đúng như động đất ấy, tất cả mọi người đều sợ, cứ run bắn người lên như chiếc lá ấy. *(Thị trưởng và mọi người run cầm cập vì hoảng sợ; Khlextakôp càng nói càng hăng).* Hừ! Tôi không thích đùa đâu nhé. Tôi làm cho tất cả bọn chúng nó khiếp vía lên. Ngay đến Quốc vụ viện còn phải hãi tôi kia. Cái gì đấy hử?[1] Tôi như thế đấy! Tôi mốc cần thằng nào... tôi nói cho tất cả bọn biết: chỉ có tôi mới biết tôi là ai, chỉ có tôi. Chỗ nào cũng có tôi, chỗ nào cũng có tôi. Ngày nào tôi cũng vào trong điện. Chỉ mai kia là tôi sẽ được thăng đại thống *...Trượt chân, xuýt ngã xuống sàn, nhưng cả bọn công chức kính cẩn đỡ y lên.*

THỊ TRƯỞNG: *(Lại gần, toàn thân run cầm cập, cố gắng lắp bắp)* - Hừ... hừ... qua... qua... qua... qua...

KHLEXTAKÔP: *(Nói nhanh, dõng dạc)* - Cái gì?

---

(1) Chỗ này Khlextakôp nói hăng, cả bọn run sợ nên có tiếng động Khlextakôp thấy lạ dừng chuyện, hỏi một câu.

THỊ TRƯỞNG: - Hừ... hừ... qua - qua - qua... qua..

KHLEXTAKÔP: *(Vẫn nói với giọng cũ)* - Tôi chẳng hiểu gì cả; ông nói lăng nhăng cái gì ấy.

THỊ TRƯỞNG: - Qua - qua - qua... quan lớn Ngài có muốn nghỉ ngơi không ạ?... Buồng đây ạ, có đủ mọi thứ cần dùng!

KHLEXTAKÔP: - Thật dấm dớ, nghỉ với chẳng ngơi! Ừ thì nghỉ, xin sẵn sàng... Các ông ạ, bữa ăn vừa rồi khá lă ắắm... Tôi bằng lòng lắm, tôi bằng lòng lắm. Cá thu nạc muối ngon tuyệt, cá thu nạc muối ngon tuyệt! *(Đi ra, vào buồng bên cạnh; thị trưởng theo sau).*

LỚP VII

CÁC VAI TRÊN, *trừ* KHLEXTAKÔP *và* THỊ TRƯỞNG

BÔPCHINXKY: *(Nói với Đôpchinxky)* - Piôt Ivanôvich này, người thế mới là người chứ. Làm người, nghĩa là phải như thế đấy. Suốt đời, tôi chưa hề được đứng trước một nhân vật quan trọng như vậy, tôi khiếp sợ, tưởng chết đi được. Piôt

Ivanôvich, anh nghĩ thế nào, Ngài ở ngạch bậc nào?

ĐÔPCHINXKY: - Tôi cho là ít ra Ngài cũng ở cấp soái.

BÔPCHINXKY: - Tôi lại cho rằng nguyên soái chẳng bằng cái gót giầy Ngài! Nếu Ngài ở cấp soái thực thì Ngài phải làm đến chức tổng đại nguyên soái ấy chứ. Anh có nghe Ngài nói không: Ngài bóp mũi cả Quốc vụ viện kia mà! Ta đi nhanh báo tin cho Ammôt Fiôđôrôvich và Kôrôpkin biết. Thôi, xin chào bà Anna Anđrêiepna.

ĐÔPCHINXKY: - Thôi, kính chào mẹ đỡ đầu cháu! *(Cả hai ra)*

ACTÊMY FILIPPÔVICH: *(Nói với Luka Lukich)* - Thực khủng khiếp quá đi mất. Vì lẽ gì, tôi cũng chẳng biết nữa. Thế mà chúng mình đến quan phục cũng chẳng chịu mặc. Này, biết đâu Ngài tỉnh rượu, lại chẳng gửi một cái báo cáo mật về ngay Pêtecbua. *(Ra cùng với viên kiểm học, có vẻ tư lự nói)* Xin chào bà!

LỚP VIII

ANNA ANĐRÊIEPNA *và* MARIA ANTÔNÔPNA

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Chà, Ngài dễ thương quá!

MARIA ANTÔNÔPNA: - Ngài đáng yêu thật!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Ngài nói năng thật là lịch sự, tế nhị! Nghe Ngài nói, ai cũng thấy rõ lập tức là con người thủ đô. Ngài kể chuyện tiếp khách, và còn nói bao nhiêu chuyện nữa... Chà, thích quá! Sao mà tôi yêu những người trẻ tuổi như thế quá! Tôi yêu đến phát cuồng lên mất. Mày này, Ngài cũng thích tao lắm đấy: tao để ý thấy Ngài cứ liếc nhìn tao luôn.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Hứ, mợ ạ, Ngài nhìn con đấy chứ!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thôi, xin cô, đừng ăn nói ngu như thế nữa đi! Cứ giở cái thói ấy ra, bây giờ không hợp thời tí nào đâu!

MARIA ANTÔNÔPNA: - Không, mợ ạ, con nói đúng đấy!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Đấy, thế đấy! Có trời bắt nó thôi cãi được! Không làm sao bắt nó câm mồm đi được! Ngài nhìn mày đâu nào? Ngài nhìn mày làm cái nỡm gì?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Đúng, mợ ạ, lúc nào Ngài cũng nhìn con. Khi Ngài mới bắt đầu nói chuyện về văn học, ngài liếc nhìn con; rồi sau, lúc Ngài nói chuyện chơi bài câm với các đại sứ, Ngài cũng nhìn con.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Hừ! Có lẽ Ngài nhìn mày một lần nào đó, chẳng qua là chỉ để mà nhìn thôi. Ngài nghĩ rằng: "À, cũng phải nhìn con bé này một cái".

LỚP IX

CÁC VAI TRÊN, *thêm* THỊ TRƯỞNG

THỊ TRƯỞNG: *(Đi rón rén vào)* - Suỵt... suỵt...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thế nào?

THỊ TRƯỞNG: - Tôi hối để Ngài uống say quá. Dù tất cả những lời Ngài nói chỉ đúng có một nửa thôi, thì cũng không biết rồi sẽ ra

sao đây? *(Nghĩ ngợi).* Ừ, sao lại không đúng sự thực? Khi say sưa, người ta có gì mà chẳng phun ra hết! Trong bụng nghĩ, ắt phải tuồn tuột ngay ra đầu lưỡi chứ. Cố nhiên, Ngài cũng nói dối đôi chút. Nhưng khi diễn thuyết, ai mà chẳng nói dối ít nhiều. Ngài đánh bạc với các quan thượng thư này, Ngài vào tận trong cung điện nhà vua này... Thật càng nghĩ... càng không biết đầu óc mình nó ra làm sao ấy, quái thực, cứ như là mình đứng ở trên một cái gác chuông nào, hay là như sắp bị treo cổ lên ấy.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Nhưng tôi thì lại hoàn toàn chẳng cảm thấy e sợ gì; tôi chỉ thấy Ngài là một người có học thức, lịch sự, ăn nói ra vẻ người thuộc phái thượng lưu; còn ngạch bậc của Ngài thế nào, tôi cần quái gì.

THỊ TRƯỞNG: - Hừ, mợ thật là... cái giống đàn bà có khác. Chỉ cần một tiếng ấy là đủ tả rồi, chẳng còn phải nói thêm gì nữa! Mợ ấy à, cái gì mợ cũng coi làm

thường! Chỉ quen bạ đâu nói đấy, chẳng ra làm sao cả. Nếu có chuyện gì xảy ra ấy à, người ta chỉ phết cho mợ vài roi, thế là xong, còn cái thằng chồng mợ đây này mới phải đi biệt tăm biệt tích. Người yêu của anh ạ, em ăn nói với Ngài tự do quá đấy, cứ như là nói với cái thứ thằng Đôpchinxky ấy.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thôi, tôi khuyên cậu đừng có lo lắng gì về chuyện ấy. Chẳng gì chúng tôi cũng biết ít nhiều đấy! *Nhìn con gái*

THỊ TRƯỞNG: *(Một mình)* - Thôi, tôi không nói với mợ nữa! Thật đúng là tai vạ! Đến bây giờ mình cũng còn chưa hoàn hồn. *(Mở cửa và nói ra phía ngoài)* Miska, gọi mấy thằng cảnh sát vào đây, thằng Xvixtunôp và thằng Đecjomorđa ấy: chúng nó ở loanh quanh đâu đấy, gần cổng ấy thôi. *(Im lặng một chút).* Thời buổi bây giờ, sao mà lắm chuyện kỳ quái: ít ra thì trông bộ dạng cũng phải có vẻ oai vệ chứ, nhưng đằng này lại gầy nhom, bé choắt, như vậy làm sao mà biết hắn là ai được! Nếu là sĩ quan

mặc binh phục thì dù sao, ai cũng biết ngay, nhưng hắn lại mặc lễ phục thường[1] như vậy, thật đúng là như con ruồi cụt cánh ấy. Thế mà hắn ta lại đương đầu với mình khá lâu ở khách sạn. Hắn cứ nói bóng nói gió tràn đi, đến thánh cũng không biết đằng nào mà lần. Ấy vậy mà cuối cùng hắn cũng phải nhượng bộ; nhưng lại phun ra nhiều quá thể. Rõ ràng là một thằng trẻ còn non choẹt.

LỚP X

Các vai trên, Ôxip. Mọi người đều chạy về phía Ôxip, dùng ngón tay ra hiệu gọi hắn

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Lại đây, anh bạn!

THỊ TRƯỞNG: - Suỵt!... Thế nào? Thế nào? Ngủ rồi chứ?

ÔXIP: - Không, chưa, mới duỗi chân duỗi tay cho giãn gân cốt một tý.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Này, thế tên anh là gì?

---

(1) Tức là không mặc quan phục

ÔXIP: - Thưa bà, Ôxip ạ.

THỊ TRƯỞNG: *(Nói với vợ và con gái)* - Thôi đủ rồi, im đi! *(Nói với Ôxip)*. Này, thế nào, anh bạn, họ dọn cho anh ăn khá chứ?

ÔXIP: - Cám ơn ông vạn bội, tôi được ăn no nê lắm ạ, ăn khá lắm ạ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Này, thế nào, anh cho tôi biết nhé: chắc là nhiều bá tước, nhiều hoàng thân đến nhà chủ anh lắm đấy nhỉ?

ÔXIP: *(Nói riêng)* - Hừ, trả lời sao đây! Bây giờ họ cho mình ăn đẫy bụng, như thế nghĩa là sau này họ còn cho mình ăn khá hơn nữa đấy. *(Nói to)*. Vâng nhiều bá tước đến lắm ạ.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Anh Ôxip thân mến ạ, ông chủ anh điển trai quá đi mất!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Này, Ôxip, anh làm ơn cho tôi biết, thế Ngài...

THỊ TRƯỞNG: - Này xin bà, thôi đi! Bà cứ nói lăng nhăng chỉ làm cho người ta không hỏi được. Thế nào, anh bạn?...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thế ông chủ anh làm chức gì?

ÔXIP: - Chức thường thường ấy mà.

THỊ TRƯỞNG: - Trời ơi, chỉ độc hỏi những câu ngu xuẩn thôi! Không để cho người ta hỏi lấy một câu về công việc nữa. Này, thế nào, anh bạn, ông chủ anh thế nào?...Nghiêm lắm phải không? Ông ấy có hay mắng mỏ quát tháo không?

ÔXIP: - Có, ông ấy thích trật tự lắm. Ông ấy muốn tất cả mọi việc đều đâu ra đấy, có ngăn nắp hẳn hoi.

THỊ TRƯỞNG: - Này anh bạn, trông anh tôi có cảm tình lắm. Chắc anh là người tốt. Này, thế...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Ôxip, cho tôi hỏi, khi nào ông chủ anh mặc quan phục?...

THỊ TRƯỞNG: - Thôi đi mợ, thật cứ liến thoắng như con vẹt ấy. Người ta đang hỏi chuyện cần! Việc mất đầu như chơi ấy, đừng tưởng thường đâu!... *(Nói với Ôxip)*. Này, anh bạn, thực đấy, tôi thích anh lắm. Đi đường, uống thêm vài chén trà, cũng thú đấy nhỉ, tôi biết. Cứ kể bây giờ trời cũng lạnh. Đây, tôi biếu anh hai rúp làm tiền chè nước.

ÔXIP: *(Nhận tiền)* - Chà, xin cám ơn ông vạn bội. Cầu Bề trên phù hộ cho ông được mạnh khoẻ; ông thực hay giúp đỡ kẻ nghèo khó.

THỊ TRƯỞNG: - Tốt lắm, tốt lắm, tôi cũng bằng lòng lắm. Nhưng này, anh bạn...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Ôxip, nghe tôi hỏi đây, thế ông chủ anh thích nhất cặp mắt như thế nào?...

MARIA ANTÔNÔPNA: - Anh Ôxip thân yêu này! Ông chủ anh có cái mũi xinh đến là xinh!

THỊ TRƯỞNG: - Thôi đi, để cho người ta hỏi!... *(Nói với Ôxip)*. Này, anh bạn, anh làm ơn cho tôi biết: ông chủ anh thường chú ý đến cái gì hơn, khi đi đường ông chủ anh thích cái gì nhất.

ÔXIP: - Cái đó thì tuỳ... Ông ấy thích nhất được tiếp đón tử tế, được khoản đãi long trọng.

THỊ TRƯỞNG: - Khoản đãi long trọng à?

ÔXIP: - Phải, long trọng. Ngay như tôi đây này, tôi chỉ là một nông nô thôi, vậy mà ông ấy cũng muốn tôi phải được tiếp đãi tử tế. Tôi thề với ông! Có lần qua một nơi, ông ấy hỏi tôi: "Thế nào,

Ôxip, họ cho mày ăn khá chứ? " - "Dạ, bẩm quan lớn, tồi lắm ạ!" - "Hừ, Ôxip, thằng chủ không tốt! Khi nào trở về, mày nhắc tao bảo lão nhé!" Tôi nghĩ thầm: "Ồi chào! *(Khoa tay)*. Cần quái gì! Mình thế nào xong thì thôi mà!"

THỊ TRƯỞNG: - Tốt lắm, tốt lắm, anh nói có lý. Này, lúc nãy tôi biếu anh tiền chè nước; đây, tôi biếu thêm anh tiền bánh kẹo.

ÔXIP: - Bẩm đại nhân, Ngài thực nhân đức quá. *(Cầm tiền bỏ túi)*. Tôi sẽ uống rượu chúc mừng Ngài mạnh khoẻ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Ôxip, lại buồng tôi! Tôi cũng sẽ cho anh tiền đấy.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Anh Ôxip thân mến, anh hôn ông chủ anh cho nhé! *(Mọi người nghe thấy tiếng Khlextakôp ở phòng bên ho khẽ)*.

THỊ TRƯỞNG: - Suỵt! *(Rón rén đứng dậy. Từ chỗ này đến cuối lớp, mọi người nói khẽ)*. Trời ơi, đừng làm ồn lên nữa! Thôi đi đi! Đủ rồi..

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Masenka, lại đây với mợ đi! Mợ sẽ nói cho con biết khách nhà ta có

cái này... chỉ hai mợ con ta nói cho nhau biết được thôi.

THỊ TRƯỞNG: - Hừ, lại ra đấy nói chuyện! Cứ đi theo mà nghe thì chắc lại ói cả tai lên, không chịu được. *(Nói với Ôxip)*. Nào, anh bạn...

LỚP XI

CÁC VAI TRÊN, ĐECJIMORĐA *và* XVITUNÔP

THỊ TRƯỞNG: - Suỵt! Làm cái gì mà hùng hục như gấu ấy, cứ nện gót giầy thình thịch như là nửa tấn đá đổ từ trên xe xuống thế này này! Chúng mày ở xó nào ra đấy, hử?

Đecjimorđa: - Bẩm, tôi được lệnh...

THỊ TRƯỞNG: - Suỵt! *(Bịt mồm Đecjimorđa)*. Cứ quang quác lên như quạ ấy! *(Nhại Đecjimorđa để chế nhạo)*. Bẩm, tôi được lệnh! Sao mày cứ rống lên, như bị người ta bắt nhét vào thùng ton-nô ấy thế? *Nói với Ôxip)*. Này, anh bạn, thôi anh đi đi, ra ngoài ấy sửa soạn mọi thứ cần dùng cho chủ anh. Thiếu cái

gì, trong nhà sẵn có, anh cứ việc hỏi lấy. *(Ôxip ra).* Còn bọn bay, đứng gác ở bậc thềm ấy, không được nhúc nhích khỏi chỗ! Cấm không được cho một thằng lạ mặt nào vào nhà, nhất là bọn nhà buôn! Nếu chúng bay để cho một đứa nào lọt vào, tao sẽ... Nếu chợt trông thấy một thằng nào cầm đơn từ, hay không cầm đơn từ gì cũng thế, có vẻ như người đến khiếu nại gì về tao, phải thẳng cánh đuổi cổ nó ra, đá nó đi... như thế này này... cứ làm cho mạnh vào! *Đá làm mẫu.* Hiểu chưa? Suỵt...Suỵt...*Đi ra, rón rén, theo sau hai viên cảnh sát.*

HỒI THỨ TƯ

Căn phòng nhà thị trưởng như hồi trên

LỚP I

Ammôt Fiôđôrôvich, Actêmy Filippôvich, chủ sự bưu vụ, Luka Lukich, Đôpchinxky, Bôpchinxky, tất cả rón rén bước vào như kiễng chân đi, đều mặc lễ phục hoặc quan phục. Suốt bốn lớp họ đều nói khẽ.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Bảo mọi người đứng theo hình bán nguyệt)* - Thưa các ngài, ta nên đứng thành vòng tròn, nhanh lên, và phải có trật tự hơn mới được! Ngài là tay ghê gớm lắm, Ngài thường ra vào chốn cung điện Hoàng đế, và mắng cả các quan trong Quốc vụ viện kia đấy! Nào, đứng nghiêm! Theo kiểu nhà binh, nhất thiết phải theo kiểu

nhà binh. Piôt Ivanôvich, anh chạy lại phía này; còn anh, Piôt Ivanôvich, anh đứng chỗ này. *(Cả hai anh Piôt Ivanôvich rón rén chạy về chỗ).*

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Xin theo ý ông, nhưng này ông Ammôt Fiôđôrôvich, ta cần phải tiến hành công việc gì mới được chứ!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Tiến hành việc gì?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Còn phải hỏi, ai không biết!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Vi thiềng Ngài ấy à?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Ừ thì vi thiềng chứ sao

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ối mẹ ơi! Nguy hiểm lắm, Ngài không thét om lê ấy à; một chính khách chứ có phải chuyện chơi đâu. Hay là ta nói đấy là tiền cúng của phái quý tộc vào một công trình kỷ niệm gì?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Hay là thế này: ta cứ nói là không biết tiền của ai gửi đến cho Ngài qua nhà bưu vụ.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Coi chừng đấy! Ông mà

nói thế lại không bị gửi theo các trạm bưu vụ đến một nơi nào xa lắc xa lơ ấy à! Nghe đây này, trong một quốc gia được tổ chức tốt, những việc như thế này không thể làm theo cách của ông đưa ra được. Chúng ta kéo nhau cả lũ đến đây làm gì? Phải lần lượt, từng người một, vào yết kiến Ngài, thế rồi bốn mắt nhìn nhau... tuỳ cơ ứng biến, không để chuyện lọt đến tai người khác. Đấy, trong một xã hội được tổ chức tốt, người ta dàn xếp với nhau như thế đấy! Này, ông Ammôt Fiôđôrôvich, ông đi trước mở đường đi!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Thôi, ông vào gặp trước hơn, vị khách quý đã từng nếm bánh ở cơ quan ông rồi.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Thôi, để ông Luka Lukich, nhân danh là nhà giáo dục thanh niên... như vậy hơn.

LUKA LUKICH: - Ối, thưa các ngài, tôi không làm được, không thể làm được đâu. Thú thật, tôi được giáo dục theo kiểu là... mỗi khi quan trên nói với tôi, tự nhiên

tôi cứ như người mất hồn, lưỡi ríu cả lại, như bị sa lầy ấy. Thôi, thưa các ngài, xin các ngài tha cho, các ngài miễn hẳn cho!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Thật đấy! Ông Ammôt Fiôđôrôvich ạ, ngoài ông ra, không còn ai có thể cáng đáng được việc này. Mỗi lời nói của ông là một viên ngọc về môn hùng biện như ngôn ngữ của Xixêrông vậy,

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ông nói thế nào? Ông nói thế nào? Xixêrông! Hay chưa kìa, ông chỉ khéo bịa. Chỉ khi nào nói về chó giữ nhà hay chó săn, thì đôi khi tôi mới nói hăng được...

CẢ BỌN: *(Hùa nhau vào thúc đẩy Ammôt)* - Không đúng, không phải chỉ nói về giống chó ông mới có nhiệt tình, ông còn có tài nói đủ các chuyện trên trời dưới biển kia... Không nên, ông Ammôt Fiôđôrôvich, ông đừng bỏ rơi chúng tôi, nên thương xót chúng tôi như bố với con vậy!... Đừng, ông Ammôt Fiôđôrôvich!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Kìa, các ngài, buông tôi ra chứ! *(Vừa lúc ấy có tiếng bước chân và tiếng ho trong phòng Khlextakộp. Cả bọn vội vã, mạnh ai nấy chạy, xô nhau về phía cửa, chen chúc, tranh nhau ra, phải chèn kẹp nhau mới ra được. Có những tiếng kêu khẽ).*

TIẾNG BÔPCHINXKY: - Ối, ối, Piôt Ivanôvich, Piôt Ivanôvich! Anh giẫm cả lên chân tôi rồi.

TIẾNG ZEMLIANKA: - Kìa, các ngài, cho tôi ra chứ; các ngài làm tôi chết nghẹt mất.

Có tiếng kêu: ái, ái... Sau cùng, cả bọn đẩy nhau ra ngoài được cả, căn phòng không còn người.

LỚP II

Khlextakôp mắt nhắm, mắt mở đi vào, nói một mình

- Hình như mình đánh một giấc ra trò thì phải. Không biết chúng nó lấy ở đâu ra những chăn, nệm lông ấm thế, ấm đến toát mồ hôi ra. Hôm qua, không biết nó cho mình ăn uống cái gì

ấy nhỉ: đầu óc mình đến bây giờ còn choáng váng cả lên. Xem chừng ở chơi đây ít bữa cũng khoái. Mình thích họ tiếp đón mình thân mật; thú thực nếu họ niềm nở với mình như vậy vì tốt bụng, chứ không phải vì muốn cầu lợi, thì thú hơn. Con gái lão thị trưởng trông cũng sạch nước cản đấy chứ, vợ lão cũng vậy, còn có thể dùng được đấy... Không, chẳng biết có ăn thua gì không, nhưng sống như thế này, thật cũng khoái...

LỚP III

Khlextakôp, chánh án

CHÁNH ÁN: *(Vào dừng lại, nói một mình)* - Trời! Xin Bề trên ban phúc lành cho con! Sao tôi rụng rời cả chân tay thế này! *(Nói to, sau khi đứng ưỡn ngực, tay để lên chuôi kiếm)* - Tôi xin hân hạnh tự giới thiệu: tôi là Liapkin Tiapkin, chánh án toà án quận sở tại, hàm quan phó đoàn tuyển cử[1].

---

(1) Xem chú thích Hồi III Lớp VI

KHLEXTAKÔP: - Mời ông ngồi. Thế ra ông là chánh án ở đây à?

CHÁNH ÁN: - Tôi được các gia đình quý tộc bầu năm 1816, khoá ba năm; đến bây giờ tôi vẫn được tiếp tục giữ chức vụ.

KHLEXTAKÔP: - Nghề chánh án chắc kiếm ăn khá đấy nhỉ?

CHÁNH ÁN: - Sau ba khoá ba năm, tôi được đề nghị tặng thưởng huân chương Vlađimia hạng tư và đã được quan trên chuẩn y. *Nói riêng.* Tay mình cầm tiền, cứ nóng bỏng lên như bị lửa đốt thế này!

KHLEXTAKÔP: - Tôi cũng thích huân chương Vlađimia. Còn huân chương Anna hạng ba thì không thích bằng.

CHÁNH ÁN: *(Tay nắm chặt, giơ lên dần dần. Nói riêng)* - Trời! không biết tôi ngồi ở đâu đây. Cứ y như ở trên bàn chông ấy.

KHLEXTAKÔP: - Tay ông cầm gì thế?

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Luống cuống, đánh rơi giấy bạc trên sàn)* - Dạ, không ạ!

KHLEXTAKÔP: - Sao lại không? Tôi thấy rồi, ông đánh rơi tiền kia kìa!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Toàn thân run rẩy)* - Không, có gì đâu ạ! *(Nói riêng)*. Trời,

tôi bị đưa ra toà rồi. Họ mang xe đến bắt tôi rồi.

KHLEXTAKÔP: *(Nhặt tiền)* - Phải, tiền đây mà.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Nói riêng)* - Thôi hỏng bét; chết tôi rồi! Chết tôi rồi!

KHLEXTAKÔP: - Này, cho tôi vay số tiền này, được không?

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Vội vàng nói)* - Vâng ạ, được ạ... xin rất vui lòng. *(Nói riêng).* Thế nào, mạnh dạn lên chứ, mạnh dạn lên chứ! Đức mẹ ơi, cứu con...

KHLEXTAKÔP: - Ông rõ không, dọc đường, tôi cạn cả tiền... tiêu pha món này, món khác... Khi về quê, tôi sẽ gửi trả ông ngay nhé.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ấy chết! Sao ông[1] lại

---

(1) Tiếng Nga, trong cách xưng hô, có thể dùng nhân đại từ ngôi thứ ba, và ngôi thứ hai để chỉ người mình khinh cũng như người mình trọng. Phải căn cứ vào ý nghĩa chung của câu nói và thái độ của những người nói, viết, để phân biệt. Ở đây chúng tôi dịch, để cho thị trưởng và các quan lại khác khi vắng mặt Khlextakôp thì gọi y là "Ngài", khi có mặt, lại chỉ gọi là "ông" vì chúng tôi nghĩ dịch như thế đúng với tinh thần nguyên văn. Thị trưởng và bọn quan lại, trước mặt Khlextakôp, phải làm ra vẻ như không biết đấy là quan thanh tra. Chỉ khi thị trưởng luống cuống quá (như trong Hồi III, lớp VI

KHLEXTAKÔP: - Mời ông ngồi. Thế ra ông là chánh án ở đây à?

CHÁNH ÁN: - Tôi được các gia đình quý tộc bầu năm 1816, khoá ba năm; đến bây giờ tôi vẫn được tiếp tục giữ chức vụ.

KHLEXTAKÔP: - Nghề chánh án chắc kiếm ăn khá đấy nhỉ?

CHÁNH ÁN: - Sau ba khoá ba năm, tôi được đề nghị tặng thưởng huân chương Vlađimia hạng tư và đã được quan trên chuẩn y. *Nói riêng*. Tay mình cầm tiền, cứ nóng bỏng lên như bị lửa đốt thế này!

KHLEXTAKÔP: - Tôi cũng thích huân chương Vlađimia. Còn huân chương Anna hạng ba thì không thích bằng.

CHÁNH ÁN: *(Tay nắm chặt, giơ lên dần dần. Nói riêng)* - Trời! không biết tôi ngồi ở đâu đây. Cứ y như ở trên bàn chông ấy.

KHLEXTAKÔP: - Tay ông cầm gì thế?

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Luống cuống, đánh rơi giấy bạc trên sàn)* - Dạ, không ạ!

KHLEXTAKÔP: - Sao lại không? Tôi thấy rồi, ông đánh rơi tiền kia kìa!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Toàn thân run rẩy)* - Không, có gì đâu ạ! *(Nói riêng)*. Trời,

nghĩ thế! Được ông nhận tiền, thực vinh dự cho tôi quá rồi. Cố nhiên, tôi đem hết tài hèn sức mọn, lòng nhiệt thành, sốt sắng đối với quan trên... để cố gắng sao cho xứng đáng... *(Đứng dậy, thẳng người theo kiểu đứng nghiêm).* Tôi không dám quấy quả ông nữa. Ông có lệnh gì truyền cho làm không ạ?

KHLEXTAKÔP: - Lệnh gì?

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Tôi muốn nói là ông có lệnh gì truyền cho toà án quận sở tại không ạ?

KHLEXTAKÔP: - Cần gì phải lệnh? Trong lúc này không cần; không, không có lệnh gì. Cám ơn ông.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Chào xong đi ra, nói riêng)* - Thôi, thế là thoát nạn rồi!

---

hoặc Hồi này, lớp XV), y mới bật ra tiếng "Quan lớn". Đó là điều Gôgôn đã chỉ rõ bằng tiếng prêvôxkhôđilenxtvô. Cũng vì cần phải ra vẻ giữ bí mật cho quan thanh tra làm như không biết gì, nên thị trưởng đã ngăn cản vợ con không cho ai hỏi dò Ôxip một cách vụng về. Ở Hồi này, Lớp V, khi Luka Lukích luống cuống quá, thốt ra tiếng "Quan lớn" y cũng sợ hãi hết hồn.

KHLEXTAKÔP: *(Khi Ammôt vừa ra xong)* - Tay chánh án này tốt bụng đấy nhỉ!

LỚP IV

Khlextakôp; chủ sự bưu vụ vào, mặc quan phục đứng thẳng người, tay để lên chuôi kiếm

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Tôi xin hân hạnh tự giới thiệu: Tôi là Spêkin, chủ sự bưu vụ, hàm quan cố vấn pháp viện[1]

KHLEXTAKÔP: - À, kính chào ông. Tôi rất ưa những người vui tính. Mời ông ngồi. Ông vẫn sống ở đây từ trước tới nay, phải không?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Đúng đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - Tôi thích cái thành phố này lắm. Cố nhiên, dân cư không được đông đúc, nhưng cần quái gì? Đây có phải là thủ đô đâu? Có phải không? Đây có phải là thủ đô đâu?

---

(1) Nguyên văn: natvornưi xôviêtnich, một chức quan bậc thứ bảy "quan thất phẩm".

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Dạ, thưa đúng thế đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - Chỉ có thủ đô mới là nơi trai thanh gái lịch, không có những kẻ ngốc nghếch quê mùa. Ông nghĩ thế nào, có phải không?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Bẩm, đúng thế đấy ạ. *Nói riêng* Thế mà Ngài không làm bộ chút nào; Ngài hỏi từng ly từng tý một.

KHLEXTAKÔP: - Nhưng ông có công nhận rằng, trong một thành phố nhỏ, cũng có thể sống sung sướng được không?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Bẩm, đúng thế đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - Theo ý tôi, chỉ cần thế nào, ông biết không? Chỉ cần mọi người kính trọng mình, yêu mến mình thực sự, có phải không?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Bẩm, phải lắm ạ.

KHLEXTAKÔP: - Tôi rất bằng lòng vì ông cũng nghĩ như tôi, thực đấy. Cố nhiên, mọi người sẽ cho tôi là một thằng cha quái gở, nhưng tính tôi nó như thế đấy. *(Nhìn mặt chủ sư bưu vụ, nói riêng)*. Ta thử hỏi vay lão chủ sự bưu vụ này ít tiền

xem sao! *Nói to*. Tôi gặp chuyện bất ngờ quá ông ạ: dọc đường, tôi hết sạch cả tiền. Ông có thể cho tôi mượn ba trăm rúp được chăng?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Sao lại không? Được ông vay tiền, thực là hạnh phúc rất lớn. Thưa ông, đây, xin rất vui lòng. Tôi xin tận tâm tận lực sẵn sàng hầu ông.

KHLEXTAKÔP: - Cám ơn ông lắm. Thú thât, tôi rất sợ khi đi đường phải nhịn ăn nhịn tiêu. Cần gì phải nhịn, ông nhỉ?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Bẩm, đúng thế đấy ạ. *Đứng dậy, thẳng người để tay vào chuôi kiếm*. Tôi không dám ở đây lâu quấy quả ông... Ông có nhận xét gì về công việc ở nhà bưu vụ không ạ?

KHLEXTAKÔP: - Không, không có gì.

Chủ sự bưu vụ chào, đi ra.

KHLEXTAKÔP: *(Hút một điếu xì gà)* - Hình như lão chủ sự bưu vụ này cũng là một thằng cha rất tốt bụng. Ít ra, nó cũng chịu giúp người đấy chứ; mình thích những hạng người như thế.

LỚP V

Khlextakôp; Luka Lukich, y hình như bị người ở ngoài cửa đẩy vào. Đằng sau y có tiếng nói nghe khá rõ: "Việc gì mà sợ?".

LUKA LUKICH: *(Đứng thẳng nhưng người vẫn run; tay để lên kiếm* - Tôi xin hân hạnh tự giới thiệu: tôi là Khlôpôp, kiểm học, hàm quan cố vấn thực thụ[1]

KHLEXTAKÔP: - À, kính chào ông. Mời ông ngồi, mời ông ngồi! Hút điếu xì gà nhé? *Đưa một điếu xì gà ra mời.*

LUKA LUKICH: *(Ngập ngừng, nói một mình)* - Thế mới rầy! Mình thật không ngờ Ngài lại mời... Có nên nhận hay không?

KHLEXTAKÔP: - Này, cầm lấy, cầm lấy! Xì gà này cũng khá đấy. Cố nhiên, bằng sao được xì gà Pêtecbua. Bố ạ, ở thủ đô, tôi hút hạng xì gà hai mươi nhăm rúp một trăm điếu kia, mỗi khi hút xong một

---

(1) Nguyên văn: lituliacnuı xoviêtnich, một chức quan bậc chín "cửu phẩm".

điếu, cứ muốn hôn ngay ngón tay ấy. Lửa đây, hút đi. *Đưa ngọn nến cho Luka Lukich.*

LUKA LUKICH: *(Thử hút, nhưng run quá)*

KHLEXTAKÔP: - Kìa, sao lại hút đầu ấy!

LUKA LUKICH: *(Hoảng sợ, đánh rơi điếu xì gà, nhổ xuống đất, giơ tay lên, nói một mình)* - Con khỉ! Lúc nào cũng rụt rè như cái thằng chết tiệt thế này, hỏng bét cả!

KHLEXTAKÔP: - Tôi trông ông không phải tay nghiện xì gà. Còn tôi, xin thú thực: đó là chỗ yếu của tôi. Cũng như đối với phái đẹp ấy mà, tôi không tài nào có thể lãnh đạm được. Còn ông, ông thích loại phụ nữ nào, tóc đen hay tóc vàng?

LUKA LUKICH: *(Hết sức lúng túng, không biết trả lời sao).*

KHLEXTAKÔP: - Nói thật đi, tóc đen hay tóc vàng?

LUKA LUKICH: - Bẩm, không dám biết ạ.

KHLEXTAKÔP: - Không được, không được, sao lại chối quanh thế! Tôi nhất định muốn biết sở thích của ông.

LUKA LUKICH: - Tôi xin mạn phép trình bày... *Nói*

riêng. Chết thật, không biết nói năng ra làm sao...

KHLEXTAKÔP: - Ề! Ề! Ông không muốn nói. Chắc rằng đã có con bé tóc đen nào cho ông ăn bùa mê rồi. Thú đi, ăn bùa mê rồi chứ gì?

LUKA LUKICH: *(Im lặng)*

KHLEXTAKÔP: - Ề! Ề! Mặt ông đỏ dừ, trông kìa, trông kìa! Sao chẳng nói năng gì cả thế?

LUKA LUKICH: - Lúng túng quá,... thưa qua... quan lớn... cụ lớn... *(Nói riêng)*. Chết, ăn nói như thế bỏ mẹ!

KHLEXTAKÔP: - Lúng túng hử? Đúng rồi, mắt tôi có một cái gì hay làm người ta đâm rụt rè. Ít ra tôi cũng biết là không có một cô ả nào có thể cưỡng lại cặp mắt của tôi. Có phải không?

LUKA LUKICH: - Dạ, bẩm đúng lắm ạ.

KHLEXTAKÔP: - Này, tôi đi đường gặp chuyện bất ngờ quá ông ạ: dọc đường, tôi hết sạch cả tiền. Ông có thể cho tôi vay ba trăm rúp được không?

LUKA LUKICH: *(Lục tìm trong túi, nói một mình)* -

Không sẵn tiền thì thật là rầy rà! À, có đây rồi, có đây rồi. *(Rút tiền, đưa ra, run lẩy bẩy).*

KHLEXTAKÔP: - Cám ơn ông lắm.

LUKA LUKICH: *(Đứng thẳng người, tay để lên kiếm)* - Tôi không dám ở đây quấy quả ông lâu nữa ạ.

KHLEXTAKÔP: - Chào ông nhé.

LUKA LUKICH: *(Đi nhanh, gần như chạy, nói riêng)* - Chà, ơn Bề trên! Có lẽ hắn không đến thăm trường học nữa.

LỚP VI

KHLEXTAKÔP; ACTÊMY FILIPPÔVICH, ĐỨNG NGHIÊM, TAY ĐỂ LÊN KIẾM

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Xin hân hạnh tự giới thiệu: tôi là Zemlianka, quản lý Viện tế bần, hàm quan cố vấn pháp viện.

KHLEXTAKÔP: - Chào ông, kính mời ông ngồi.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Tôi đã được vinh dự theo hầu ông, và lại thân đứng ra tiếp đón khi ông đến thăm Viện tế bần do tôi quản lý ạ.

KHLEXTAKÔP: - À, phải, tôi nhớ rồi. Bữa ăn ông thết hôm đó ngon tuyệt.

ACTÊMY FILIPPÔVICH:- Tôi rất lấy làm vui sướng được cố gắng phục sự quốc gia ạ.

KHLEXTAKÔP: - Tôi thú thật có nhược điểm là thích ăn ngon. Này ông, xin ông cho biết, hình như hôm qua ông hơi thấp hơn thì phải, có phải không?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Rất có thể ạ. *(Im lặng một chút)*. Tôi dám nói là đã hy sinh tất cả để sốt sắng làm tròn nhiệm vụ đấy ạ. *Xích ghế lại gần Khlextakôp, nói nhỏ.* Viên chủ sự bưu vụ ở đây chẳng chịu làm gì cả: mọi công việc đều bị đình đốn, thư từ công văn bị chậm trễ... Ông cứ thử để ý điều tra thì sẽ rõ. Viên chánh án vừa đến đây trước tôi cũng vậy, hắn chỉ đi săn thỏ, nuôi chó trong chỗ làm việc, còn về hạnh kiểm hắn thì... tôi phải nói ra điều này trước mặt ông cũng vì quyền lợi của quốc gia, mặc dầu hắn ta có họ với tôi, lại là bạn thân của tôi, hạnh kiểm hắn ta xấu ghê lắm; ở đây có một tên địa chủ

là Đôpchinxky, người mà ông cũng đã vừa trông thấy; thế này chứ ạ, thằng Đôpchinxky cứ vừa bước ra khỏi nhà để đi đâu là chánh án đã mò ngay đến với vợ Đôpchinxky. Tôi xin sẵn sàng thề... Ông cứ chú ý nhìn lũ con thằng Đôpchinxky mà xem: không đứa nào giống thằng Đôpchinxky, nhưng tất cả, ngay đến đứa con gái út, cũng giống viên chánh án như tạc.

KHLEXTAKÔP: - Ông cứ nói nữa đi! Thực là chuyện tôi không bao giờ ngờ tới.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Còn viên kiểm học nữa ạ. Tôi không hiểu tại sao quan trên lại tín nhiệm hắn, trao cho hắn chức ấy. Hắn tệ hại hơn một tên cách mạng quá khích[1] đấy ạ: hắn ta làm cho thanh niên tiêm nhiễm những tư tưởng, những nguyên tắc không chính thống, độc hại đến nỗi khó mà tả được. Nếu ông hạ lệnh, tôi xin viết hết cả

(1) Nguyên văn là iakôbiniet (jacobin trong tiếng Pháp), tên chỉ những người cách mạng tả phái, đại diện cho quyền lợi của nhân dân lao động trong Cách mạng Pháp 1789

những điều trên ra giấy, để trình bày ông xem cho rõ hơn.

KHLEXTAKÔP: - Tốt lắm, cứ viết ra giấy. Tôi vui lòng lắm. Ông biết không, một khi buồn rỗi, tôi thích đọc những chuyện buồn cười, ngộ nghĩnh... Tên họ ông là gì nhỉ? Tôi cứ hay quên.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Zemlianka ạ

KHLEXTAKÔP: - À, phải, Zemlianka. Vậy, xin ông cho biết, ông có cháu chưa đấy?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Cố nhiên là có rồi ạ. Năm đứa: hai cháu đã đến tuổi trưởng thành.

KHLEXTAKÔP: - Ra thế: trưởng thành rồi! Thế chúng thế nào, ra làm sao?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Có lẽ ông muốn hỏi tên các cháu, phải không ạ?

KHLEXTAKÔP: - Phải, tên các cháu là gì?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Thằng Nicolai này, thằng Ivan, con Elizavêta, con Maria và con Pêrêpêtuia.

KHLEXTAKÔP: - Tên hay lắm.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Tôi không dám ở đây

quấy quả ông, làm mất thì giờ quý báu của ông dành cho những nhiệm vụ thiêng liêng... *(Chào Khlextakôp, định đi ra).*

KHLEXTAKÔP: *(Đi theo tiễn)* - Không, không hề gì. Tất cả những điều ông vừa nói, thực là rất ngộ, rất buồn cười. Tôi mong một lần khác ông cũng... Tôi thích những chuyện ấy lắm. *Đi trở lại, xong lại mở cửa, kêu sau lưng Actêmy* - Ê, này ông! Tên ông là gì nhỉ? Tôi cứ quên mãi tên ông và tên ông cụ nhà ta[1].

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Actêmy Filippôvich ạ.

KHLEXTAKÔP: - Ông làm ơn, ông Actêmy Filippôvich, tôi gặp một việc bất ngờ: dọc đường, tôi hết nhẵn cả tiền. Ông có sẵn tiền không, cho tôi vay độ bốn trăm rúp?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Có đây ạ.

KHLEXTAKÔP:- May quá. Cám ơn ông hết sức.

---

(1) Người Nga chỉ dùng một số tên nhất định. Vì vậy, muốn cho khỏi lẫn người nọ với người kia, họ phải để tên cha giữa tên mình và họ mình.

LỚP VII

KHLEXTAKÔP, BÔPCHINXKY và ĐÔPCHINXKY

BÔPCHINXKY: - Tôi xin hân hạnh tự giới thiệu: tôi là dân ở thành phố này, tên là Piôt, con ông Ivan, họ Bôpchinxky.

ĐÔPCHINXKY: - Tôi là địa chủ Piôt, con ông Ivan, họ Đôpchinxky.

KHLEXTAKÔP: - À, phải, trước đây tôi đã gặp các ông rồi. Hình như hôm ấy ông này ngã thì phải; thế nào, mũi ông bây giờ ra sao?

BÔPCHINXKY: - Đội ơn Bề trên! Xin ông đừng lo: đóng vảy rồi ạ, bây giờ đã hoàn toàn đóng vảy rồi ạ.

KHLEXTAKÔP: - Tốt lắm, đóng vảy rồi. Tôi bằng lòng lắm... *(Đột nhiên, hỏi dõng dạc)* - Các ông có tiền không nhỉ?

BÔPCHINXKY: - Tiền ạ? Tiền gì kia ạ?

KHLEXTAKÔP: - Cho tôi vay độ một nghìn rúp.

BÔPCHINXKY: - Tôi không đủ số tiền ấy, tôi xin thề. Anh Piôt Ivanôvich, anh có tiền không?

ĐÔPCHINXKY: - Tôi không có sẵn trong người. Vì tiền của tôi, nếu ông muốn rõ, đều gửi tất cả ở Hội bần dân cứu tế của Quốc gia kia ạ.

KHLEXTAKÔP: - Được, nếu không có một nghìn thì độ một trăm rúp cũng được.

BÔPCHINXKY: *(Lục lọi các túi)* - Anh Piôt Ivanôvich, anh có một trăm rúp không? Tôi chỉ có bốn chục tất cả thôi.

ĐÔPCHINXKY: *(Nhìn vào trong ví)* - Có hai mươi nhăm rúp tất cả thôi.

BÔPCHINXKY: - Tìm kỹ hơn nữa xem, Piôt Ivanôvich! Tôi biết ở túi anh kia kìa, túi bên phải ấy, có một kẽ nhỏ, giấy bạc nó lọt vào kẽ ấy lắm đấy.

ĐÔPCHINXKY: - Thật không còn, trong kẽ cũng không còn.

KHLEXTAKÔP: - Này, thôi cũng được. Nhân tiện thì hỏi vay mà thôi. Tốt lắm, ừ thì sáu mươi nhăm rúp. Thế thôi cũng được. *(Nhận tiền)*.

ĐÔPCHINXKY: - Tôi xin mạn phép hỏi ý kiến ông về một trường hợp cũng khá rắc rối.

KHLEXTAKÔP: - Việc gì thế?

ĐÔPCHINXKY: - Một việc gia đình khá rắc rối: đứa con đầu lòng của tôi, xin ông rõ cho, ra đời trước khi tôi lấy vợ.

KHLEXTAKÔP: - Thật à?

ĐÔPCHINXKY: - Đầy là nói như thế mà thôi: Nhưng nó thực là con của tôi, như tôi đã cưới vợ rồi mẹ nó mới đẻ ra nó ấy; sau đó, tôi đã làm lễ cưới mẹ cháu theo đúng pháp luật, cho mọi việc được ổn thoả. Ngày nay, xin ông xét cho, tôi muốn cháu nó hoàn toàn trở thành con của tôi, theo đúng pháp luật, và cũng được gọi là Đôpchinxky như tôi.

KHLEXTAKÔP: - Tốt lắm, cứ gọi nó là Đôpchinxky! Có thể được lắm.

ĐÔPCHINXKY: - Nhẽ ra không dám quấy quả ông, tiếc cái cháu nó có nhiều khả năng lắm. Cháu còn bé như thế nhưng có triển vọng sau này làm nên to; nó đã học nhiều bài thơ, đọc cứ thuộc lầu đi; nếu nó vớ được con dao con nào ở đâu, lập tức nó làm ngay những chiếc xe

nhỏ, cứ khéo như là làm xiếc ấy. Anh Piôt Ivanôvich đây có biết.

BÔPCHINXKY: - Dạ, nó có nhiều tài lắm thực ạ.

KHLEXTAKÔP: - Được lắm, được lắm: tôi sẽ cố gắng về việc này, tôi sẽ nói... tôi hy vọng... mọi viêc sẽ xong xuôi cả, được, phải. *(Quay ra nói với Bôpchinxky).* Còn ông, có muốn nói gì với tôi không?

BÔPCHINXKY: - Có chứ ạ, tôi cũng xin ông giúp cho một việc rất nhỏ.

KHLEXTAKÔP: - Nhưng việc gì, nói về cái gì?

BÔPCHINXKY: - Xin kính cẩn thưa ông rõ, khi nào ông về Pêtecbua, xin ông nói giùm để tất cả các quan lớn ở đấy biết, các vị nguyên lão nghị viện, các vị đô đốc... rằng thưa cụ lớn, thưa đức ông, ở cái thành phố ấy, có anh Piôt Ivanôvich Bôpchinxky ạ.

KHLEXTAKÔP: - Được lắm.

BÔPCHINXKY: - Và nếu ông có dịp gần Hoàng thượng, cũng xin nói với Hoàng thượng cho rằng, tâu Hoàng đế tối cao, người ta đồn rằng ở thành phố ấy cỏ tên Piôt Ivanôvich Bôpchinxky ạ.

KHLEXTAKÔP: - Được lắm.

BÔPCHINXKY: - Xin lỗi ông, thực quấy quả ông quá.

ĐÔPCHINXKY: - Xin lỗi ông, thực quấy quả ông quá.

KHLEXTAKÔP: - Không hề gì, không hề gì. Tôi bằng lòng lắm. *(Lấy tay ra hiệu đuổi họ ra).*

LỚP VIII

KHLEXTAKÔP một mình

Ở đây thực có nhiều quan lại. Kỳ quái, hình như bọn chúng cho mình là một nhà chính khách. Chắc hôm qua say, mình đã loè bịp gì chúng. Thật là một lũ ngu như bò! Ta phải viết thư ngay về Pêtecbua cho cha Rẻ-lau[1] biết tất cả chuyện này. Nó cũng thường viết lách lăng nhăng dăm ba bài báo; để cho nó đả cẩn thận bọn này một chuyến. Ê này, Ôxip, đưa giấy, mực ra đây cho tao! *(Ôxip thò đầu qua cửa,*

---

(1) Nguyên văn là Triapitskin, do chữ triapisnich "lái buôn rẻ rách" mà đặt ra. Cái tên này, như vậy có nghĩa là "một thằng cha viết báo tồi", "một thằng viết cho những tờ lá cải".

nhìn vào, nói): "Có ngay". Chà, cái thằng cha Rẻ-lau này, nếu ai có chuyện gì tức cười thì liệu hồn, đến ngay bố đẻ nó, nó cũng đưa lên báo, chẳng tha; nó lại là tay hám tiền nữa chứ. Tuy vậy, bọn quan lại này cũng tốt bụng: chúng nó chịu cho mình vay tiền, kể ra cũng là có một cái khía cạnh khá đấy. Ta thử coi lại xem được bao nhiêu tiền nào. Đây là ba trăm của lão chánh án này, chủ sự bưu vụ ba trăm này, thành sáu trăm, bảy trăm, tám trăm; khiếp, tờ giấy bạc này cáu những ghét! Tám trăm, chín trăm... Ồ! Hơn một nghìn. Chà, anh quan ba ơi, tôi mà vớ được anh bây giờ thì phải biết nhau!

LỚP IX

KHLEXTAKÔP; ÔXIP mang giấy, mực

KHLEXTAKÔP: - Này, trông xem, thằng ngốc kia, chúng nó tiếp đãi tao thế nào! *Bắt đầu viết thư.*

ÔXIP: - Phải, thật là đội ơn Bề trên! Nhưng, cậu Ivan Alêchxanđrôvich, cậu có biết cái này không?

KHLEXTAKÔP: *(Viết)* - Cái gì?

ÔXIP: - Chuồn ngay khỏi nơi này đi, cậu ạ. Tôi cam đoan với cậu là đã đến lúc phải chuồn rồi.

KHLEXTAKÔP: *(Viết)* - Ngu thật! Vì lẽ gì phải đi kia chứ?

ÔXIP: - Vì thế này ạ: mình cần quách gì bọn chúng nữa! Cậu ở đây chơi bời hai ngày, thế là đủ rồi. Còn giao thiệp với bọn chúng lâu làm gì nữa! Kệ xác chúng nó! Nếu không, có thể xảy ra chuyện lôi thôi đấy: một thằng cha nào khác có thể đến đây. Cậu Ivan Alêchxanđrôvich ạ, ngựa ở đây khá lắm, thực đấy: ta mà phóng đi thì phải biết!...

KHLEXTAKÔP: *(Vẫn viết)* - Không. Tao còn muốn ở lại đây. Ngày mai sẽ hay.

ÔXIP: - Ở đến mai làm gì! Thôi cậu ạ, xin cậu, ta đi ngay bây giờ đi. Mặc dầu ở đây họ tiếp đón cậu đàng hoàng thật đấy, nhưng đi ngay vẫn hơn. Tôi chắc

họ lầm cậu với người khác; vả lại cứ kềnh càng như thế này, cụ bô nổi điên lên cho mà xem... Ta đi bây giờ khoái lắm, thực đấy. Tôi chắc họ sẽ đưa ngựa quý cho ta dùng.

KHLEXTAKÔP: *(Viết)* - Ừ, được. Nhưng hãy mang cho tao cái thư này đi đã, nhớ lấy cả giấy thông hành nữa nhé. Làm thế nào bắt chúng phải đưa ngựa tốt cho mình. Nói bọn đánh xe biết tao sẽ cho chúng tiền, nếu chúng đánh ngựa chạy nhanh như mang tin quân sự ấy!... Bảo chúng nó phải hát lên vài bài nữa nhé!... *(Tiếp tục viết)*. Mình có thể đoán trước được bộ mặt thằng cha Rẻ - lau; nó sẽ cười đến vỡ bụng ra mà chết mất. ..

ÔXIP: - Thưa cậu, tôi sẽ bảo một thằng tớ ở đây mang thư cho cậu; tôi đi thu xếp hành lý để khỏi mất thì giờ, như vậy hơn.

KHLEXTAKÔP: *(Viết)* - Được, nhưng mang cho tao ngọn nến đã.

ÔXIP: *(Ra, và nói vào trong hậu trường)* - Ê, người anh em, nghe đây! Mang cái thư này ra nhà bưu vụ và bảo chủ sự bưu

vụ nhận thư không cần tiền tem nhé, bảo ông ta xếp ngay cho ông chủ tớ một cỗ xe ba ngựa loại tốt nhất ấy, loại đặc biệt mang công văn thượng khẩn ấy; còn tiền thuê xe bảo chủ tớ không trả đâu; tiền thuê xe tính vào ngân quỹ quốc gia. Mọi việc phải làm nhanh nhanh lên, nếu không, ông chủ nổi giận đấy, nghe chưa. Khoan, hãy đợi đấy, thư viết chưa xong.

KHLEXTAKÔP: *(Tiếp tục viết)* - Không biết thằng cha bây giờ ở chỗ nào, phố Nhà bưu vụ hay phố Hàng Đậu? Thằng cha cũng hay đổi chỗ ở luôn để quịt tiền nhà. Thôi, ta cứ viết bừa là phố Nhà bưu vụ. *(Gấp thư, đề phong bì)*.

ÔXIP: *(Mang nến vào. Khlextakôp dán thư, gắn si. Cùng lúc ấy, nghe tiếng Đecjimorđa:)* "Đi đâu, lão râu xồm này[1]. Người ta đã bảo cho anh biết là không ai được phép vào kia mà".

KHLEXTAKÔP: *(Đưa thư cho Ôxip)* - Này, mang đi.

TIẾNG các nhà buôn - Cho chúng tôi vào, bố ơi! Bố

---

(1) Chỉ có dân buôn mới để râu cằm. Nicôlai I hạ lệnh cho quan lại, viên chức không được để râu cằm.

không thể ngăn cản chúng tôi được. Chúng tôi đến có việc...

TIẾNG Đecjimorđa - Cút ngay, cút ngay! Ngài không tiếp, Ngài đang ngủ. *Tiếng ồn ào ngày càng to.*

KHLEXTAKÔP: - Ôxip, cái gì ngoài ấy thế? Ra xem cái gì ầm lên như vậy.

ÔXIP: *(Nhìn qua cửa sổ)* - Có bọn nhà buôn nào ấy muốn vào, nhưng anh cảnh sát không cho vào. Họ phất những tờ giấy, chắc họ gặp cậu.

KHLEXTAKÔP: *(Lại gần cửa sổ)* - Này, các bạn, cái gì đấy?

TIẾNG Bọn NHÀ BUÔN: - Chúng tôi đến kêu quan lớn rủ lòng thương! Thưa cụ lớn, xin ra lệnh cho nhận đơn khiếu nại ạ!

KHLEXTAKÔP: - Cho họ vào, cho vào! Mặc cho họ vào. Ôxip, ra nói với họ rằng để cho họ vào. *Ôxip ra.*

KHLEXTAKÔP: *(Nhận đơn khiếu nại qua cửa sổ, mở một lá, đọc)* - "Kính trình Cụ lớn tối cao Đèn trời soi xét! Tôn ông sở Tài chính, đơn của Apđulin"... Quỷ thật: chẳng hiểu quan tước này là cái gì!

LỚP X

KHLEXTAKÔP

các nhà buôn mang theo một hòm rượu vang và những bánh đường.

KHLEXTAKÔP: - Muốn gì, các bạn?

NHÀ BUÔN: - Chúng con rập đầu kêu cửa quan lớn.

KHLEXTAKÔP: - Nhưng các ông muốn gì?

NHÀ BUÔN: - Quan lớn Ngài cứu chúng con! Chúng con bị ức hiếp nhiều quá, không biết kêu vào đâu.

KHLEXTAKÔP: - Ai ức hiếp các ông?

Một NHÀ BUÔN: - Bẩm, toàn là do viên thị trưởng sở tại. Thưa quan lớn, từ xưa tới nay chưa từng có một viên thị trưởng nào như thế. Hắn làm chúng con khổ nhục oan ức không thể tả được. Hắn trưng dụng nhà cửa của chúng con một cách bừa bãi để cho lính ở, đến nước chúng con chỉ còn cách chui đầu vào thòng lọng cho xong đời. Hắn không có đạo đức nhân nghĩa gì. Hắn nắm râu chúng con, bảo: "Thằng này, đồ mọi rợ!" Nào chúng con có dám từ chối

không cho hắn cái gì, để hắn bực mình đâu; chúng con bao giờ cũng làm theo lệnh hắn: như việc cung cấp áo dài cho vợ và con gái hắn, thật chúng con không dám phản đối gì. Nhưng, thưa quan lớn xét, bao nhiêu cũng không vừa lòng hắn. Hắn đến cửa hàng chúng con gặp gì lấy nấy, tất cả, thế chứ lị! Trông thấy một tấm dạ ư, hắn liền bảo "Ê, này bạn, dạ tốt đấy nhỉ; cho mang lại nhà tớ nhé!" Thế là chúng con phải mang đến; mà tấm dạ ít nhất cũng dài tới năm mươi ác-sin chứ không kém.

KHLEXTAKÔP: - Thật ư? Chà đúng là một thằng bịp bợm.

NHÀ BUÔN: - Trời ơi! Thật chưa ai từng thấy một viên thị trưởng nào như hắn nữa. Thấy hắn tới cửa hàng là chúng con phải cất giấu tất. Không nói những vật quý giá, đồ hỏng đồ nát gì hắn cũng lấy; ô mai để trong thùng đã bảy năm, thằng nhỏ coi cửa hàng cũng chẳng thèm ăn, thế mà hắn bốc hàng nắm,

nhét đầy túi như thế này này. Ngày lễ sinh nhật hắn là ngày Thánh Antôn; hôm đó ấy à, có gì cũng phải mang biếu hắn tất, cả những thức hắn chẳng dùng làm gì được. Nhưng thế chưa đủ, còn phải cho hắn nữa kia: hắn bảo ngày Thánh Ônufi cũng là ngày lễ của hắn. Biết làm sao được? Lại phải mang quà đến mừng hắn vào ngày Thánh Ônufri.

KHLEXTAKÔP: - Thế ra đồ ăn cướp chứ còn gì nữa!

NHÀ BUÔN: - Ôi, vậy mà nếu thử cãi lại hắn, là hắn sẽ cho cả một trung đoàn tới đóng ở mình. Nếu lại chống hắn nữa thì hắn ra lệnh đóng cửa hàng, hắn bảo: "Tôi không bắt anh chịu đòn, tôi không tra tấn anh, luật pháp cấm làm chuyện đó, nhưng anh bạn thân mến ơi, tôi chỉ cho anh ăn cá mắm thôi".

KHLEXTAKÔP: - Chà, quân kẻ cướp! Thật đáng cho đi đầy ở Xibiri!

NHÀ BUÔN: - Dạ, xin quan lớn tống hắn đi đâu cũng tốt cả, miễn là cho hắn tới chỗ

nào xa xa nơi này một tí. Bẩm quan phụ mẫu, xin Ngài đừng chê bánh mì và muối(1) của chúng con. Chúng con mang bánh đường và một hòm rượu vang này đến mừng Ngài đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - Không, sao lại nghĩ thế; tôi không bao giờ ăn hối lộ đâu nhé. Nhưng giá các ông cho tôi vay độ ba trăm rúp, thì đó lại là chuyện hoàn toàn khác: tôi có thể nhận tiền cho vay được.

NHÀ BUÔN: - Bẩm quan phụ mẫu, được ạ. *Lấy tiền ra*. Nhưng ba trăm thì có đáng kể vào đâu! Xin Ngài cầm lấy năm trăm; chỉ cần ngài giúp cho thôi ạ.

KHLEXTAKÔP: - Được, tiền vay thì tôi không nói gì; tôi xin cầm.

NHÀ BUÔN: *(Để tiền lên một cái khay bằng bạc, đưa cho hắn)*. Xin Ngài nhận cả cái khay này nhân thể.

KHLEXTAKÔP: - Ừ, cái khay thì có thể nhận được.

NHÀ BUÔN: *(Chào)* - Còn số đường này, xin Ngài cũng nhận cả cho.

---

(1) Phong tục người Nga, tặng bánh mì và muối là tỏ lòng quý khách.

KHLEXTAKÔP: - Ồ, không! Tôi không nhận một thứ hối lộ gì..

ÔXIP: - Thưa đại nhân, sao Ngài lại không nhận? Xin Ngài cứ nhận: đi đường, cái gì cũng dùng vào việc được. Đưa bánh đường và rượu vang cho tôi! Đưa cả đây! Cái gì cũng tốt! Gì thế này? Sợi dây à? Đưa sợi dây đây! Dọc đường, sợi dây cũng có ích chứ: có thể dùng để buộc xe nếu nhỡ ra xe gãy, hay dùng để buộc cái gì chẳng được.

NHÀ BUÔN: - Bẩm quan lớn, đèn trời soi xét, xin Ngài ra ân cho chúng con. Nếu Ngài không xem đơn mà cứu giúp chúng con, thì thật chúng con không biết số phận sẽ ra làm sao: chúng con chỉ còn đường treo cổ lên thôi ạ!

KHLEXTAKÔP: - Nhất định tôi sẽ giúp, nhất định tôi sẽ cố gắng. *(Bọn nhà buôn ra; có tiếng mấy người đàn bà):* "Không, anh không có quyền ngăn cản tôi! Tôi sẽ kêu thẳng lên Ngài để Ngài trị anh. Anh không được đẩy người ta như thế!"

KHLEXTAKÔP: - Ai đấy? *(Lại gần cửa sổ)*. Này bà kia, cái gì đấy?

TIẾNG HAI NGƯỜI ĐÀN BÀ: - Bẩm quan phụ mẫu, xin Ngài thương chúng tôi! Xin quan lớn ra lệnh cho chúng tôi được vào kêu lên quan lớn.

KHLEXTAKÔP: *(Nói qua cửa sổ)* - Cho họ vào.

LỚP XI

KHLE TAKÔP, VỢ THỢ KHOÁ, VỢ MỘT VIÊN HẠ SĨ QUAN

VỢ THỢ KHOÁ: *(Quỳ xuống chào)* - Lạy Ngài thương xót!

VỢ ĐỘI - Lạy Ngài thương xót...

KHLEXTAKÔP: - Các bà là ai?

VỢ ĐỘI - Tôi là vợ Ivanôp, đội nhà binh ạ.

VỢ THỢ KHOÁ: - Bẩm quan phụ mẫu, tôi là Fêvrônia Pêtrôpna Pôsliôpkina, vợ thợ khoá, có cửa hàng tại đây ạ...

KHLEXTAKÔP: - Các bà đứng dậy, nói lần lượt. Bà này muốn gì?

VỢ THỢ KHOÁ: - Lạy Ngài thương xót: tôi rập đầu trước cửa Ngài, xin Ngài phạt lão thị trưởng! Xin trời ra tai giáng hoạ cho các thằng ăn cướp ấy, làm cho nó, vợ con nó, ông chú bà bác, ông cậu bà cô nhà nó, cả nhà cả ổ cái giống nhà nó bị chết tiệt đi.

KHLEXTAKÔP: - Nhưng lão làm gì bà?

VỢ THỢ KHOÁ: - Lão ra lệnh cho cắt tóc trán[1] chồng tôi để bắt chồng tôi đi lính; nhưng có phải đến lượt chồng tôi đi đâu! Đồ khốn kiếp thế đấy! Mà theo luật thì lão không có quyền được bắt chồng tôi: ông ấy đã có vợ rồi kia mà!

KHLEXTAKÔP: - Sao lão ta lại có thể bắt chồng bà đi được!

VỢ THỢ KHOÁ: - Lão cứ bắt đi, đồ khốn kiếp thế đấy, lão cứ bắt đi! Cái thằng trời đánh thánh vật hết kiếp này đến kiếp khác! Nếu lão còn bà cô bà dì thì xin trời làm cho bà cô bà dì lão khốn khổ khốn nạn

---

(1) Chính quyền nước Nga hồi ấy cắt tóc trán những người bị bắt đi lính để ngăn ngừa họ trốn.

không ngóc đầu lên được; thật là đồ chó chết! Nếu lão còn bố thì xin trời làm cho bố lão chết lòi ruột lòi gan, hay ăn vội nuốt vàng tắc họng lại mà chết; đồ khốn kiếp thế đấy! Đúng ra là đến lượt con lão thợ may phải đi lính kia, cái thằng này lại hay nát rượu, nhưng bố mẹ nó đấm họng cho lão thị trưởng một món lễ sụ, thế là lão quay ra bắt thằng con mụ lái buôn Pantêlêiêva; mụ Pantêlêiêva liền dâng ngay cho vợ lão ba tấm vải, thế là lão lần đến nhà tôi; lão bảo: "Mụ cần quách gì cái thằng chồng mụ, nó có được việc gì cho mụ đâu". Phải, tôi cũng biết thế, nhưng chồng tôi có được việc cho tôi hay không thì mặc kệ tôi chứ; đồ khốn kiếp thế đấy. Lão lại nói: "Chồng mụ là thằng ăn cắp: nếu bây giờ nó chưa ăn cắp thì sau này nó sẽ ăn cắp, đằng nào cũng là ăn cắp cả, rồi sang năm người ta cũng đến bắt nó nhập ngũ thôi". Đồ khốn kiếp thế đấy; vậy là tôi mất chồng à! Tôi đàn bà chân yếu tay mềm, biết làm thế nào!

Thật là đồ bần tiện! Cầu trời cho cả họ nhà lão phải xuống âm ty địa ngục; nếu lão còn mẹ vợ thì cầu trời cho mẹ vợ lão...

KHLEXTAKÔP: - Được rồi, được rồi. Thế còn bà này? *(Đuổi bà vợ thợ khoá ra)*.

VỢ THỢ KHOÁ: - Lạy quan phụ mẫu, Ngài đừng quên con, Ngài thương con! *(Đi ra)*.

VỢ ĐỘI - Bẩm Ngài, tôi cũng đến kiện viên thị trưởng...

KHLEXTAKÔP: - Thế bà đến kêu về việc gì? Nói ngắn thôi.

VỢ ĐỘI - Bẩm Ngài, lão đánh tôi.

KHLEXTAKÔP: - Sao?

VỢ ĐỘI - Bẩm quan phụ mẫu, lão nhầm! Các bà ấy đánh nhau ngoài chợ. Lính cảnh sát đến chậm, bắt ngay tôi. Thế là họ nọc tôi ra đánh đến nỗi hai ngày tôi không ngồi được.

KHLEXTAKÔP: - Bây giờ biết làm thế nào được!

VỢ ĐỘI - Đã đành không biết làm thế nào. Nhưng lão đã nhầm thì bắt lão phải bồi thường cho tôi chứ. Dịp may, tôi

chẳng chịu bỏ đâu; mà, bây giờ tôi cũng đang cần tiền lắm.

KHLEXTAKÔP: - Được rồi, được rồi. Thôi đi đi, đi đi. Tôi sẽ ra lệnh thu xếp việc này. *(Qua cửa sổ, thấy những bàn tay cầm đơn giơ lên)*. Lại còn ai ở kia nữa thế này! *(Lại gần cửa sổ)*. Tôi không nhận đâu, không tiếp đâu! Không thể tiếp được nữa. Không thể được. *(Trở lại)*. Khỉ thật, họ quấy rầy mình! Ôxip, không được cho ai vào.

ÔXIP: *(Kêu qua cửa sổ)* - Thôi đi đi, đi đi! Hết giờ rồi, mai lại! *(Cửa mở, một người vào, mặc áo khoác bằng lông cừu, râu không cạo, môi sưng vều, má bị băng. Đằng sau hắn, xa một chút, có mấy người khác)*.

ÔXIP: - Ra, ra! Vào đây làm gì. *(Lấy tay để vào bụng người trên, đẩy hắn ra phòng ngoài, rồi cùng theo ra. Cửa đóng lại)*.

LỚP XII

KHLEXTAKÔP và MARIA ANTÔNÔPNA

MARIA ANTÔNÔPNA: - Á!

KHLEXTAKÔP: - Thưa cô, việc gì cô hốt hoảng như vậy?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Không, tôi có hốt hoảng đâu.

KHLEXTAKÔP: *(Làm điệu bộ)* - Xin lỗi cô, thưa cô, tôi rất sung sướng được cô nhận là một người... Tôi hỏi điều này khí không phải: cô định đi đâu đấy ạ?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Thật, tôi không đi đâu cả ạ.

KHLEXTAKÔP: - Ờ, vì lẽ gì cô lại không đi đâu?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Tôi nghĩ không biết mợ tôi có ở đây không...

KHLEXTAKÔP: - Không, tôi muốn biết vì lẽ gì cô lại không đi đâu kia mà?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Tôi làm phiền ông. Ông đang bận nhiều việc quan trọng.

KHLEXTAKÔP: *(Làm điệu bộ)* - Đôi mắt cô còn hơn tất cả mọi việc quan trọng trên đời. Cô có làm phiền gì tôi đâu; tuyệt nhiên không làm phiền gì. Trái lại, cô đã mang lại đây niềm vui sướng cho tôi.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Ông ăn nói thật đúng ra người thủ đô.

KHLEXTAKÔP: - Tôi ăn nói như vậy đối với người

diễm lệ như cô. Tôi không biết có dám đánh bạo được cái hân hạnh[1] mời cô ngồi xuống cái ghế này không đấy ạ. Nhưng không, cô ngồi ghế này thật không xứng, phải ngồi lên ngai vàng kia.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Thật tôi không biết... Có lẽ tôi phải đi. *(Ngồi xuống)*.

KHLEXTAKÔP: - Cô có cái khăn choàng đẹp quá nhỉ!

MARIA ANTÔNÔPNA: - Các ông cứ hay giễu cợt những người quê mùa ở tỉnh nhỏ để làm trò cười thôi.

KHLEXTAKÔP: - Thưa cô, tôi tha thiết muốn được làm chiếc khăn này của tôi biết bao nhiêu, để được ôm choàng lấy cái cổ trắng như hoa huệ kia.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Tôi thật không hiểu ông định nói gì: cái khăn này thì có gì... hôm này thời tiết lạ quá nhỉ?

KHLEXTAKÔP: - Thưa cô, chẳng có thời tiết nào bằng cặp môi cô hết.

---

(1) Lối nói kiểu cách rởm, chịu ảnh hưởng của tiểu thuyết "lãng mạn" rẻ tiền

MARIA ANTÔNÔPNA: - Ông chỉ được cái hay nói thế thôi... Tôi muốn được ông viết cho vài câu thơ gì đó vào cuốn an bom của tôi, để làm kỷ niệm, như vậy tốt hơn. Chắc ông thuộc nhiều thơ lắm.

KHLEXTAKÔP: - Thưa cô, cô muốn gì tôi cũng xin chiều ý ngay. Cô cứ ra lệnh; cô muốn những câu thơ như thế nào nhỉ?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Những câu thơ nào vừa hay lại vừa mới lạ.

KHLEXTAKÔP: - Được, thì thơ! Tôi biết nhiều thơ lắm.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Thế ông cho biết ông sẽ viết cho tôi những câu thơ gì nào?

KHLEXTAKÔP: - Nhưng kể ra làm gì, không cần kể, tôi cũng cứ biết cơ mà?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Tôi thích thơ lắm...

KHLEXTAKÔP: - Tôi biết nhiều câu thơ đủ loại. Đây này, nếu cô bằng lòng, tôi sẽ viết tặng cô những câu này: "*Ôi, hỡi người trong niềm thống khổ, Oán cao xanh nào có ích gì...*[(1)]. Còn những câu khác nữa

(1) Mấy câu thơ của Lômônôxôp (1711 - 1765), một nhà bác học thiên tài kiêm nhà văn Nga.

này... hiện giờ tôi không thể nhớ được; vả lại, cần quái gì. Hãy xếp chuyện thơ lại, tôi xin hiến dâng cho cô mối tình yêu của tôi, như vậy có phải hơn không. Cô ơi, từ khi liếc trộm dung quang. *(Xích ghế lại gần).*

MARIA ANTÔNÔPNA: - Tình yêu à? Tôi không hiểu tình yêu là gì... Xưa nay tôi chẳng biết tình yêu nó ra làm sao cả... *(Xê ghế ra).*

KHLEXTAKÔP: - Sao cô lại dịch ghế ra như vậy? Chúng ta ngồi sát cạnh nhau có phải hơn không.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Ngồi sát nhau làm gì; ngồi xa nhau cũng thế.

KHLEXTAKÔP: *(Xích ghế lại gần)* - Ngồi xa nhau làm gì? Ngồi sát nhau cũng thế!

MARIA ANTÔNÔPNA: *(Xê ghế ra)* - Hà tất phải thế!

KHLEXTAKÔP: *(Xích ghế lại gần)* - Cô thấy hình như chúng ta gần nhau; nhưng cô thử nghĩ xem, chúng ta còn cách xa nhau. Thưa cô, giá tôi được ôm cô trong cánh tay thì tôi sung sướng biết bao nhiêu.

MARIA ANTÔNÔPNA: *(Nhìn qua cửa sổ)* - Kìa, con

gì bay kia ấy nhỉ? Chim khách hay chim gì ấy nhỉ?

KHLEXTAKÔP: *(Hôn lên vai ả rồi nhìn qua cửa sổ)* - Con chim khách đấy.

MARIA ANTÔNÔPNA: *(Giận dữ đứng dậy)* - Không! Thế này thì quá lắm... Người đâu mà trơ tráo như thế!...

KHLEXTAKÔP: *(Níu ả lại)* - Thưa cô, xin lỗi cô: tôi làm như vậy chỉ vì tình yêu thôi, chỉ vì tình yêu.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Ông coi tôi là một con bé quê mùa... *(Tìm cách gỡ ra).*

KHLEXTAKÔP: *(Vẫn níu lấy ả)* - Vì tình yêu, quả thực, chỉ vì tôi yêu cô. Tôi chỉ đùa đấy thôi, Maria Antônôpna, đừng giận! Tôi sẵn sàng quỳ xuống xin cô thứ lỗi. *(Quỳ xuống).* Xin thứ lỗi cho tôi, thứ lỗi cho tôi. Cô xem, tôi quỳ đây này.

LỚP XIII

CÁC VAI TRÊN, thêm ANNA ANĐRÊIEPNA

ANNA ANĐRÊIEPNA: *(Trông thấy Khlextakôp đang quỳ)* - Á à, đẹp chưa kìa!

KHLEXTAKÔP: *(Đứng dậy)* - Hừ, con khẹc!

ANNA ANĐRÊIEPNA: *(Nói với con gái)* - Thế là thế nào, hở cô ả, cô định giở trò gì đấy?

MARIA ANTÔNÔPNA: - Thưa mợ, con...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Cút ngay! Hiểu chưa? Cút, cút đi đừng để tao thấy mặt ở đây nữa. *(Maria Antônôpna khóc, đi ra).* Xin lỗi ông, thú thực, tôi ngạc nhiên quá ông ạ..

KHLEXTAKÔP: *(Nói riêng)* - Mụ này trông cũng ngon mắt đấy chứ, còn tươm chán. *(Quỳ phục xuống).* Thưa bà, bà xem, người tôi rừng rực lửa yêu đương!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Thế nào, ông, sao lại quỳ thế! Ối! Đứng dậy, sàn nhà không được sạch lắm đâu.

KHLEXTAKÔP: - Không, tôi cứ quỳ, tôi còn quỳ mãi, tôi muốn biết số phận tôi rồi sẽ ra sao, sống hay chết!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Nhưng xin phép ông, tôi chưa hiểu rõ ông định nói gì. Nếu tôi không lầm thì ông định ngỏ lời về con gái tôi phải không?

KHLEXTAKÔP: - Không, tôi cảm bà kia. Tính mạng tôi như treo đầu sợi tóc. Nếu không được bà chiếu cố đến mối tình chung thuỷ của tôi, thì tôi không còn gì đáng sống nữa. Tim tôi bùng cháy. Tôi xin cùng bà kết ngãi đá vàng.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Nhưng xin ông biết cho: trong một chừng mực nào đó, tôi... tôi đã có chồng.

KHLEXTAKÔP: - Không hề gì. Đối với ái tình, không có phân biệt gì hết; Karamzin chả đã nói: "*Luật pháp lên án*"[1] Chúng ta sẽ đi xa, sống dưới bóng cây bên bờ suối. Xin bà, xin bà cùng tôi kết ngãi trăm năm.

LỚP XIV

CÁC VAI TRÊN thêm MARIA ANTÔNÔPNA đột nhiên chạy vào

---

(1) Nicôlai Mikhailôvich Karamzin (1766 - 1826): Nhà sử học kiêm nhà văn. Câu này rút ở một bài hát trong một chuyện ngắn của Karamzin. Khlextakôp không nhớ hết bài hát nên dẫn sách một cách ngớ ngẩn.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Mợ ơi, mợ, cậu con bảo rằng mợ... *(Trông thấy Khlextakôp quỳ, ả kêu lên)*. Chà, hay chưa kìa!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Cái gì đấy hử? Mày vào đây làm gì? Hử? Sao mà vô ý vô tứ thế! Chạy sồng sộc vào như con mèo điên ấy thế này này. Có gì lạ mà mày phải ngẩn người ra! Mà tưởng thế nào, hử? Thật con này như con nít lên năm lên ba ấy. Không thể tưởng tượng được, không thể ngờ được, hoàn toàn không thể nào ngờ được là nó đã mười tám tuổi đầu rồi. Không biết bao giờ mày mới khôn lên một tí được, bao giờ mày mới biết cư xử như một đứa con gái có giáo dục hẳn hoi, bao giờ mày mới biết thế nào là nền nếp con nhà tử tế, thế nào là cử chỉ đứng đắn.

MARIA ANTÔNÔPNA: *(Nước mắt giàn giụa)* - Mợ ạ, quả thật con không biết. ..

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Lúc nào đầu óc mày cũng lăng nhăng mơ màng cái gì ấy, mày bắt chước bọn con gái lão Liapkin Tiapkin mà. Sao mày cứ theo đuôi

chúng nó? Không được theo đuôi chúng nó. Mày phải học tập khuôn phép khác: học mẹ mày đây này, phải bắt chước những gương mẫu như thế chứ!

KHLEXTAKÔP: *(Nắm lấy bàn tay ả con gái)* - Anna Anđrêiepna, xin bà đừng cản trở hạnh phúc chúng tôi, xin bà làm ơn tán thành mối tình chung thuỷ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: *(Sững người ra)* - Thế nào, ra con gái tôi à?...

KHLEXTAKÔP: - Xin bà quyết định đi: cho tôi sống hay là chết?

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Đấy mày xem, con ngốc kia, đấy mày xem: chỉ vì cái thứ con gái như mày, mà ông khách quý phải quỳ; thế mà bỗng dưng mày chạy sồng sộc vào như con điên ấy. Mày thực đáng để tao từ chối: mày không xứng được hạnh phúc như vậy.

MARIA ANTÔNÔPNA: - Thưa mẹ, từ rầy con không dám thế nữa. Thật từ rầy con không dám thế nữa.

LỚP XV

CÁC VAI TRÊN; thêm THỊ TRƯỞNG *hổn hển*

THỊ TRƯỞNG: - Bẩm đại nhân[1], xin Ngài mở lượng hải hà, đừng làm cho bọn tôi phải khốn đốn.

KHLEXTAKÔP: - Ông có việc gì vậy?

THỊ TRƯỞNG: - Bọn nhà buôn có đến khiếu nại về tôi với đại nhân. Tôi xin lấy danh dự mà thề rằng quá nửa những điều chúng nói là chuyện bịa đặt cả. Chính chúng lừa dối nhân dân, buôn thừa bán thiếu. Vợ viên hạ sĩ quan nói dối Ngài rằng tôi đánh nó; nó nói láo đấy, xin thề có trời, nó nói láo. Nó tự đánh vào mình nó đấy.

KHLEXTAKÔP: - Kệ xác con mụ vợ hạ sĩ quan ấy. Tôi không chú ý đến nó làm gì.

THỊ TRƯỞNG: - Xin Ngài đừng tin, xin Ngài đừng tin! Chúng nó nói điêu cứ lem lém...

---

(1) Sau khi bọn nhà buôn có đơn khiếu nại, thị trưởng luống cuống không còn nghĩ đến chuyện "giữ bí mật" cho "quan thanh tra" nữa (Xem chú thích lớp III trên đây).

đến con nít cũng không tin chúng được. Cả tỉnh này đều biết bọn chúng là những kẻ điêu toa. Còn nói về mánh khoé lừa đảo thì xin mạn phép tường trình với Ngài: chúng là những kẻ bịp bợm nhất trên thế giới này đấy ạ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Cậu có biết Ngài Ivan Alêchxanđrôvich đây ban cho vinh dự gì không? Ngài hỏi con gái chúng ta đấy.

THỊ TRƯỞNG: - Đâu nào, đâu nào!... Mợ này điên rồi! Bẩm đại nhân, xin Ngài đừng chấp, mụ ấy hơi dở người đấy ạ, giống tính bà nhạc tôi ngày xưa đấy.

KHLEXTAKÔP: - Phải, tôi muốn hỏi con gái ông thực đấy. Tôi yêu cô ấy!

THỊ TRƯỞNG: - Bẩm đại nhân, tôi không thể tin được.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Người ta đã nói rành rành cho cậu biết rồi mà!

KHLEXTAKÔP: - Tôi không nói đùa với ông đâu... Tôi yêu đến mức có thể hoá dại lên được.

THỊ TRƯỞNG: - Tôi không dám tin, tôi không xứng đáng được cái vinh dự đó.

KHLEXTAKÔP: - Phải. Nếu ông không bằng lòng gả cô Maria Antônôpna cho tôi, thì tôi sẵn sàng liều đấy, tôi sẽ làm cái gì, quỷ sứ cũng không thể biết được.

THỊ TRƯỞNG: - Tôi không thể tin được, bẩm đại nhân, Ngài cứ nói bông!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Chà, người đâu mà lù đù ngờ nghệch đến thế thì thôi! Hừ, người ta đã nói rõ ràng cho cậu biết rồi kia mà.

THỊ TRƯỞNG: - Tôi không thể tin được.

KHLEXTAKÔP: - Ông gả đi, gả đi - tôi là thằng rất liều mạng; tôi sẵn sàng làm tất cả mọi chuyện: nếu tôi dùng súng tự tử, người ta sẽ đưa ông ra toà đấy.

THỊ TRƯỞNG: - Chà, trời ơi! Ầy ầy, tôi không có tội gì về phần xác cũng như phần hồn! Xin Ngài đừng nổi giận; Ngài muốn thế nào, xin tuỳ Ngài! Thật, đầu óc tôi bây giờ... tôi không còn biết chuyện xảy ra như thế nào nữa. Bây giờ tôi trở nên đần độn hơn bao giờ hết.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Nào, ông bằng lòng đi!

KHLEXTAKÔP: *(Cùng Maria Antônôpna xích lại gần).*

THỊ TRƯỞNG: - Xin bề trên ban phúc lành cho các người, nhưng tôi thật không có tội. *(Khlextakôp cùng Maria Antônôpna ôm nhau hôn. Thị trưởng nhìn hai người).* Quỷ thật, gì kìa! Thật đấy à? *Dụi mắt.* Ôm nhau hôn à? Ồ, trời ơi, ôm nhau hôn! Chồng chưa cưới thật rồi! *Nhảy lên kêu một cách sung sướng.* Chà, Antôn ơi là Antôn! Ái chà, thị trưởng ơi! Phất rồi!

LỚP XVI

CÁC VAI TRÊN, thêm ÔXIP

ÔXIP: - Ngựa sẵn sàng cả rồi đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - A, tốt lắm... tao đi ngay đây.

THỊ TRƯỞNG: - Thế nào, Ngài đi ạ?

KHLEXTAKÔP: - Phải, tôi đi.

THỊ TRƯỞNG: - Nhưng bao giờ, nghĩa là... Hình như chính Ngài vừa mới có ý nói tới việc hôn nhân kia mà...

KHLEXTAKÔP: - Chóng thôi... một ngày thôi, tôi đến nhà ông chú - một ông già giầu sụ; mai tôi trở về đây ngay.

THỊ TRƯỞNG: - Chúng tôi hoàn toàn không dám giữ Ngài; hy vọng Ngài sẽ trở lại được vạn sự tốt lành.

KHLEXTAKÔP: - Tất nhiên, tất nhiên, tôi đi xong về ngay. Tạm biệt nhé, em yêu quý của anh... không, thật anh không thể nói ra được. Tạm biệt nhé, em yêu của anh! *(Hôn tay Maria)*.

THỊ TRƯỞNG: - Thế Ngài đi đường không cần gì à, có lẽ Ngài cũng cần tiền chứ?

KHLEXTAKÔP: - Ồ không, tiền mà làm gì? *(Hơi suy nghĩ)*. Tuy vậy, có lẽ cũng cần.

THỊ TRƯỞNG: - Ngài muốn bao nhiêu ạ?

KHLEXTAKÔP: - Ông đã đưa tôi hai trăm, à không phải hai trăm! bốn trăm; tôi không muốn lợi dụng sự nhầm lẫn cả ông - vậy, giá có thể, bây giờ ông cho tôi mượn bốn trăm nữa, thành tám trăm chẵn.

THỊ TRƯỞNG: - Có ngay đây! *(Rút ví lấy tiền)*. Vừa vặn bốn trăm, toàn giấy bạc mới cả.

KHLEXTAKÔP: - Ừ nhỉ. *Cầm giấy bạc, ngắm nghía*. Tốt lắm. Người ta nói rằng khi có giấy bạc mới là có hạnh phúc mới.

THỊ TRƯỞNG: - Đúng thế đấy ạ.

KHLEXTAKÔP: - Xin tạm biệt ông, ông Antôn Antônôvich! Rất cám ơn ông đã có lòng mến khách! Tôi xin hết sức thành tâm công nhận rằng, chưa bao giờ tôi được tiếp đãi ân cần như vậy ở nơi nào. Tạm biệt bà, bà Anna Anđrêiepna! Tạm biệt em, em yêu của anh, em Maria Antônôpna! *(Mọi người cùng ra).*

Trong hậu trường

TIẾNG KHLEXTAKÔP: - Tạm biệt em, nàng tiên của anh, em Maria Antônôpna.

TIẾNG THỊ TRƯỞNG: - Thưa Ngài, sao thế này. Ngài đi một cái xe bưu vụ tầm thường như thế này thôi à?

TIẾNG KHLEXTAKÔP: - Phải, tôi quen thế rồi. Ngồi đệm lò xo rức đầu lắm.

TIẾNG NGƯỜI ĐÁNH XE: - Brrr...

TIẾNG THỊ TRƯỞNG: - Nhưng ít ra phải có một cái gì phủ lên chỗ ngồi chứ; một cái thảm chẳng hạn. Ngài có muốn cho lệnh tôi bảo chúng đưa một tấm thảm để Ngài dùng không ạ?

TIẾNG KHLEXTAKÔP: - Không, thảm thiếc làm gì? Vô ích; tuy vậy, có lẽ đưa thảm ra đây cũng được.

TIẾNG THỊ TRƯỞNG: - Ê này, con Apđôtia! Chạy vào buồng chứa đồ: lấy tấm thảm đẹp nhất... tấm thảm nền xanh, thảm Ba Tư ấy, nhanh lên!

TIẾNG NGƯỜI ĐÁNH XE: - Brrr....

TIẾNG THỊ TRƯỞNG: - Chúng tôi đợi Ngài đến bao giờ?

TIẾNG KHLEXTAKÔP: - Ngày mai hoặc ngày kia thôi.

TIẾNG ÔXIP: - À, thảm đấy à? Để chỗ này, như thế này này! Bây giờ rơm để chỗ này.

TIẾNG NGƯỜI ĐÁNH XE: - Brrr...

TIẾNG ÔXIP: - Chỗ này này! Đấy! Tí nữa! Được rồi! Tốt lắm! Tuyệt lắm! *(Lấy tay đập đập tấm thảm)*. Bây giờ xin mời đại nhân ngồi ạ!

TIẾNG KHLEXTAKÔP: - Xin từ biệt, ông Antôn Antônôvich!

TIẾNG THỊ TRƯỞNG: - Xin từ biệt quan lớn.

TIẾNG PHỤ NỮ: - Xin chào, Ivan Alêchxanđrôvich.

TIẾNG KHLEXTAKÔP: - Xin chào mẹ yêu dấu!

TIẾNG NGƯỜI ĐÁNH XE: - Ê, phóng đi!

Có tiếng nhạc ngựa nhong nhong; màn hạ.

HỒI THỨ NĂM

Căn phòng nhà thị trưởng như hồi trên

LỚP I

THỊ TRƯỞNG, ANNA ANĐRÊIEPNA và MARIA ANTÔNÔPNA

THỊ TRƯỞNG: - Này mợ, mợ thấy thế nào? Hử? Mợ có bao giờ nghĩ đến chuyên như vậy không? Mẹ kiếp, vớ ngay món bở! Nào, thú thật đi: đến nằm mơ cũng không thấy được - đang là vợ một anh thị trưởng quèn, thế mà, mẹ kiếp, bỗng chốc lên ngay cụ cố thôi[1].

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Không đúng tí nào; tôi biết chuyện này đã lâu rồi mà. Cậu thấy thế, lấy làm lạ, vì cậu là một người

(1) Nguyên văn: "trở thành có họ có hàng với một tay thần thế ghê gớm".

tầm thường; cậu có bao giờ trông thấy những sang trọng lịch sự đâu.

THỊ TRƯỞNG: - Tôi ấy à, chính tôi cũng là một người sang trọng lịch sự chứ, mợ. Nhưng này, thử nghĩ xem, chúng mình thật như mọc cánh[1] ấy! Phải không, Anna Anđrêiepna? Chúng mình sẽ bay bổng lên tít mây xanh, khoái ghê! Thong thả, bây giờ ông sẽ trị cho những đứa hay khiếu nại, hay tố giác một mẻ cho chúng biết tay! Này, có đứa nào đấy không? *(Một viên cảnh sát vào)*. À! Mày đấy à, Ivan Kacpôvich; chú mày gọi bọn nhà buôn đến đây! Quân khốn nạn! Tao sẽ sạc cho chúng nó một mẻ! Hừ, chúng nó lại dám khiếu nại à. Đồ Do Thái bẩn thỉu! Hãy liệu hồn, các ông bạn thân mến ạ! Trước đây tao còn cho chúng mày biết mùi qua loa mà thôi, bây giờ thì cho chúng mày biết tay đến già. Chú mày ghi tên họ tất cả những đứa lên kêu quan thanh tra cho tao, nhất là tất cả những thằng cạo giấy, những thằng viết đơn hộ cho

(1) Nguyên văn: "trở thành chim"

chúng nó ấy. Và tuyên bố cho tất cả biết rằng: phúc đức Bề trên ban cho quan thị trưởng, ngài gả con gái, không phải cho một thằng cha căng chú kiết nào, mà cho một người thiên hạ chưa từng thấy, có quyền làm gì cũng được, làm gì cũng được, làm gì cũng được! Tuyên bố cho tất cả mọi người, đứa nào cũng biết. Đi rao tất cả mọi chỗ, khua chuông gióng trống lên[1] mẹ kiếp, khi đã đắc thế thì phải như thế mới được. *(Viên cảnh sát ra).* Này Anna Anđrêiepna, mợ thấy thế nào, hử? Chúng ta bây giờ nên sống ở đâu nhỉ? Ở đây hay dọn đến Pêtecbua?

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Tất nhiên là dọn về Pêtecbua. Ở đây sao được nữa!

THỊ TRƯỞNG: - Được, về Pêtecbua thì về; nhưng ở đây có lẽ cũng tốt chứ. Này, tôi cho rằng cái chức thị trưởng rồi đây quẳng mẹ nó đi chứ cần chó gì nữa, mợ nó nhỉ?

---

(1) Nguyên văn: "Réo cả chuông nhà thờ lên". Đây là Gôgôn dùng nghĩa bóng.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Cố nhiên, chức thị trưởng còn ra cái gì nữa!

THỊ TRƯỞNG: - Anna Anđrêiepna, mợ nghĩ thế nào, có lẽ ta sẽ được thăng quan cao lắm đấy nhé, vì rể ta là bạn cánh hẩu với các quan thượng kia mà, nó lại vào cung điện Hoàng đế nữa, do đó nó có thể giúp tôi leo dần lên tới chức nguyên soái ấy chứ lị. Mợ nghĩ thế nào? Có thể leo tới chức nguyên soái được không?

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Còn phải nói! Tất nhiên là có thể.

THỊ TRƯỞNG: - Mẹ kiếp, làm nguyên soái chắc oách lắm! Vai đeo dây tua này. Nhưng mợ này, mợ thích màu gì? Dây tua đỏ hay xanh?[1]

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Dĩ nhiên là dây xanh thích hơn.

THỊ TRƯỞNG: - Ề, bà này lại thích thế kia à! Màu đỏ cũng được đấy chứ. Thế mợ có biết tại

---

(1) Dây tua đỏ chỉ huân chương Nepxky; dây tua xanh chỉ huân chương Xanh Anđrê, huân chương cao nhất của triều đình Nga..

sao tôi muốn làm nguyên soái không? Vì rằng đi đến đâu cũng được tiền hô, hậu ủng: ngựa ở các trạm là phải giữ lại dành cho cụ lớn, không được để cho đứa nào. Tất cả bọn quan lại nhỏ, đại uý, thị trưởng, đứa nào cũng phải đợi mình. Mình thì chẳng cần phải lo nghĩ cái con khỉ gì cả; quan tỉnh trưởng ở nơi nào đó sẽ phải thết đãi; còn làm anh thị trưởng thì nước non gì! Hề, hề, hề! *(Cười ngặt nghẽo)*. Mẹ kiếp, công thành danh toại là thế đấy.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Cậu chỉ được cái bộ thích những cái thô lỗ như vậy. Cậu phải nhớ là cuộc đời ta cũng phải hoàn toàn thay đổi chứ, bạn bè cậu sẽ không còn là cái loại thằng quan toà hay mê chó thường đi săn thỏ với cậu, hay thằng cha Zemlianka vớ vẩn nào. Trái lại, bạn cậu sẽ là những bá tước, những người tai to mặt lớn trong xã hội, toàn người lịch sự nhã nhặn cả. Nhưng mà, nói thật, tôi cũng lo cho cậu lắm: đôi lúc, cậu có thể phun ra một tiếng cục cằn mà giới thượng lưu không bao giờ dùng cả.

THỊ TRƯỞNG: - Ồ, một tiếng thì có hề gì!

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Phải, khi làm thị trưởng thì không sao. Nhưng đằng này cuộc sống khác hẳn đi cơ mà.

THỊ TRƯỞNG: - Phải! Người ta nói ở đấy, họ ăn hai thứ: cá mè Bắc[1] và cá hương, ngon đến nỗi chưa ăn đã rỏ dãi ra.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Cậu này chỉ nghĩ đến cá với mú thôi! Tôi muốn nhà ta phải nhất thủ đô, phòng riêng của tôi phải sực nức hương thơm, đến nỗi không ai dám vào mà chỉ đứng ngoài lim dim mắt để ngắm thôi. *(Mụ lim dim mắt và ngửi).* Chà! Thú biết bao!

LỚP II

CÁC VAI TRÊN, thêm BỌN NHÀ BUÔN

THỊ TRƯỞNG: - Á à! Chào mấy chú chim ưng!

CÁC NHÀ BUÔN: *(Chào)* - Bẩm, chúc bố mạnh khoẻ.

THỊ TRƯỞNG: - Thế nào, các ông bạn thân mến,

(1) Riapuska (petite marène): một giống cá mè nhỏ ở hồ vùng Bắc Âu.

mạnh khoẻ cả chứ? Buôn bán ra sao? Thế nào, bọn uống nước hàng thùng[1], bọn quan lớn nhà đo[2] chúng mày làm đơn kêu, hả? Quân bịp bợm, đồ lừa đảo, lũ điêu toa, chúng mày lại làm đơn kêu, hả? Thế nào? Người ta lấy của chúng mày nhiều lắm phải không? Chúng mày tưởng tao bị vào tù à?... Đồ quỷ sứ, đồ ma ám, chúng mày có biết rằng...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Chà, trời ơi, Antôsa, sao cậu ăn nói lỗ mãng như vậy.

THỊ TRƯỞNG: *(Không bằng lòng)* - Lỗ với chả mãng! Chúng mày có biết ông quan mà chúng mày đến kêu lại sắp cưới con gái tao không? Thế nào? Hử?

Bây giờ chúng mày nghĩ sao? Bây giờ tao thì... hừ!... Chúng mày lừa dối dân

---

(1) Nghề buôn bán, hay uống nhiều nước khi mặc cả với nhau. Quý tộc Nga dùng từ Xamôvacniki để chỉ "bọn lái buôn"; chúng tôi dịch là "bọn uống nước hàng thùng".

(2) Acsinniki, do chữ acsin mà đặt ra. Đây là tiếng chế nhạo người buôn vải.

chúng... Thằng này[1] bán vải mốc meo, ăn cắp của công mười vạn rúp, đem lễ độ hai chục thước vải đã đòi khen thưởng; nếu người ta biết thì mày... hừ, vậy mà còn mở mồm phưỡn rốn ra kêu: nhà buôn đây, đừng động tới; nhà buôn cũng chẳng kém gì quý tộc! Khốn nạn con ơi! Quý tộc nó học này học nọ có chữ có nghĩa, ở nhà trường người ta đánh nó, là cốt để cho nó hiểu biết những điều có ích[2]. Còn mày? Mới nứt mắt, mày đã học ngay cái nghề lừa lọc, mày bị chủ đánh vì không biết ăn gian nói dối. Mày khi còn nhỏ, chưa biết cầu kinh đã biết mua thừa bán thiếu; đến khi bụng mày phệ ra, túi mày căng lên là mày lên mặt! Hừ, đồ quỷ! Mày lên mặt vì mày nốc hết mười sáu ấm chè, phải không? Mày ra vẻ tinh khôn, ra vẻ quan trọng, ông thì cứ nhổ toẹt vào.

---

(1) Chỗ này thị trưởng nói với từng lái buôn một

(2) Nicôlai I kiểm soát ngặt trường học. Một hôm y đến trường, thấy học trò có vẻ tự do, trông thấy võ quan không chào, y liền hạ lệnh phải dùng kỷ luật thật gắt gao, dùng roi vọt để trị học sinh.

CÁC NHÀ BUÔN: *(Cúi rạp xuống)* - Thưa ông Antôn Antônôvich, chúng tôi thực có tội!

THỊ TRƯỞNG: - Chúng mày kêu à? Thằng này, mày có nhớ ai châm chước cho mày xoáy khi mày dựng cái cầu không, gỗ không đáng giá một trăm rúp, mày tính thành hai vạn? Tao giúp đỡ mày chứ còn ai vào đấy? Mày quên rồi à, đồ râu dê. Tao có thể vì việc đó tống cổ mày đi Xibiri cho mày rũ tù, mày nghĩ sao, hử?

MỘT NHÀ BUÔN: - Ông Antôn Antônôvich, quả chúng tôi có tội với Chúa. Quỷ nó làm chúng tôi mê muội. Thực chúng tôi hối lỗi lắm. Ông muốn gì, chúng tôi xin biếu, chỉ xin ông đừng nổi giận.

THỊ TRƯỞNG: - Đừng nổi giận! Bây giờ chúng mày bò ra lạy dưới chân tao. Tại sao? Vì tao là kẻ mạnh hơn. Nhưng nếu chúng mày hơi được thế một tí, hả, thì chúng mày sẽ ấn tao ngập xuống bùn chứ gì, đồ xỏ lá; rồi chúng mày còn chèn tấm gỗ lên trên người tao là đằng khác.

CÁC NHÀ BUÔN: *(Cúi rạp xuống đất)* - Ông Antôn, xin ông tha tội cho chúng tôi.

THỊ TRƯỞNG: - Tha tội cho chúng tôi! Bây giờ chúng mày kêu xin tha tội! Nhưng trước kia thì thế nào! Tao thì... *(Giơ tay)*. Thôi, Bề trên tha tội các anh. Đủ rồi! Tôi không phải là người hay oán thù đâu. Nhưng từ nay trở đi phải coi chừng, nghe không! Tôi không gả con gái cho một anh quý tộc nhép nào đâu nhé. Tôi muốn đồ mừng phải cho tử tế. .. hiểu chưa! Mà không phải chỉ mang cá chiên muối hay bánh đường đến là xong đâu. Thôi, đi đâu thì đi! *(Các nhà buôn ra)*.

LỚP III

CÁC VAI TRÊN, AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH, ACTÊMY FILIPPÔVICH, rồi RAXTAKÔPXKY

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Vừa mở cửa vừa nói)* - Ông Antôn Antônôvich, tin đồn đúng thật chứ? Hạnh phúc quá nhỉ!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Tôi hân hạnh chúc mừng ông nhân dịp vui hiếm có này. Khi được tin, lòng tôi vô cùng sung sướng.

(Lại gần hôn tay Anna). Chào bà Anna Anđrêiepna! *(Hôn tay Maria)*. Chào cô Maria Antônôpna!

RAXTAKÔPXKY: *(Đi vào)* - Chúc mừng ông Antôn Antônôvich; cầu Bề trên ban phúc cho ông được sống lâu, cô dâu chú rể bách niên giai lão, con cháu, chắt chút đầy đàn. Chào bà Anna Anđrêiepna! *(Cầm tay Anna Anđrêiepna hôn)*. Chào cô Maria Antônôpna! *(Hôn tay Maria Antônôpna)*.

LỚP IV

CÁC VAI TRÊN, KÔRÔPKIN và VỢ, LIULIUKÔP

KÔRÔPKIN: - Tôi hân hạnh chúc mừng ông, Antôn Antônôvich! Chào bà Anna Anđrêiepna! *(Hôn tay Anna Anđrêiepna)*. Chào cô Maria Antônôpna! *(Hôn tay Maria Antônôpna)*.

VỢ KÔRÔPKIN: - Bà Anna Anđrêiepna, tôi hết lòng chúc mừng bà nhân dịp vui mới này.

LIULIUKÔP: - Bà Anna Anđrêiepna, tôi hân hạnh chúc mừng bà! *(Hôn tay Anna, quay*

nhìn phía khán giả, tặc lưỡi một cách coi thường). Maria Antônôpna! Tôi hân hạnh chúc mừng cô. *(Hôn tay Maria rồi lại nhìn khán giả với vẻ mặt coi thường như trước).*

LỚP V

Nhiều khách mặc lễ phục hoặc mặc quần áo chững chạc lại hôn tay Anna Anđrêiepna, nói: "Chào bà Anna Anđrêiepna", sau lại hôn tay Maria Antônôpna, nói: "Chào cô Maria Antônôpna". Bôpchinxky và Đôpchinxky rẽ mọi người đi vào.

BÔPCHINXKY: - Tôi hân hạnh chúc mừng ông.

ĐÔPCHINXKY: - Ông Antôn Antônôvich, tôi hân hạnh chúc mừng ông.

BÔPCHINXKY: - Chúc mừng ông nhân dịp có tin vui.

ĐÔPCHINXKY: - Chào bà Anna Anđrêiepna!

BÔPCHINXKY: - Chào bà Anna Anđrêiepna! *(Cả hai lại gần Anna cùng một lúc, đụng đầu vào nhau).*

ĐÔPCHINXKY: - Chào cô Maria Antônôpna! *(Hôn*

tay). Tôi hân hạnh chúc mừng cô. Cô sẽ được tha hồ hạnh phúc, tha hồ sung sướng, mặc choáng lộn, giong chơi nhàn nhã, ăn các thứ của ngon vật lạ, ngày giờ trôi đi trong những thú tiêu khiển rất khoái.

BÔPCHINXKY: *(Ngắt lời)* - Cô Maria Antônôpna, tôi hân hạnh chúc mừng cô! Cầu Bề trên cho cô được giàu sang phú quý, tiền của như núi, đẻ một cậu con trai xinh xinh bé tý bé tẹo như thế này này, *(giơ tay làm điệu bộ)*, có thể đặt trong lòng bàn tay được, vâng, thưa cô, chú bé đó sẽ kêu: oe! oe! oe!

LỚP VI

Thêm một ít khách khác đến chúc mừng hôn tay; Luka Lukích và vợ.

LUKA LUKICH: - Tôi hân hạnh...

VỢ LUKA LUKICH: *(Chạy lên trước chồng)* - Anna Anđrêiepna, chúc mừng bà! *Họ ôm nhau hôn*. Thật, sung sướng quá đi

mất; họ bảo tôi: bà Anna Anđrêiepna cho con gái đi ở riêng. - Tôi nghĩ thầm: thật ư hở trời! Rồi tôi mừng quá, báo tin cho nhà tôi: này Lukanchich, thật hạnh phúc cho Anna Anđrêiepna biết bao nhiêu! Ồ, tôi nghĩ thầm, thật là may mắn,rồi nói với nhà tôi: tôi nóng lòng sốt ruột quá, muốn chạy lại ngay mừng bà Anna Anđrêiépna... Chà, trời ơi! Tôi nghĩ thầm: bà Anna Anđrêiepna xưa nay vẫn muốn kén cho con gái được tấm chồng xứng đáng, nay ước sao được vậy, thực là tốt số. Tôi sung sướng đến nỗi không nói được câu nào, chỉ biết oà lên khóc nức khóc nở. Nhà tôi hỏi: Naxtenka, sao mình lại khóc thế? Tôi nói: Lukanchich, chính em cũng không biết tại sao, tự nhiên nước mắt em cứ trào ra như suối ấy thôi.

THỊ TRƯỞNG: - Xin các vị an toạ. Ê này, Miska, mang thêm nhiều ghế ra đây. *(Khách khứa ngồi).*

LỚP VII

Các vai trên, cảnh sát trưởng và mấy lính cảnh sát

CẢNH SÁT TRƯỞNG: - Tôi hân hạnh chúc mừng ông lớn, và cầu mong ông lớn được sống lâu trăm tuổi.

THỊ TRƯỞNG: - Cảm ơn, cảm ơn! Thưa các vị, xin mời các vị ngồi. *Khách ngồi.*

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Nhưng, ông Antôn Antônôvich, xin ông cho biết, câu chuyện này bắt đầu ra sao, diễn biến như thế nào?

THỊ TRƯỞNG: - Chuyện thật kỳ lạ: chính anh ấy hỏi xin chứ lị.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Anh ấy hỏi một cách kính cẩn, tế nhị. Anh ấy nói rõ ràng minh bạch như thế này: "Thưa bà Anna Anđrêiepna, chỉ vì tôi một niềm kính trọng phẩm giá của bà". Con người điển trai, có học thức, đứng đắn như thế lại nói: "Thưa bà Anna Anđrêiepna, không hiểu bà có tin cho không, đối với tôi cuộc đời không đáng giá một đồng xu nhỏ; chỉ vì tôi quý

trọng những đức tính hiếm có của bà quá thể".

MARIA ANTÔNÔPNA: - Hứ! Mợ ạ! Anh ấy nói với con như thế chứ.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Im đi, mày thì biết cái gì, đừng có dúng vào những việc không phải của mình! Anh ấy lại nói tiếp: "Bà Anna Anđrêiepna, bà làm cho tôi đâm thẫn thờ sửng sốt". Anh ấy còn nhiều câu khen ngợi tôi đại loại như thế nữa. Khi tôi muốn nói với anh ấy rằng chúng tôi không hy vọng được cái vinh dự như vậy, thế là anh ấy quỳ ngay xuống, kêu lên một cách rất lịch sự: "Anna Anđrêiepna! Bà đừng làm tôi đau khổ! Xin đáp lại mối tình của tôi, nếu không sẽ tự kết liễu cuộc đời mình".

MARIA ANTÔNÔPNA: - Mợ ạ, đó là những câu anh ấy nói về con, đúng thế.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Phải, tất nhiên... anh ấy cũng có nói về mày, tao không bảo là không.

THỊ TRƯỞNG: - Rồi anh ấy lại còn dọa tự sát. Anh ấy nói: tôi sẽ tự tử, tôi sẽ tự bắn vào đầu.

NHIỀU NGƯỜI NÓI: - Thật thế kia à!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Chuyện kỳ lạ nhỉ!

LUKA LUKICH: - Thực là số trời dun dủi.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Bố ơi, không phải số trời đâu, số trời là cái quái gì, đó là do có tài nên danh phận đấy. *(Nói riêng).* Thằng cha ngu như lợn này, số nó bao giờ cũng gặp may.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Ông Antôn Antônôvich, ông có muốn tôi để lại cho ông con chó đực, cái con ông muốn mua ấy...

THỊ TRƯỞNG: - Không: bây giờ tôi không có thì giờ nghĩ đến chó má nữa.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Này, nếu ông không muốn lấy con ấy thì chọn con khác.

Vợ KÔRÔPKIN: - Chà, Anna Anđrêiepna, chị thật không thể tưởng tượng được em vui sướng biết bao thấy chị được hạnh phúc!

KÔRÔPKIN: - Xin ông cho biết, hiện nay vị khách lừng danh ở đâu? Tôi nghe nói Ngài có việc phải đi rồi!

THỊ TRƯỞNG: - Phải, anh ấy đi một ngày thôi, có việc quan trọng.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Đi đến nhà ông chú đấy, để xin ông ta tán thành việc hôn nhân.

THỊ TRƯỞNG: - Để xin ông ta tán thành; nhưng ngày mai... *Hắt hơi, mọi người cùng kêu: "Sống lâu, giàu bền"*[1]. Cảm ơn vạn bội! Nhưng ngày mai, anh ấy trở lại... *Hắt hơi. Tất cả mọi người lại kêu: "Sống lâu, giầu bền". Nghe rõ hơn cả tiếng của*

CẢNH SÁT TRƯỞNG: - Chúc ngài sống lâu.

BÔPCHINXKY: - Sống lâu trăm tuổi, tiền của như núi.

ĐÔPCHINXKY: - Sống một trăm thêm năm tuổi lẻ.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Phỉ thui, chết mẹ mày đi[2].

---

(1) *Nguyên văn là: "một lời chúc tụng"*. Nhưng những người mê tín ở Việt Nam hay nói: "sống lâu" rồi đến "giàu bền" sau mỗi tiếng người mình quý trọng hắt hơi. Vì vậy chúng tôi dịch thêm vào cho rõ lúc này cần nói gì. Vả lại ở dưới, lời chúc tụng cũng là: sống lâu, giàu có.

(2) Khi hắt hơi, người ta có hai kiểu mê tín: một là chúc tụng, hai là nói để giải hoạ. Actêmy là kẻ quỷ quyệt, lợi dụng việc đó, xỏ thị trưởng. Về chỗ này bản dịch tiếng Pháp của Mêrimê chú thêm là Actêmy và vợ Kôrôpkin "nói riêng". Ở nguyên văn tiếng Nga, không có như thế.

VỢ KÔRÔPKIN: - Phỉ thui, quỷ bắt mày đi!

THỊ TRƯỞNG: - Cảm ơn, tôi cũng chúc các vị như thế.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Bây giờ chúng tôi có ý định sống ở thủ đô. Không khí ở đây, tôi thú thật, quê mùa lắm, rất khó chịu... Nhà tôi ấy mà, ở thủ đô, sẽ được phong nguyên soái.

THỊ TRƯỞNG: - Phải, thưa các vị, tôi thú thực rất muốn làm nguyên soái, khỉ thế chứ lại.

LUKA LUKICH: - Cầu Chúa cho ông được toại nguyện.

RAXTAKÔPXKY: - Sức người không làm gì được, mọi việc đều do ý Chúa cả.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Thuyền to thì cần biển rộng chứ.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Thật vinh dự, xứng đáng với công trạng.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Nói riêng)* - Nếu nó làm nguyên soái, thì thật là trò hề. Nó mà mang lon tướng thì như bò được thắng yên ngựa! Hừ, không đâu, anh bạn ơi,

bài ca ấy nghe hãy còn xa xôi lắm! Ở đời khối thằng tài cán hơn anh mà chẳng được làm nguyên soái nữa là.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: *(Nói riêng)* - Chà đồ chó chết, nó lại muốn leo lên chức nguyên soái. Chưa biết chừng nó được là cũng nên, nó có cái vẻ tinh ranh, khéo xoay xở lắm. *(Nói với thị trưởng).* Antôn Antônôvich, lúc ấy đừng quên anh em nhé.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Và nếu có việc gì xảy ra; chẳng hạn như anh em cần giúp đỡ việc gì, đừng quên che chở anh em đấy nhé.

KÔRÔPKIN: - Sang năm, tôi cho cháu ra thủ đô, để nó làm việc cho nhà nước; nhờ ông nâng đỡ cháu, coi cháu như con ông vậy.

THỊ TRƯỞNG: - Về phía tôi, tôi xin sẵn sàng, sẵn sàng cố gắng.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Antôsa, lúc nào cậu cũng hay hứa trước. Lúc bấy giờ, còn thì giờ đâu mà nghĩ tới việc đó. Sao lại cứ hứa hẹn hão cho nặng mình ra?

THỊ TRƯỞNG: - Sao lại không hứa, hở mình? Thỉnh thoảng cũng có thể chứ...

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Tất nhiên là có thể, nhưng không thể che chở cho bất kỳ thằng tẹp nhẹp nào.

VỢ KÔRÔPKIN: - Các vị nghe chưa, bà ấy đối xử với chúng ta như thế đấy.

Khách khứa: - Phải, bà ấy bao giờ chả thế, tôi biết bà ấy lắm: càng được coi trọng, bà ấy lại càng câng cái mặt lên[1].

LỚP VIII

Các vai trên thêm chủ sự bưu vụ hớt hơ hớt hải chạy vào, tay cầm lá thư

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Thưa các vị, chuyện lạ quá! Người công chức chúng ta tưởng là quan thanh tra, lại không phải là quan thanh tra.

---

(1) Nguyên văn là: "Mời bà ấy ngồi vào bàn, bà ấy ghếch cả cẳng lên". Có bản in: "Mời lão nông dân vào bàn, lão ta leo ngay lên bàn thờ", một câu tục ngữ của quý tộc có ý nói là được đằng chân, lân đằng đầu, hoặc càng được coi trọng thì càng làm quá.

TẤT CẢ: - Sao, không phải quan thanh tra?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Hoàn toàn không phải. Do cái thư này mà tôi được biết...

THỊ TRƯỞNG: - Ông nói gì? Ông nói gì? Do cái thư nào?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Phải, thư chính tay hắn viết. Có người mang đến nhà bưu vụ cho tôi. Tôi nhìn vào bì thư, xem gửi cho ai, thấy đề: Phố Nhà bưu vụ. Tôi tái mặt, nghĩ thầm: hừ, chắc hắn biết chuyện gì không tốt về nhà bưu vụ, nên báo quan trên. Tôi liền bóc ra xem.

THỊ TRƯỞNG: - Sao ông lại dám thế?...

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Chính tôi cũng không biết, có một sức mạnh vô hình gì thúc đẩy tôi. Tôi đã gọi tuỳ phái đến định ra lệnh cho gửi đi như công văn thượng khẩn, - nhưng tôi không sao ngăn nổi bệnh tò mò, trước kia chưa hề cảm thấy tò mò đến như thế bao giờ. Tôi thấy không thể cưỡng lại được, không thể được. Ở một bên tai tôi văng vẳng có tiếng: "Ấy, đừng mở! mở ra thì mày sẽ chết toi như gà". Nhưng bên tai khác,

lại như có tiếng ma quỷ rền rĩ: "Mở ra, mở ra, mở ra!" Tôi thấy người nóng rừng rực, liền bóc phăng ngay phong bì ra: nhưng khi mở thư, mẹ ôi, tôi thấy lạnh toát người, tay run lẩy bẩy, mắt nổ đom đóm.

THỊ TRƯỞNG: - Sao ông lại dám bóc thư của một vị quan lớn được uỷ nhiệm như vậy?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Hắn chẳng được ai uỷ nhiệm, cũng chẳng phải quan lớn quan bé gì, thế mới ra chuyện chứ!

THỊ TRƯỞNG: - Vậy theo ông, đó là ai?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Chẳng phải ông cũng chẳng phải thằng; biết thế quỷ nào được nó là ai.

THỊ TRƯỞNG: *(Tức giận)* - Chẳng phải ông cũng chẳng phải thằng là thế nào? Sao ông lại dám gọi Ngài là chẳng phải ông cũng chẳng phải thằng; sao ông lại dám nói biết thế quỷ nào Ngài là ai? Tôi hạ lệnh bắt ông. ..

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Ai? Ông ấy à?

THỊ TRƯỞNG: - Phải, tôi.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Ngài ngắn tay lắm, không bắt được đâu, ngài ạ!

THỊ TRƯỞNG: - Ông phải biết Ngài cưới con gái tôi, tôi sẽ thành quan to có uy quyền, tôi sẽ đầy ông đi Xibiri, rõ không?

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Ề, Antôn Antônôvich! Xibiri quái gì. Xibiri xa lắm. Khoan, tốt hơn hết là nghe tôi đọc đây này. Thưa các vị, có đồng ý để tôi đọc thư không?

CẢ BỌN: - Đọc đi, đọc đi!

CHỦ SỰ BƯU VỤ: *(Đọc)* - "Cậu Rẻ - lau thân yêu, mình vội viết thư cho cậu về một chuyện quái lạ, không thể tưởng tượng được, về mình. Trong khi đi đường, mình đánh bạc với một thằng cha quan ba, bị nhẵn túi, không còn gì để trả tiền ăn trọ; mình đang bị chủ quán dọa bỏ tù. Nhưng chỉ vì mình có bộ mặt ra vẻ con người thủ đô, bộ quần áo bảnh bao của khách thị thành, bọn người ở đây liền tưởng nhầm mình là một cụ lớn nguyên soái giữ chức tổng đốc. Hiện nay mình ở nhà thằng thị trưởng, ăn uống thả cửa, lại tán tỉnh mạnh cả vợ và con gái lão ta, có cái không biết nên dùng chị nào trước:

mình nghĩ trước hết hãy dùng con mẹ, vì mình nhận thấy mụ ta hình như sẵn sàng chiều mình về mọi phương diện. Cậu có nhớ hai thằng chúng mình bị túng quẫn như thế nào không, có nhớ chúng mình đi ăn lừa thế nào không, và một lần thằng cha chủ hiệu bánh nó đã tóm cổ áo mình vì mình ăn bánh ngọt quỵt tiền không? Bây giờ thì hoàn toàn trái lại. Thằng nào cũng cho mình vay tiền; vay bao nhiêu cũng được ngay. Thật là những của hiếm có. Giá cậu được chứng kiến sẽ cười vỡ bụng ra mất. Mình biết cậu vẫn viết báo, vậy cố làm một bài về những thằng cha ở đây nhé. Trước hết là thằng thị trưởng, ngu như một con ngựa thiến lông xám."

THỊ TRƯỞNG: - Không thể như vậy đươc! Trong đó không viết như thế.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: *(Giơ lá thư)* - Đây, ông đọc xem!

THỊ TRƯỞNG: *(Đọc)* - "Như một con ngựa thiến lông xám". Không thể như vậy được; chính ông ta viết ra.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Ô hay, tôi viết làm sao được?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Đọc đi!

CHỦ SỰ BƯU VỤ: *(Đọc tiếp)* - "Thằng thị trưởng ngu như một con ngựa thiến lông xám".

THỊ TRƯỞNG: - Ồ, đồ quỷ bắt! Lại còn phải nhắc lại nữa! Làm như không nhắc lại thì mấy chữ ấy nó chạy mất.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: *(Đọc tiếp)* - Hừm... hừm... hừm... hừm...."một con ngựa thiến lông xám... Chủ sự bưu vụ cũng là một người tốt bụng..." *(Ngừng đọc)*. Hừ, chỗ này nó cũng viết bậy về tôi.

THỊ TRƯỞNG: - Cứ đọc đi!

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Đọc làm gì?...

THỊ TRƯỞNG: - Không, con khỉ, đã đọc thì đọc tất cả. Đọc đi kìa!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Xin phép, tôi đọc cho. *(Đeo kính và đọc)*. "Chủ sự bưu vụ giống thằng Mikhêiep, gác cổng ở vụ như hệt; chắc nó cũng chè rượu và bần tiện như thế".

CHỦ SỰ BƯU VỤ: *(Nói với tất cả)* - Hừ, thằng viết chỉ là một thằng oắt con khốn nạn, đáng

đét cho một trận thôi: không có gì lạ cả!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: *(Đọc tiếp)* - "Thằng cha viện trưởng Viện tế ề... ề... ề... *(ấp úng).*

KÔRÔPKIN: - Sao ông dừng lại thế?

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Đoạn này viết khó xem; vả lại rõ ràng thằng này là một đồ xỏ lá.

KÔRÔPKIN: - Đưa tôi đọc cho! Tôi chắc tinh mắt hơn ông. *(Định cầm lấy thư).*

ACTÊMY FILIPPÔVICH: *(Giữ thư lại)* - Không, có thể bỏ qua đoạn này, từ đây xuống dưới lại dễ đọc.

KÔRÔPKIN: - Thôi, xin phép ông, tôi biết tỏng đi rồi.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Muốn đọc thì tôi sẽ đọc lấy, từ đây xuống dưới thật quả là dễ xem.

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Không, phải đọc cả! Nãy giờ, đọc cả thôi.

MỌI NGƯỜI: - Actêmy Filippovich, đưa thư đây! Đưa thư đây xem nào. *Nói với Kôrôpkin*. Đọc đi!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Đây. *Đưa thư*. Nhưng xin phép, *(lấy ngón tay bịt một đoạn)*. Đọc từ đây trở đi. *(Mọi người xúm lại gần).*

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Đọc đi! Đọc đi! Chỉ được cái dấm dớ; đọc tất cả!

KÔRÔPKIN: *(Đọc)* - "Zemlianka, thằng viện trưởng Viện tế bần là một con lợn chính cống đội mũ nồi".

ACTÊMY FILIPPÔVICH: *(Nói với mọi người)* - Thật láo toét! Lợn đội mũ nồi! Các vị có thấy lợn đội mũ nồi bao giờ không chứ?

KÔRÔPKIN: *(Đọc tiếp)* - "Thằng kiểm học người sặc mùi hành".

LUKA LUKICH: *(Nói với tất cả)* - Tôi xin thề rằng không ăn hành bao giờ cả.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Nói riêng)* - Phúc bảy mươi đời, không có đoạn nào nói về mình.

KÔRÔPKIN: *(Đọc)* - "Thằng chánh án"...

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Thôi bỏ mẹ rồi! *(Nói to)*. Thưa các vị, tôi thấy bức thư này dài lắm. Vả lại, thư quái quỷ gì như thế này; đọc làm gì những cái bẩn thỉu như vậy.

LUKA LUKICH: - Không, cứ đọc!

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Không được, đọc đi!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Không được, đọc đi ông ơi!

KÔRÔPKIN: *(Tiếp tục)* - "Thằng chánh án Liapkin Tiapkin thật hết sức mô-ve-tông"(1) *Ngừng lại*. Chắc đây là tiếng Pháp.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Chà, bố thằng nào biết *mô-ve-tông* là cài quái gì! Nếu có nghĩa là đồ bịp bợm(2) thì còn khả trợ; nhưng xem chừng còn tệ hơn thế.

KÔRÔPKIN: *(Đọc tiếp)* - "Nhưng ngoài ra, chúng nó đều quý khách và tốt bụng cả. Thôi chào cậu, cậu Rẻ - Lau thân yêu. Mình muốn bắt chước cậu, lao vào nghề viết văn. Sống như thế này chán quá, người anh em ạ; đã đến lúc mình muốn có một món ăn cho tinh thần rồi; mình thấy cần chọn một công việc gì thanh nhã cao quý. Viết cho mình gửi về làng Pôtkatilôp tỉnh Xaratôp. *(Lật bức thư và đọc địa chỉ).* Kính gửi ông

---

(1) Tiếng Pháp đã dịch âm Nga trong nguyên văn: Mauvais ton có nghĩa là thái độ, ngôn ngữ không lịch sự, "gấu"

(2) Mauvais ton đọc cũng gần gần như môsennich tiếng Nga là "đồ bịp bợm".

Ivan Vaxiliêvich Rẻ - Lau, tại số nhà 97, tầng gác thứ ba bên phải sân, phố Nhà bưu vụ, Pêtecbua".

MỘT BÀ: - Một tin buồn bất ngờ đến thế thì thôi.

THỊ TRƯỞNG: - Thật như bị một búa chết tươi, một búa chết tươi. Chết rồi, chết rồi, chết hẳn rồi! Tôi chẳng còn nhìn thấy gì nữa. Chung quanh, tôi không thấy *mặt người, chỉ toàn thấy mặt lợn:* không có gì khác nữa... Bắt lại, bắt nó lại đây! *(Hoa tay).*

CHỦ SỰ BƯU VỤ: - Bắt nó ở đâu bây giờ! Thật cứ như là giúp nó ấy, tôi lại bảo gác trạm cho nó dùng một cỗ xe ba ngựa, tốt nhất, lại còn cung cấp cho nó cả giấy công lệnh rồi mới khỉ chứ.

VỢ KÔRÔPKIN: - Thật là khổ quá đi mất, thật thế!

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Chó thật, thưa các ngài, nó lại lấy của tôi mất ba trăm rúp cơ chứ!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Nó cũng lấy của tôi ba trăm rúp[1]

---

(1) Ở Hồi IV, Lớp VI, Actêmy phải hối lộ bốn trăm rúp (Có lẽ lúc ấy hắn chỉ đưa ba trăm, trái với thị trưởng, khi hỏi hai trăm thì đưa bốn trăm?)

CHỦ SỰ BƯU VỤ: *(Thở dài)* - Ôi! nó cũng lấy của tôi ba trăm rúp.

BÔPCHINXKY: - Nó lấy của tôi và Piôt Ivanôvich sáu mươi nhăm rúp. Đúng thế.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: *(Sững sờ, dang tay ra)* - Sao thế nhỉ, thưa các ngài? Sao chúng ta lại có thể hớ đến thế được nhỉ!

THỊ TRƯỞNG: *(Đập đập trán)* - Sao ấy à? Không, tôi chỉ là một thằng già ngu xuẩn thôi! một con cừu ngốc nghếch như con nít ấy!... Ba mươi năm trời tôi làm việc quan, không một thằng nhà buôn, một thằng thầu khoán nào có thể bịp được tôi, tôi đã lừa được cả những thằng đểu giả thạo nghề lừa lọc, những thằng cáo già tinh mà quỷ quái nhất; tôi đã bịp được cả ba thằng tổng đốc!... tổng đốc ấy. *(Khoa tay)*. Tổng đốc ấy cũng không đáng kể vào đâu.

ANNA ANĐRÊIEPNA: - Nhưng này cậu Antônsa, có lẽ nào như thế được: nó đã đính hôn với con Masenka rồi kia mà...

THỊ TRƯỞNG: *(Nổi giận)* - Đính hôn! Đính hôn cái con khỉ gì - nó xỏ ngọt đấy! Nó đính

hôn với con gái nhà người ta để tỏ ra ta đây là người quan trọng!... *Phát cuồng lên.* Trông này, trông này, cả bàn dân thiên hạ, hết thẩy những người tin đạo, mọi người hay nhìn xem thằng thị trưởng bị lừa này! Nó là đồ ngu ngốc, thằng già ngu ngốc khốn kiếp. *(Nắm tay tự đấm dứ vào mặt mình).* Hừ, thằng to đầu mà dại kia! Mày đã nhầm một cục đất[1] một miếng giẻ rách với một nhân vật quan trọng! Thế là bây giờ nó cưỡi xe đi nhong nhong váng lên ở trên đường! Không những thế, nó còn đem chuyện đi khắp thế giới kể ra để mua vui cho thiên hạ... Rồi lại có một thằng cạo giấy, một thằng văn sĩ văn xiếc nào, nó đưa mày lên sân khấu để làm trò cười, thật là nhục nhã: ngạch bậc, quan tước nó cũng chẳng tha, rồi thiên hạ còn nhe răng cười, vỗ tay hoan hô nó! Các ngài cười gì? Các ngài tự diễu mình đấy!... Hừ... *(Tức giận giậm chân xuống sàn).*

(1) Nguyên văn: "một cục băng".

Tất cả bọn văn sĩ, văn siếc ấy, hừ, đồ sâu tằm, đồ ưa tự do khốn kiếp, cái giống quỷ quái, ông thì trói tròn tất cả chúng nó lại, ông thì nghiền nát tất cả chúng nó ra như cám, giẫm bẹp chúng nó, quẳng xác cho quỷ nó tha đi!... *(Nắm tay, giậm chân xuống sàn. Sau một phút im lặng)*. Cho đến bây giờ, tôi cũng không thể nào bình tĩnh được. Rõ thật khi nào bị trời trừng phạt thì trước hết trời làm mất trí như thế đấy. Cái thằng vớ vẩn ấy giống như quan thanh tra ở chỗ nào? Chẳng giống tí nào. Rõ ràng chẳng giống một mảy may nào cả! Vậy mà bỗng dưng tất cả đều gào lên: quan thanh tra, quan thanh tra! Hử, đứa nào réo lên đầu tiên cái thằng ấy là quan thanh tra? Trả lời xem nào.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: *(Dang ta)* - Chuyện xảy ra như thế nào, có hỏi đến mấy thật tôi cũng không sao giải thích được, đúng như đám mây mù làm rối beng đầu óc, quỷ thật.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Thằng nào thả ra tin ấy à! Chính những thằng réo lên đầu tiên đây: hai tướng bạo gan này đây! *(Chỉ Đôpchinxky và Bôpchinxky).*

BÔPCHINXKY: - Ấy, ấy, không phải tôi, tôi không nghĩ...

ĐÔPCHINXKY: - Tôi ấy à, tôi không hề, tôi hoàn toàn không hề...

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Đúng các anh!

LUKA LUKICH: - Còn ai vào đấy nữa. Các anh ở quán trọ chạy về như người điên, kêu lên: "Ngài đã đến, Ngài đã đến, ăn không trả tiền..." Rõ thật là tìm được một nhân vật quan trọng gớm!

THỊ TRƯỞNG: - Chính là chúng mày! Đồ hay phao đồn tin bậy ở thành phố, đồ nói nhảm chết tiệt!

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Đồ bịa chuyện nhăng, sao quỷ không bắt các anh cùng với quan thanh tra của các anh đi!

THỊ TRƯỞNG: - Chúng mày chỉ được cái nghề chạy khắp thành phố, gieo rắc tin tức làm hoang mang tất cả mọi người, đồ chết giẫm hay ngồi lê đôi mách, đồ luôn

luôn kiếm chuyện nói càn, lúc nào cũng như con vẹt[1] cụt đuôi.

AMMÔT FIÔĐÔRÔVICH: - Đồ bần tiện, khốn kiếp.

LUKA LUKICH: - Đồ ngu như lừa.

ACTÊMY FILIPPÔVICH: - Đồ trẻ ranh hỉ mũi không sạch! *(Cả bọn xúm quanh hai người).*

BÔPCHINXKY: - Lạy Chúa, không phải tôi, đó là Piôt Ivanôvich.

ĐÔPCHINXKY: - Ê, không phải, Piôt Ivanôvich, anh là người đầu tiên...

BÔPCHINXKY: - Đâu nào, không phải, người đầu tiên là anh chứ.

LỚP CUỐI CÙNG

CÁC VAI TRÊN, thêm MỘT HIẾN BINH

HIẾN BINH: - Theo lệnh trên, quan lớn từ Pêtecbua đến cho đòi các quan lại ngay tức khắc đến gặp Ngài. Ngài đang nghỉ tại khách sạn.

Những lời nói trên như sét đánh làm

(1) Nguyên văn: xôrôka "chim khách" cũng là một thứ chim hay hót.

cả bọn kinh ngạc đờ người. Đám các bà các cô đồng thanh thốt lên một tiếng kêu thất kinh; mọi người đột nhiên thay đổi điệu bộ, sợ hãi cứng người lại như hoá thành đá.

LỚP CÂM

Thị trưởng đứng giữa như cái cột không động đậy, hai tay dang ra, đầu ngả về phía sau. Bên phải y, vợ và con gái y ngả người về phía y; đứng sau ba người, là viên chủ sự bưu vụ, người cong như một cái dấu hỏi, nhìn khán giả; đằng sau viên chủ sự bưu vụ là Luka Lukích, hoảng hốt lúng túng, mất hết vẻ tự nhiên; sau hắn, ở sát cạnh sân khấu, ba bà khách, dựa người vào nhau, vẻ mặt có ý nhạo báng, chế giễu gia đình thị trưởng. Bên trái thị trưởng là viên chánh án hai tay dang rộng, gần như ngồi bệt xuống đất, môi chum chúm như muốn huýt sáo hoặc muốn nói: "Thế là chết bỏ mẹ cả lũ!" Sau hắn là Kôrôpkin, quay ra phía khán giả, một mắt mở ti

hí nhìn về phía thị trưởng, nét mặt ra vẻ bảng nhạo; sau hắn, sát cạnh sân khấu, Đôpchinxky và Bôpchinxky diện đối diện, hai tay giơ ra, mồm há hốc, mắt trợn trừng, nhìn nhau chòng chọc. Các khách khứa khác đứng im như phỗng. Lớp câm này dài độ một phút rưỡi, cả bọn giữ nguyên điệu bộ như vậy.

HẠ MÀN

Lời dặn diễn viên: - Các diễn viên phải hết sức chú ý đến diễn xuất lớp cuối này. Những lời nói của tên hiến binh phải như điện giật, phũ phàng, bất thình lình. Tất cả mọi người lập tức phải thay đổi điệu bộ. Tiếng kêu thất kinh của phụ nữ phải thật đều như chỉ có một người kêu. Nếu những lời dặn trên đây không được chú ý theo, thì lớp này sẽ không gây được hiệu quả tốt.

KIỆT TÁC SÂN KHẤU THẾ GIỚI

QUAN THANH TRA

Tác giả: GÔGÔN

Người dịch: VŨ ĐỨC PHÚC

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU

CÔNG TY MINH THÀNH - BỘ CHỈ HUY QUÂN SỰ

TP.HỒ CHÍ MINH

*

* *

Chịu trách nhiệm xuất bản

HÀ ĐÌNH CẨN

Chịu trách nhiệm bản thảo

NGÔ THẾ OANH

Biên tập

THẾ NGỌC

Trình bày bìa

NGÔ TRỌNG HIỂN

Sửa bản in

BAN BIÊN TẬP

In 500 cuốn, khổ 14.5 x 20.5 cm, tại Công ty In Văn hóa Sài Gòn. Giấy phép xuất bản số 93-2006/CXB/022. 26/SK cấp ngày 25/01/2006.

In xong và nộp lưu chiểu Quý II-2006.

Tủ sách Kiệt Tác Sân Khấu Thế Giới ra mắt bạn đọc là công sức của nhiều thế hệ Sân khấu nối tiếp sưu tầm, nghiên cứu, dịch thuật...có ảnh hưởng lớn không chỉ về sân khấu mà có tầm ảnh hưởng đến phát triển văn học nghệ thuật Việt Nam nói chung.

Từ các tác phẩm cổ đại với các tên tuổi hàng đầu về bi kịch và hài kịch bộ sách trải rộng qua nhiều thời kỳ rực rỡ của sân khấu thế giới như thời đại Phục hưng, Lãng mạn và Hiện đại... giới thiệu những kiệt tác chói sáng có sức sống xuyên qua nhiều thế kỷ của những nhà viết kịch kiệt xuất... Nhiều tác phẩm ra đời từ hàng ngàn năm trước nhưng tư tưởng và nghệ thuật vẫn đồng hành với các bạn đọc và khán giả hôm nay.

Tủ sách kiệt tác kịp thời ra mắt bạn đọc trọn vẹn 100 cuốn trong năm 2006, chào mừng những sự kiện trọng đại của đất nước.

Giá: 30.500đ